

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS FAKULTETAS
EDUKOLOGIJOS KATEDRA

Diana Intaitė

Edukologijos (specializacija – švietimo vadyba) magistrantūros studentė

**JAUNESNIOJO MOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ, KAIP
SAVARANKIŠKŲ SKAITYTOJŲ, UGDYMAS: MOKYTOJO
EDUKACINĖS-VADYBINĖS VEIKLOS KONTEKSTAS**

Magistro darbas

Mokslinė vadovė
Doc. dr. R. Pocevičienė

Šiauliai, 2011

Darbas originalus.....Diana Intaitė
(studento parašas)

TURINYS

SANTRAUKA.....	4
SUMMARY.....	5
ĮVADAS.....	6
1. JAUNESNIOJO MOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ, KAIP SAVARANKIŠKŲ SKAITYTOJŲ, UGDYMAS MOKYTOJO EDUKACINĖS-VADYBINĖS VEIKLOS KONTEKSTE.....	12
1.1. Skaitymo sąvokos multidiscipliniškumas.....	12
1.2. Skaitymo reikšmė jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikams.....	16
1.3. Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymo samprata ir jį sąlygojantys veiksniai.....	18
1.4. Mokytojo edukacinės-vadybinės veiklos samprata ir reikšmė, ugdant jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikus, kaip savarankiškus skaitytojus.....	21
1.5. Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymas edukaciniu-vadybiniu aspektu.....	24
1.5.1. Savarankiškų skaitytojų ugdymo proceso planavimas.....	24
1.5.2. Savarankiškų skaitytojų ugdymo proceso organizavimas.....	27
1.5.3. Vadovavimas savarankiškų skaitytojų ugdymo procesui.....	32
1.5.4. Savarankiškų skaitytojų ugdymo proceso vertinimas.....	34
2. JAUNESNIOJO MOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ, KAIP SAVARANKIŠKŲ SKAITYTOJŲ, UGDYMAS EDUKACINIŲ-VADYBINIŲ ASPEKTU (ATVEJO ANALIZĖ).....	37
2.1. Tyrimo metodika ir organizavimas.....	37
2.2. Tyrimo imties charakteristika.....	41
2.3. Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymo proceso empirinio tyrimo rezultatai.....	43
2.3.1. IV klasėje besimokančių vaikų nuomonės apie savarankišką skaitymą ir jo reikšmę vaikams analizė.....	43
2.3.2. Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymas mokytojo edukacinės-vadybinės veiklos kontekste: mokytojų nuomonės analizė.....	53
2.3.3. Pradinio ugdymo programų analizė savarankiškų skaitytojų ugdymo turinio aspektu.....	72
IŠVADOS.....	80

REKOMENDACIJOS.....	83
DISKUSIJA.....	85
LITERATŪRA.....	86
PRIEDAI.....	93

SANTRAUKA

JAUNESNIOJO MOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ, KAIP SAVARANKIŠKŲ SKAITYTOJŲ, UGDYMAS: MOKYTOJO EDUKACINĖS-VADYBINĖS VEIKLOS KONTEKSTAS

Magistro studijų baigiamasis darbas

Temos aktualumas. Globalizacijos pokyčiai visuomenėje, nuolatinė informacijos ir mokslo plėtra, ugdymosi paradigmos, nuolatinio mokymosi koncepcijos tendencijos sąlygoja naują požiūrį į savarankišką skaitymą ir jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymo procesą, kurio samprata atskleidžiama mokytojo edukacinės-vadybinės veiklos kontekste.

Tyrimo objektas – jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymas mokytojo edukacinės-vadybinės veiklos kontekste.

Tikslas – teoriškai ir empiriškai pagrįsti jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymo procesą mokytojo edukacinės-vadybinės veiklos kontekste.

Tyrimo metodai: teoriniai (mokslinės literatūros analizė ir interpretacija); empiriniai (pusiau standartizuotas interviu, standartizuotas interviu, dokumentų turinio (content) analizė); empiriniai (dažnių analizė).

Tyrimo imtis ir organizavimas. Kokybiniame tyrime dalyvavo 15 IV klasę lankančių vaikų (10-11 metų amžiaus) bei 16 pradinį klasių mokytojų. Iš viso apklaustas 31 informantas. Interviu metu gauti duomenys padėjo atskleisti vaikų ir mokytojų nuomones nagrinėjamų problemų atžvilgiu. Po to organizuota savarankiškų skaitytojų ugdymą reglamentuojančių *Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrųjų programų (2008)* turinio analizė.

Pirmajame skyriuje atskleista skaitymo sąvokos multidiscipliniškumo esmė, skaitymo reikšmė jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikams, savarankiškų skaitytojų ugdymo proceso samprata mokytojo edukacinės-vadybinės veiklos kontekste.

Antrajame skyriuje pateiktos empirinio tyrimo išvados. Akcentuota, kad vaikai ir mokytojai skaitymo sąvoką sieja su knygų skaitymu. Ne visi mokytojai skiria edukacinės-vadybinės veiklos funkcijas, akcentuoja savo, kaip savarankiškų skaitytojų ugdytojų, atsakomybę. Pradinio ugdymo programose reglamentuojamas savarankiškų skaitytojų ugdymo turinys nurodant ugdymo tikslus, uždavinius, metodus, organizavimo formas, skaitymo šaltinius.

Darbe taip pat pateikiamos išvados, rekomendacijos, diskusiniai klausimai.

SUMMARY

DEVELOPMENT OF JUNIOR SCHOOL CHILDREN AS INDEPENDENT READERS: CONTEXT OF A TEACHER'S EDUCATIONAL - MANAGEMENT ACTIVITIES

Master's Thesis

Subject relevance. Globalization-driven changes in society, continuous development of information and science, education paradigms, tendencies of continuous learning conception determine a new attitude towards independent reading and the education process of junior school children, as independent readers, the conception of which is disclosed within the context of educational-management activities of a teacher.

Research object – education of junior school children, as independent readers, within the context of educational-management activities of a teacher.

Aim – to substantiate the education process of junior school children, as independent readers, within the context of educational-management activities of a teacher theoretically and empirically.

Research methods: *theoretical* (analysis and interpretation of scientific readings); *empirical* (semi-standard interview, standard interview, analysis of document content); *empirical* (frequency analysis).

Research scope and organization. 15 children attending Form 4 (10-11 years old) and 16 primary school teachers have participated in the qualitative research. 31 informants were interviewed altogether. Data obtained during the interviews helped to reveal the opinions of children and teachers in respect of the problems under the research. Then analysis of content of *Basic Primary and Basic Education Programmes (2008)* regulating education of independent readers has been organized.

The first chapter reveals the essence of multidisciplinary conception of reading, the importance of reading for junior school children, the conception of education process of independent readers within the context of educational-management activities of a teacher.

Conclusions of the empirical research are provided in the second chapter. It is emphasized that children and teachers relate the conception of reading with reading of books. Not all teachers distinguish the functions of educational-management activities, emphasize their, as educators' of independent readers, responsibility. The content of education of independent readers is regulated by primary education programmes, specifying aims, tasks, methods of education, organization forms and sources for reading.

The Paper includes conclusions, recommendations, issues for discussions as well.

ĮVADAS

Tyrimo aktualumas. Spartūs globalizacijos pokyčiai visuomenėje, nuolatinė informacijos ir mokslo plėtra, tobulėjančios informacinės-komunikacinės technologijos (IKT) ir kiti veiksniai sąlygoja naują požiūrį į skaitymą. Skaitymo sąvoka yra siejama ne tik su knygų, bet ir periodinių leidinių, elektroninių knygų, elektroninių tekstų skaitymu bei yra apibūdinama kaip viena iš nuolatinio mokymosi koncepcijos įgyvendinimo prielaidų. Šia nuostata remiasi užsienio (Booth, 1998; Buehl, 2004; Collins, 2004; Charlton, 2007; Moss, Young, 2010) ir Lietuvos (Navickaitė, Daukšienė, Jarienė, 2007; Kalesnikienė, 2008) mokslininkai, mokytojai-praktikai, skaitymą apibrėždami kaip vieną pagrindinių savarankiško ugdymosi būdų, o ugdytinį kaip nuolat skaitantį ir visą gyvenimą besimokantį individą. Skaitymas yra skirtingų mokslo disciplinų (psichologijos, pedagogikos, lektologijos, komunikacijos teorijos, estetikos, sociologijos, kultūrologijos ir kt.) tyrimo objektas. Todėl būtina pagrįsti skaitymo sąvokos multidiscipliniškumo esmę, integruojant skirtingų mokslo disciplinų skaitymo sampratas.

Skaitymas sąlygoja ne tik visuomenės apskritai, bet ir kiekvieno individo vystymąsi. Jis, tyrėjų (Tijūnėlienės, 2006; Lapienienės, 2008 a; Berns, 2009, Merkio, Augustinienės, Rupainienės ir kt., 2010 ir kt.) teigimu, yra ypač reikšmingas jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikams, jų ugdymuisi, nes šiame amžiuje ugdomi ir plėtojami vaikų skaitymo gebėjimai, o vaikų, kaip skaitytojų, ugdymo procesas tampa kryptingas ir nuoseklus. Šiuos aspektus tyrinėjo Lietuvos (Raguotienė, 1998, 2008; Mozūraitė, 2008 b; Juškienė, 2010 ir kt.) ir užsienio (Berns; Loh, 2009; Morgan, Mraz, Padak ir kt., 2009 ir kt.) mokslininkai.

Ugdant jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikus, būtina siekti, kad jie ne tik įgytų ugdymuisi reikalingų skaitymo gebėjimų, bet ir taptų savarankiškais skaitytojais. Šiuo požiūriu mokslinėje literatūroje plačiai vartojama sąvoka *savarankiškas skaitymas* (Cullinan, 2000; Donohue, 2008; Yates, 2008; Knežienė, 2008; Brazauskienė, 2010; Moss, Young, 2010 ir kt.). Sąvokomis *klasinis skaitymas*, *užklasinis skaitymas*, *užklasinis savarankiškas skaitymas* (Budzinskis, Martynaitis, Naujokaitis, 1963; Juodelienė, 2008 ir kt.), *neformalus skaitymas* (Bukantienė, Intaitė, 2009 ir kt.) akcentuojama skaitymo vieta – skaitymas apibrėžiamas kaip veikla, vykstanti klasėje arba už jos ribų. Savarankiško skaitymo sąvoka apjungia išvardintas sąvokas, nes tapti savarankiškais skaitytojais mokomasi įvairiose aplinkose: klasėje, bibliotekose, namie ir pan.

Savarankiškų skaitytojų ugdymas suvokiamas kaip procesas, kai vaikai skatinami skaityti savo noru pasirinktas arba kitų rekomenduotas knygas, periodinius leidinius, skirtus vaikams, bei ieško įvairios informacijos internete, enciklopedijose, žinynuose. D. N. Morgan, M. Mraz, N. D. Padak ir kt. (2009) teigia, kad savarankiškų skaitytojų ugdymas yra procesas, kuriuo siekiama,

kad vaikai patys ar mokytojo padedami rinktųsi skaityti knygas ar kitokią skaitymo medžiagą; būtų laikomi atsakingais už savo skaitymą; būtų skiriamas reguliarus laikas jų savarankiškam skaitymui; vaikai turėtų galimybę pasidalyti savarankiško skaitymo išvalgomis su kitais skaitytojais. Savarankiškų skaitytojų ugdymo aspektus tyrinėjo D. Booth (1998); B. E. Cullinan (2000); K. Collins (2004); A. Takahashi (2004). O. Tijūnėlienė (2006); J. Bukantienė (2008); R. M. Berns (2009) ir kt. mokslininkai.

Atliekant PIRLS (tarptautinius skaitymo gebėjimų tyrimus) išskiriamos dvi skaitymo paskirtys: skaitymas literatūrinei patirčiai įgyti bei skaitymas informacijai gauti ir panaudoti (Elijo, 2007). Remiantis šia nuostata, savarankiškus skaitytojus būtina ugdyti orientuojantis į abi skaitymo paskirtis, ugdyti vaikus ne tik kaip grožinių, bet ir kaip informacinių tekstų, kitos vizualinės informacijos skaitytojus, gebančius savarankiškai pasirinkti, skaityti ir suprasti įvairaus pobūdžio tekstus. Be to, ugdant savarankiškus skaitytojus, būtina įvertinti savarankiškų skaitytojų ugdymą sąlygojančius veiksnius (N'Namdi, 2005; Kneižienė, 2008; Mozūraitė, 2008a; Staniunaitienė, 2008; Bukantienė, Intaitė, 2009; Brazauskienė, 2010).

L. Jovaiša (2007) teigia, jog mokytojas turi būtinai vadovauti skaitymui, kad vaikas nuosekliai ir planingai tobulintų skaitymo kultūrą, tikslingai pasirinktų literatūrą. Remiantis šiuo požiūriu magistro darbe jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymas apibrėžiamas mokytojo edukacinės-vadybinės veiklos kontekste. Akcentuojama, kad mokytojas, ugdantis jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikus, kaip savarankiškus skaitytojus, turi suvokti skaitymo proceso ypatumus, skaitymo reikšmę, savarankiškų skaitytojų ugdymą sąlygojančius veiksnius, gebėti planuoti, organizuoti savarankiškų skaitytojų ugdymo procesą, jam vadovauti ir jį vertinti ne tik klasės aplinkoje, bet ir už jos ribų, bendraujant ir bendradarbiaujant su kitais ugdytojais (tėvais, bibliotekininkais).

Remiantis L. Jovaišos (2007) pateiktu švietimo vadybos apibrėžimu, mokytojo edukacinę-vadybinę veiklą galima apibūdinti kaip tikslingą ugdymo proceso planavimo, organizavimo ir priežiūros veiklą, skirtą ugdymo tikslams pasiekti. R. Dobranskienė (2004) akcentavo, kad mokytojo edukacinė-vadybinė veikla orientuota į savo veiklos programos kūrimą ir įgyvendinimą, vadovavimą ugdytinių veiklai remiantis grįžtamąja informacija. R. Želvys (2003) pažymėjo, kad mokytojai atlieka ne tik edukacinę, bet ir vadybinę veiklą, todėl jiems reikalingos vadybos žinios. V. Mikoliūnienė (2002) mokytojo profesinį ir vadybinį tobulėjimą įvardijo kaip ugdymo proceso modernizavimo ir optimizavimo prielaidą. Mokytojo edukacinės-vadybinės veiklos sampratos aspektus tyrinėjo ir B. Simonaitienė (2003); V. Tumėnienė, B. Janiūnaitė (2004); S. Neifachas (2006); E. Rodzevičiūtė (2006); L. Šiaučiukėnienė, O. Visockienė, P. Talijūnienė (2006); D. Dainauskienė, J. Dautaras (2008), R. M. Berns (2009) ir kt. mokslininkai.

Nors užsienio literatūroje gausu tyrimų, nagrinėjančių vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymo aspektus, tačiau Lietuvoje išsamesnių tyrimų pasigendama. Darbe remiamasi mokytojo edukacinės-vadybinės veiklos samprata, kurios aspektus taip pat tyrinėjo nedaugelis mokslininkų. Tai sudaro tyrimo *problemos* pagrindą, kuris konkretizuojamas tokiais *probleminiais klausimais* – kaip apibrėžti skaitymo, savarankiško skaitymo, savarankiškų skaitytojų ugdymo sąvokas IKT ir ugdymosi paradigmos kontekste? Kaip planuoti, organizuoti jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymo procesą, kaip jam vadovauti ir jį vertinti, kad vaikai rinktųsi skaitymą savarankiškai?

Tyrimo objektas – jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymas mokytojo edukacinės-vadybinės veiklos kontekste.

Tyrimo hipotezė – tikėtina, kad sisteminga, kryptinga, nuosekli mokytojo edukacinė-vadybinė veikla, atitinkanti pagrindinius edukologijos ir vadybos mokslų principus, gali padėti sėkmingiau ugdyti jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikus, kaip savarankiškus skaitytojus.

Tikslas – teoriškai ir empiriškai pagrįsti jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymo procesą mokytojo edukacinės-vadybinės veiklos kontekste.

Uždaviniai:

1. Apibūdinti skaitymo sąvokos multidiscipliniškumo sampratą.
2. Atskleisti skaitymo reikšmę jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikams ir savarankiško skaitymo reikšmę šiandieninėje visuomenėje.
3. Teoriškai pagrįsti jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymo procesą mokytojo edukacinės-vadybinės veiklos kontekste.
4. Remiantis empirinio tyrimo rezultatais, išanalizuoti jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymo procesą mokytojo edukacinės-vadybinės veiklos kontekste.

Tyrimo metodologija grindžiama:

- *Socialinio konstruktyvizmo teorija* – jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymas yra suvokiamas kaip konstruktyvus procesas, susijęs su konkrečiu kontekstu, sąlygojamas mokytojo edukacinės-vadybinės veiklos, vaiko, kaip savarankiško skaitytojo, konstruojamos patirties, jo atsakomybės už skaitymo proceso rezultatus, pasirengimo dalyvauti mokymosi visą gyvenimą procese ir pan. (Vygotsky, 1987; Buehl, 2004; Bitinas, 2006; Charlton, 2007).
- *Humanistinė pedagogika*, kuri skaitymą laiko vertybe, o savarankiškų skaitytojų ugdymą – individualiu procesu, skatinančiu vaikų atsakomybę už savo skaitymą, laisvę savarankiškai rinktis skaitymo medžiagą, saviraišką skaitant ir reflektuojant apie tai, kas skaityta, savęs, kaip savarankiško skaitytojo, vertinimą (Maslow, 1999; Bitinas, 2000).

- *Fenomenologija*, kuri leidžia identifikuoti tyrimo dalyvių (vaikų, mokytojų) sukonstruotas patirčių prasmes, atskleisti jų subjektyvų patyrimą, nuomones nagrinėjamų problemų požiūriu (Tidikis, 2003; Bitinas, 2006).
- *Kokybinio edukologinio tyrimo strategija*, teikiančia aprašomojo pobūdžio išvadas apie jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymą ir paremta kokybinių (išreikštų žodžių ar simbolių forma) duomenų analize (Bitinas, 2006).

Tyrimo metodai:

- *Teoriniai*: mokslinės literatūros analizė ir interpretacija.
- *Empiriniai*:
 - ✓ Pusiau standartizuotas interviu, skirtas IV klasę lankantiems vaikams.
 - ✓ Standartizuotas interviu, skirtas pradinėms klasių mokytojams.
 - ✓ Dokumentų turinio (content) analizė.
- *Statistiniai*: dažnių analizė.

Tyrimo imtis ir organizavimas

Kokybiniame tyrime dalyvavo 15 IV klasę lankančių vaikų (10-11 metų amžiaus) bei 16 pradinėms klasių mokytojų – iš viso apklaustas 31 informantas. Tyrimo instrumentai (pusiau standartizuotas interviu, standartizuotas interviu) parengti remiantis mokslinės literatūros analize. Pusiau standartizuotas interviu organizuotas vienoje Šiaulių miesto pradinėje mokykloje, kurioje pasirinkta ir apklausta viena IV-okų klasė. Standartizuotas interviu vykdytas trijose Šiaulių miesto mokyklose, apklausti pradinėms klasių mokytojai. Gauti duomenys padėjo atskleisti ir išanalizuoti vaikų, mokytojų nuomones nagrinėjamų problemų atžvilgiu. Po to organizuota savarankiškų skaitytojų ugdymą reglamentuojančių *Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrųjų programų (2008)* turinio analizė.

Tyrimo etapai:

1. 2009 metų rugsėjis-2010 metų spalvis – mokslinės literatūros analizė.
2. 2010 metų gruodis – tyrimo metodologijos parengimas.
3. 2011 metų sausis-vasaris – tyrimo organizavimas.
4. 2011 metų vasaris-gegužė – tyrimo rezultatų analizė ir apibendrinimas

Darbo teorinis reikšmingumas ir mokslinis naujumas:

- Pateikta visybiška skaitymo samprata, integruojanti įvairių mokslo disciplinų požiūrius.
- Teorinio ir empirinio tyrimo duomenimis pagrįsta jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymo proceso samprata ir galimybės mokytojo edukacinės-vadybinės veiklos kontekste.

- Iškelti diskusiniai klausimai, kuriais galima remtis organizuojant naujus savarankiškų skaitytojų ugdymo proceso tyrimus.

Darbo praktinis reikšmingumas:

- Pateiktos rekomendacijos, kurios yra reikšmingos mokytojams, ugdantiems savarankiškus skaitytojus, bei programų rengėjams, siekiantiems tobulinti pradinio ugdymo programą.
- Pusiau struktūruotas interviu parodė, ką vaikai mano apie skaitymą ir jo reikšmę, kaip jie vertina save, kaip savarankiškus skaitytojus. Parengtas interviu instrumentas gali būti naudingas mokytojams, ugdantiems jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikus, kaip savarankiškus skaitytojus, bei mokslininkams, kurie, pasirinkę parengtą arba patobulintą tyrimo instrumentą atliktų naujus tyrimus apklausdami ne tik IV, bet ir I-III klase lankančius vaikus.

Darbo aprobacija

1. Intaitė D. (2010). Pradinių klasių mokinių savarankiško skaitymo ugdymas: samprata ir esminiai mokytojo vadybinės veiklos aspektai. *2010 m. gegužės 10 d. Šiaulių universiteto, Edukologijos fakulteto Studentų mokslinė konferencija.*
2. Intaitė D. (2010). Pradinių klasių mokinių ir mokytojų mokymasis kalbėti ir klausytis. *Žvirblių takas, 5.*
3. Intaitė D. (2011). Vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymas IV-V klasėse. *Žvirblių takas, 4 (priimtas spaudai).*

Darbo struktūra

Darbą sudaro įvadas, santrauka lietuvių ir anglų kalbomis, 2 skyriai, išvados, rekomendacijos, diskusija, literatūros sąrašas, priedai. Darbo apimtis – 92 puslapiai (be priedų). Darbe pateikiamos 23 lentelės, panaudotas 101 literatūros šaltinis.

Pagrindinės magistro darbe vartojamos sąvokos:

Mokytojo edukacinė-vadybinė veikla – tikslinga ugdymo proceso planavimo, organizavimo ir priežiūros veikla, skirta ugdymo tikslams pasiekti (Jovaiša, 2007).

Organizavimas – veiklos jungimas, vienijimas į darnią sistemą kuriems nors ugdymo tikslams siekti (Jovaiša, 2007).

Planavimas – tai siekiamo tikslo (rezultato) ir savo veiksmų tam tikslui pasiekti numatymas (Pradinio ugdymo metodinės rekomendacijos, 2009).

Savarankiškas skaitymas – paties skaitančiojo pasirinkta veikla, apimanti skaitymo medžiagos, skaitymo vietos ir laiko pasirinkimą (Cullinan, 2000)

Savarankiškumas – esminė asmenybės savybė, kuri leidžia „pasirinkti veiklos ir bendravimo tikslus, priemones ir būdus, aktyviai ir produktyviai veikti“ (Jovaiša, 2007, p. 253).

Savarankiškų skaitytojų ugdymas – procesas, kuriuo siekiama ugdyti vaikus, kaip savarankiškus skaitytojus, gebančius pasirinkti, skaityti ir suvokti įvairius skaitymo šaltinius, suvokti jų specifiškumą ir reikšmę.

Skaitymas – 1) procesas, kurį sudaro žodžio garsinės formos atkūrimas vadovaujantis grafiniu vaizdu ir perskaityto žodžio prasmės suvokimas vadovaujantis jo garsine forma (Ambrukaitis, 2000; Budrienė, 2008; Scull, 2010); 2) „sąmoningas naudojimasis knygomis ir kitokiais leidiniais“ (Jovaiša (2007, p. 268); 3) gimtosios kalbos ir kitų mokomųjų dalykų mokymosi sėkmę bei visą vaiko ugdymosi procesą sąlygojantis veiksnys (Pūtytė, 2006; Tijūnėlienė, 2006; Jovaiša, 2007; Bukantienė, 2008; Plentaitė, Marcelionienė, 2008 ir kt.).

Vadovavimas – valdžios ir įtakos pasireiškimas klasėje ir jų poveikis grupių veiklai, vadovavimas mokymosi procesui, vadovavimas mokiniam per motyvaciją (Šiaučiukėnienė, Visockienė, Talijūnienė; 2006).

Vertinimas – nuolatinis informacijos apie mokinio mokymosi pažangą ir pasiekimus kaupimo, interpretavimo ir apibendrinimo procesas (Pradinio ugdymo metodinės rekomendacijos, 2009, p. 55).

1. JAUNESNIOJO MOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ, KAIP SAVARANKIŠKŲ SKAITYTOJŲ, UGDYMAS MOKYTOJO EDUKACINĖS-VADYBINĖS VEIKLOS KONTEKSTE

1.1. Skaitymo sąvokos multidiscipliniškumas

Skaitymo sąvoka apibūdinama psichologijos, pedagogikos, sociologijos, kultūrologijos, estetikos, komunikacijos teorijos, lektologijos, fiziologijos ir kitais aspektais (Raguotienė, 1998, 2008; Paliukaitė, 2001). Vadinasi, skaitymas yra skirtingų mokslo disciplinų tyrinėjimo objektas, daugialypis reiškiny, integruojantis įvairius požiūrius.

Psichologijos mokslo požiūriu skaitymas yra receptyvioji kalbinės veiklos rūšis, kurios pagrindą sudaro parašytų žodžių, sakinių, teksto suvokimas (receptija) (Buehl, 2004; Jovaiša, 2007; Raguotienė, 2008; Juškienė, 2010 ir kt.). Tai yra vienas esminių skaitymo sąvokos apibūdinimų, tačiau kiti mokslininkai (Ambrukaitis, 2000; Budrienė, 2008; Scull, 2010 ir kt.) pateikia tikslesnį apibrėžimą, teigdami, kad skaitymo procesą sudaro žodžio garsinės formos atkūrimas vadovaujantis grafiniu vaizdu ir perskaityto žodžio prasmės suvokimas vadovaujantis jo garsine forma.

Skaitant ir suvokiant tekstą, konstruojama jo prasmė, kuri, kaip teigia B. C. Charlton (2007), skaitytojui nepateikiama. Ją jis pats turi sukurti dirbdamas su tekstu, keldamas klausimus, mąstydamas, todėl skaitymas gali būti suvokiamas kaip prasmės kūrimas. D. Buehl (2004), remdamasis D. Cook (1986, 1989), teigia, kad šio požiūrio pagrindas – konstruktyvistinė skaitymo samprata, apimanti skaitomo teksto kuriamą reikšmę sąlygojančius veiksnius:

- *Skaitytoją* – svarbi skaitytojo patirtis, žinios, žodyno platumas, asmenybės ypatybės, skaitymo tikslas ir motyvacija.
- *Tekstą* – reikšmingas turinys, forma, aiškumas, sąvokų sudėtingumas, teksto kalba ir struktūra, autoriaus tikslas.
- *Kontekstą* – svarbi skaitymo situacija: aplinkybės, kuriomis skaitoma, aplinka (fizinės sąlygos, laiko parametrai, aplinkybės), užduotis, rezultatas.
- *Skaitymo strategijas*, kurias skaitytojas sąmoningai taiko siekdamas suprasti tekstą – teksto supratimo numatymą, siejimą su anksčiau įgytomis žiniomis, klausimų sau pateikimą, aiškinimąsi, apibendrinimą ir pan.

Išskirti veiksniai glaudžiai sąveikauja tarpusavyje ir sudaro visuminį interaktyvų skaitomo teksto supratimo modelį. Remiantis G. Merkiu, A. Augustiniene, V. Rupainiene ir kt. (2010), galima teigti, kad šio modelio pagrindas psicholingvistiniu požiūriu yra kalbos ir mąstymo sąveika.

Skaitymas, anot G. Raguotienės (2008), yra aktyvus, subjektyvus ir uždaras psichinis procesas, kuris integruoja intelektinį, emocinį poveikį ir priklauso ne tiek nuo teksto, kiek nuo skaitytojo emocijų ir intelekto pobūdžio, nuo gebėjimo skaitant jungti loginį ir meninį-vaizdinį mąstymą ir pan. Todėl, remiantis V. Plentaite, E. Marcelioniene (2004) ir G. Raguotiene (2008), galima teigti, kad skaitymo procesą labiausiai sąlygoja šie veiksniai: skaitytojo mąstymas, vaizduotė, emocijos, skaitymo motyvacija, tikslai, interesai literatūros rūšims, žanrams, kūrinio suvokimas, vertinimo, išgyvenimo kriterijai ir pan. Šių komponentų tarpusavio ryšiai yra dinamiški, glaudžiai susiję, vienas kitą sąlygoja, todėl skaitymas yra suvokiamas kaip kompleksinė veikla.

Skaitymas apibrėžiamas ir kaip problemų sprendimas – šis požiūris, anot B. C. Charlton (2007), remiasi problemų sprendimo pakopomis: pastebėjimu, ieškojimu, pasitikrinimu. Anot R. Paliukaitės (2001, p. 30), „skaitymas savotiškai prilygsta uždavinio sprendimui, tik jo probleminę situaciją formuluoja pats skaitytojas“. Ši samprata remiasi konstruktyvistine skaitymo teorija.

Psichologiniu aspektu skaitymą galima apibūdinti ir kaip sąmoningą veiklą, procesą. L. Jovaiša (2007, p. 268) pažymi, kad skaitymas yra „sąmoningas naudojimasis knygomis ir kitokiais leidiniais“. Šiuo požiūriu sąmoningumas siejamas su tikslingu, savarankišku skaitymo, kaip veiklos, bei knygų ar kitų leidinių, kaip skaitymo priemonių, pasirinkimu; savęs, kaip skaitytojo, suvokimu. Tačiau literatūroje dažniausiai akcentuojamas supratimas, kad sąmoningumas, kuris neįmanomas be mąstymo, yra pagrindinė skaitymo savybė, leidžianti suvokti skaitomo teksto prasmę, lavinti skaitymo įgūdžius, suteikti naujos informacijos, ugdyti charakterį (Plentaite, Marcelionienė, 1997; Aleksiejūtė-Kaukėnienė, 2007). Abu požiūriai į skaitymą yra reikšmingi, o jų integracija sudaro visuminę skaitymo, kaip sąmoningos veiklos ir proceso, sampratą.

Kultūrologijos aspektu skaitymą galima apibrėžti kaip neatskiriamą visos kultūros elementą, tarpininką tarp kultūros, kaip visuomenės atminties, ir individo (Raguotienė, 1998), o skaitytoją apibūdinti kaip tam tikros kultūrinio gyvenimo formos dalyvį (Paliukaitė, 2001) arba žmogų, kuris skaitydamas kuria savo individualų kultūrinį modelį (Lapienienė, 2008 b). Skaitymo kultūra nuolat kinta, o tam įtakos turi populiarėjančios IKT, pakitęs žmogaus ir visuomenės santykis su knyga, besiformuojanti elektroninių tekstų, elektroninių knygų samprata ir pan.

Sociologijoje skaitymas suvokiamas kaip socialinio statuso atspindys (Raguotienė, 2008), socializacijos veiksnys (Berns, 2009), pasaulio pažinimo ir supratimo priemonė, praturtinanti kultūrinį kapitalą, praplečianti kultūrinio akiračio ribas, padedanti socializuotis ir integruotis visuomenėje, įprasinti savo reikšmingumą tarp kitų, dalyvauti visuomenės bendravime rašto

forma (Paliukaitė, 2001; Lapienienė, 2008 a; Merkys, Augustinienė, Rupainienė ir kt., 2010). *Sociologija* tiria atskirų visuomenės, tautos grupių, sluoksnių, skirtingos socialinės padėties, užsiėmimo, gyvenamosios vietos, amžiaus žmonių skaitymo padėtį, kryptis, tendencijas ir jų dinamiką visuomenės institucijose – šeimoje, mokykloje, bibliotekoje ir pan. (Raguotienė, 2008). Vadinasi, skaitymas *sociologijos požiūriu* yra suvokiamas kaip reikšmingas visuomeninis fenomenas, kurį sąlygoja įvairūs socialinės aplinkos veiksniai.

Remiantis *komunikacijos teorija*, galima teigti, kad skaitymas yra „viena iš svarbiausių kalbinės komunikacijos priemonių“ (Knizikevičiūtė, Velička, 2006, p. 29), kai skaitytojas „dalyvauja komunikacijoje, vykstančioje per spaudą“ (Paliukaitė, 2001, p. 30). Skaitytojo komunikacija vyksta sąveikaujant su tekstu, jo autoriumi, kitais skaitytojais ir pan.

Estetikos disciplinos požiūriu skaitymas apibūdinamas kaip veikla, kuri skatina siekti harmonijos ir grožio, ugdo estetinius jausmus, tobulina žmogų ir aplinką (Kriukelienė, 2008), teikia skaitytojams estetinių išgyvenimų, ugdo žmogaus, ypač vaiko, meninį skonį, poreikį skaityti, žadina kūrybines galias, norą kurti patiems (Ramonaitė, 2000).

Pedagogikos mokslo požiūriu skaitymas suvokiamas kaip gimtosios kalbos ir kitų mokomųjų dalykų mokymosi sėkmę bei visą vaiko ugdymosi procesą sąlygojantis veiksnys (Pūtytė, 2006; Tijūnėlienė, 2006; Jovaiša, 2007; Bukantienė, 2008; Plentaitė, Marcelionienė, 2008 ir kt.). Jis apibūdinamas ir kaip savarankiško ugdymosi būdas, kuriuo realizuojama nuolatinio mokymosi koncepcija, apibūdinanti ugdytinį kaip nuolat skaitantį ir visą gyvenimą besimokantį individą (Booth, 1998; Buehl, 2004; Collins, 2004; N’Namdi, 2005; Charlton, 2007; Navickaitė, Daukšienė, Jarienė, 2007; Kalesnikienė, 2008; Moss, Young, 2010 ir kt.). V. Plentaitė, E. Marcelionienė (1997), J. Bukantienė, D. Intaitė (2009) skaitymą apibrėžia kaip nuolat ugdomą gebėjimą skaityti ir suprasti tekstą (grožinį, informacinį) bei kitą vizualinę informaciją (autobusų, traukinių tvarkaraščius, orų prognozės žemėlapius, įvairias schemas ir pan.). Šia samprata taip pat remiamasi *Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosiose programose (2008)*.

V. Plentaitės, E. Marcelionienės (1997, 2004) pateikta skaitymo mokymo samprata paremta psichologijos mokslo požiūriu į skaitymą kaip sudėtingą procesą, kurį sudaro daug komponentų: gebėjimas išlaikyti dėmesį; suvokti erdvę; koordinuoti akių judesius; atpažinti raidę, žodį, sakinį ir juos akustiškai suvokti; suprasti žodžių prasmę ir ryšį; gebėti mąstyti – rūšiuoti, klasifikuoti informaciją ir t.t. Teigiama, kad skaitymo rezultatas yra skaitytojo gauta dalykinė, emocinė ar kita informacija, kurią sąlygoja B. Rosso išskirti aštuoni skaitymo proceso aspektai: sensorinis, suvokimo, nuoseklumo, empirinis, mąstymo, mokymosi, ryšio-asociacijos ir emocinis. Kiekvienas iš jų apima konkrečius gebėjimus (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Skaitymo proceso aspektai ir skaitytojų gebėjimai (pagal Plentaitę, Marcelionienę, 1997, 2004)

Skaitymo proceso aspektai	Skaitytojų gebėjimai
Sensorinis aspektas	Gebėjimas suprasti prieš save esančius simbolius (raides, skyrybos ženklus ir kt.) ar žodžius.
Suvokimo aspektas	Gebėjimas suvokti, kas tais simboliais ar žodžiais reiškama.
Nuoseklumo aspektas	Gebėjimas laikytis linijinės, loginės ir gramatinės parašytų žodžių tvarkos.
Empirinis aspektas	Gebėjimas rasti ryšį tarp žodžio ir tiesioginės patirties, t. y. suteikti tam žodžiui reikšmę.
Mąstymo aspektas	Gebėjimas perskaičius padaryti tam tikras išvadas ir įvertinti gautas žinias.
Mokymosi aspektas	Gebėjimas susieti ankstesnes žinias su ką tik gautomis.
Ryšio-asociacijos aspektas	Gebėjimas visada rasti (atpažinti) ryšius tarp simbolių, garsų, žodžių ir jų žymimų vaizdų.
Emocinis aspektas	Gebėjimas jausti skaitymo malonumą.

Vadinasi, skaitymas yra sudėtingas, daug žinių ir gebėjimų reikalaujantis procesas, apimantis įvairius aspektus (sensorinį, suvokimo, nuoseklumo, empirinį, mąstymo, mokymosi, ryšio-asociacijos, emocinį).

Skaitymą galima nagrinėti ir kaip *lektologijos disciplinos* objektą. R. Paliukaitės (2001) teigimu, lektologija yra mokslas, tiriantis skaitybą kaip tam tikrą rūšį ir sistemą, jos struktūrą, savybes, funkcionavimo bei vystymosi dėsningumus. Pagrindiniai skaitybos komponentai yra skaitytojas, lektūra ir skaitymas. Anot G. Raguotienės (2008), skaitymo apibrėžtis lektologijos mokslo aspektu priklauso nuo to, koku požiūriu vertinamas skaitymo veiksmas: psichologiniu, fiziologiniu, estetiniu, komunikaciniu, literatūrologiniu ir pan. Pavyzdžiui, integruojant psichologijos, lektologijos ir medicinos disciplinų požiūrius, daug dėmesio imama skirti biblioterapijai, kuri, anot Z. Manžuch (2001), D. Janavičienės (2005) ir kt. mokslininkų, yra suvokiama kaip psichologinės pagalbos, psichoterapijos metodas, savipagalbos metodas, skaitytojų aptarnavimo metodas ir pan.

Biblioterapija yra orientuota į skaitymą ir bendravimą, paremtą diskusijomis apie skaitytą kūrinį, skaitytojų tarpusavio sąveika bei skaitytojų sąveika su terapines paslaugas teikiančiais specialistais. *Terapiniu aspektu* skaitymas apibrėžiamas kaip kūrybinė veikla, nes aktyvina tuos pačius psichikos procesus kaip ir kūryba (Janavičienė, 2005) bei veikla, kuri padeda sveikti; išsikalbėti; susitapatinant su kūrinį herojais suvokti save, išgyventi sunkumus (abejones, netikrumą, nerimą, frustracijas, vidinius konfliktus ir pan.); suvokti savo problemas, išmokti jų

sprendimo būdų; atsipalaiduoti; patirti skaitymo malonumą ir pan. (Barath, Sabljak, 2001; Jovaiša, 2007; Oganessian (Оганесян), 2007; Janavičienė, 2009 ir kt.).

Apibendrinant galima teigti, kad skaitymas yra sudėtingas, daugialypis procesas. Jį tyrinėja skirtingos mokslo disciplinos, kurių sąveika atskleidžia skaitymo sąvokos multidiscipliniškumo esmę.

1.2. Skaitymo reikšmė jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikams

Skaitymas yra daugiareikšmis procesas, turintis įtakos ne tik visuomenės apskritai, bet ir kiekvieno individo vystymuisi. Tyrėjai (Tijūnėlienė, 2006; Lapienienė, 2008 a; Berns, 2009, Merkys, Augustinienė, Rupainienė ir kt., 2010) pažymi, kad skaitymas yra itin reikšmingas vaikams, jų ugdymuisi. Todėl G. Raguotienė (2008), remdamasi ankstyvojo ugdymo teorija, teigia, kad vaikus mokyti skaityti reikia pradėti nuo dvejų metų, supažindinant juos su paveikslų knygelėmis: formuojant knygos įvaizdį, skaitymo interesus, padedant vaikams suvokti verbalinio ir vizualinio teksto sąveiką, pasitelkiant iliustracijas ugdyti vaikų pasakojimo įgūdžius.

Ankstyvoji (1-3 metai) ir ikimokyklinė (3-6 metai) vaikystė yra pasirengimo skaityti; nuostatų į knygų skaitymą formavimosi; sąvęs, kaip skaitytojo, suvokimo; susipažinimo su raidėmis; elementarių skaitymo gebėjimų ugdymosi laikotarpis. Jaunesnysis mokyklinis amžius (6-11 metai) – kryptingo, nuoseklaus vaikų, kaip skaitytojų, ugdymo(si) proceso pradžia. Šio amžiaus vaikams svarbu įgyti skaitymo gebėjimų, kurie, anot K. Startienės (2008, p. 44), „lemia gimtosios kalbos ir kitų mokomųjų dalykų mokymosi sėkmę bei visą vaiko ugdymosi procesą“. J. K. K. Loh (2009) pažymi, kad vaikai mokomi skaityti tam, kad galėtų skaitydami mokytis. Vadinasi, skaitymas jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikams yra reikšmingas dėl to, kad jie įgyja skaitymo gebėjimų, kuriuos išmoksta panaudoti ugdymuisi.

Skaitymas tobulina vaikų *lingvistinius gebėjimus*: turtina žodyną, tobulina rašymo, teksto supratimo ir atpasakojimo įgūdžius, skatina vaiko kalbos vystymąsi (Startienė, 2007; Berns, 2009; Loh, 2009; Morgan, Mraz, Padak ir kt., 2009). Skaitymas teigiamai veikia šnekamosios kalbos procesą, kalbinę patirtį ir kalbos turinį (Juškienė, 2010). Galima teigti, kad skaitant tobulėja ne tik sakytinė, bet ir rašytinė kalba, todėl ugdant jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų komunikacinę kompetenciją, labai svarbu siekti nuolatinės visų kalbinės veiklos rūšių – rašymo, skaitymo, kalbėjimo, klausymo – gebėjimų plėtotės ir integracijos.

K. Startienė (2008), R. M. Berns (2009), B. Moss, T. A. Young (2010) pažymi, kad skaitymas skatina vaikų *skaitymo įgūdžių raidą*. Anot mokslininkų (Charlton, 2007; Loh, 2009; Morgan, Mraz, Padak ir kt., 2009), kuo daugiau vaikai skaito, tuo geresni skaitytojai jie tampa,

tobulėja jų skaitymo gebėjimai. Be to, kaip teigia E. S. Pang, A. Muaka, E. B. Bernhardt ir kt. (2003), nuolat skaitant plėtojasi mokėjimo mokytis kompetencija, turtėja vaikų žodynas ir žinios.

Kol vaikai patys nemoka skaityti, reikšmingas yra tėvų, kitų šeimos narių, auklėtojų, mokytojų skaitymas jiems garsiai. R. M. Berns (2009, p. 367-368) akcentuoja, kad „skaitymas garsiai lavina vaikų klausymosi įgūdžius, kurie turi atsirasti anksčiau negu skaitymo įgūdžiai“, ir, remdamasi mokslininkų (Teale, 1984; Schickedanz, 1986; Barclay ir kt., 1995) atliktais tyrimais, teigia, kad „vaikai, kuriems daug skaitoma, anksčiau ir greičiau išmoksta skaityti patys, negu tie vaikai, kuriems neskaityta“. G. Merkys, A. Augustinienė, V. Rupainienė ir kt. (2010, p. 22) akcentuoja skaitymo vaikams ikimokykliniame amžiuje svarbą teigdami, kad jis padeda jiems susiformuoti poreikį skaityti, plėsti žinias apie žodžius, susipažinti su rašytinės kalbos sintakse, geriau atpažinti rašytines raides ir žodžius. Skaitymas garsiai jaunesniojo mokyklinio mažiaus vaikams taip pat reikšmingas, nes taip ugdomi vaikai-klausytojai ir vaikai-skaitytojai (Aleksejeva, Vinogradova, 2000; Chambers, 2010), skaitymas siejamas su psichologine šeimos atmosfera (Schoroškienė, 2008), vaikams suteikiama galimybė plėsti jų socialinę patirtį.

Skaitant tobulėja *kognityviniai gebėjimai* (Berns, 2009; Loh, 2009). G. Raguotienė (1998, 2008), K. Startienė (2007), V. Mozūraitė (2008 b) teigia, kad skaitymas ugdo ir tobulina gebėjimą abstrakčiai, logiškai, asociatyviai, kritiškai mąstyti, įprasminti simbolius. Jis aktyvina kūrybiškumą, stimuliuoja vaizduotę, lavina fantaziją, tobulina atmintį, padeda intelektualiai tobulėti, ugdo gebėjimą pažinti, analizuoti, priimti, suvokti teksto teikiamą informaciją, vertybes, idėjas.

R. M. Berns (2009), remdamasi Rovenger (2000), teigia, kad skaitymas skatina vaikų *psychosocialinę raidą*: skaitydami jie susipažįsta su vertybėmis, elgesio, lyčių, profesijų ir kitais modeliais; analizuoja ir supranta savo, kitų žmonių jausmus, poelgių padarinius, problemas; suvokia gyvenimo tikrovę ir pan. Be to, skaitymas, anot R. Skunčiko (2005); J. Bukantienės, D. Intaitės (2009), formuoja vaikų pasaulėžiūrą. Jis, kaip teigia G. Raguotienė (1998, 2008), plėtoja gamtos, visuomenės, žmogaus pažinimą, modeliuoja individualią pasaulio sampratą. „Skaitymo tyrinėtojai pastebi, jog skaitymas ugdo gebėjimą rekonstruoti savo patirtį. Tai, ką vaikas perskaito, veikia jo turimą patirtį ir gyvenimo prioritetus“ (Merkys, Augustinienė, Rupainienė ir kt., 2010, p. 22). Anot O. Tijūnėlienės (2006, p. 19), „skaitymas ugdo integralią asmenybę – darnios pasaulėžiūros, išlavintų intelektualinių galių ir jausmų žmogų, prisideda prie jo pasaulėžiūros formavimo, moko pažinti save, rasti gyvenimo idealą, padeda tapti socialiams“. Taigi skaitymas yra reikšmingas jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų psychosocialinei raidai: skaitydami jie formuojasi pasaulėžiūrą, vertybes, susipažįsta su įvairiais elgesio, lyčių ir kitais modeliais, rekonstruoja patirtį, analizuoja jausmus, problemas ir pan.

Skaitymas, ypač grožinių tekstų, *plėtoja vaikų emocijas*. G. Merkys, A. Augustinienė, V. Rupainienė ir kt. (2010), remdamiesi mokslinėmis studijomis (Tichomirovos, 2006 ir kt.), nurodo veiksnius, kurie svarbūs vaiko emociniam pasauliui:

- Skaitytojas skaitymo metu personažus priima kaip gyvus veikėjus ir bendrauja su jais taip, kaip realiame pasaulyje.
- Knygos veikėjų likimai sužadina dvasinius išgyvenimus.
- Skaitydamas knygą vaikas pasirenka tuos momentus, kurie padeda geriau pažinti savo patirtus išgyvenimus.
- Knyga supažindina su skirtingais modeliais, kuriuos patiria dėl įvairiausių situacijų veikėjai ir kiekviena situacija atskleidžia naujų minčių.
- Skaitymo metu vaikas sugeba savo gebėjimus sutelkti analogijoms ir pažinimui giluminių veikėjų minčių, metaforinei teksto minčiai.
- Skaitymo proceso ir rezultato metu vyksta kaita, kai egoistines nuostatas keičia dvasinės vertybės, kurias puoselėja skaitomų knygų veikėjai.

Nors mokslininkai (Bukantienė, 2008; Donohue, 2008; Kalesnikienė, 2008; Raguotienė, 2008) dažniausiai akcentuoja, kad vaiko emocijų vystymuisi didelės reikšmės turi grožinių tekstų skaitymas, tačiau galima teigti, kad vaikas, skaitydamas informacinius tekstus, taip pat patiria įvairių emocijų: pažinimo džiaugsmą, liūdesį ar nusivylimą dėl pateiktų skaudžių faktų ir pan. R. M. Berns (2009) teigia, kad informacinės knygos gali praplėsti vaikų interesų ir patirties ribas. V. Plentaitės, E. Marcelionienės (2009) teigimu, vaikas, skaitydamas informacinius tekstus, suvokia jų tikrovę, ieško žinių, atsakymų į iškilusius klausimus, mokosi kritiškai ir kūrybiškai mąstyti, ugdomi komunikavimo kompetenciją, formuojasi kaip asmenybė. Remiantis mokslininkais, galima teigti, kad vaikams reikšmingas tiek grožinių, tiek informacinių tekstų skaitymas.

Skaitymas reikšmingas jaunesniojo mokyklinio mažiaus vaikams: mokymasis skaityti, nuolatinis vaikų, kaip skaitytojų, tobulėjimas plėtoja vaikų lingvistinius, kognityvinius gebėjimus, formuoja jų požiūrį į įvairius gyvenimo reiškinius, veikia vaikų psichosocialinę raidą, skatina jų motyvaciją skaityti ir mokytis.

1.3. Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymo samprata ir jį sąlygojantys veiksniai

Ugdant jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikus, būtina siekti, kad vaikai ne tik įgytų ugdymui(si) reikalingų skaitymo gebėjimų, bet ir taptų savarankiškais skaitytojais. Šiuo požiūriu mokslinėje literatūroje plačiai vartojama sąvoka *savarankiškas skaitymas* (Cullinan, 2000;

Donohue, 2008; Yates, 2008; Kneižienė, 2008; Brazauskienė, 2010; Chambers, 2010; Moss, Young, 2010 ir kt.). Sąvokomis *klasinis skaitymas*, *užklasinis skaitymas*, *užklasinis savarankiškas skaitymas* (Budzinskis, Martynaitis, Naujokaitis, 1963; Juodelienė, 2008 ir kt.), *neformalus skaitymas* (Bukantienė, Intaitė, 2009 ir kt.) akcentuojama skaitymo vieta – skaitymas apibrėžiamas kaip veikla, vykstanti klasėje (*klasinis skaitymas*) arba už jos ribų (*neformalus skaitymas*, *užklasinis skaitymas*, *užklasinis savarankiškas skaitymas*). Galima teigti, kad savarankiško skaitymo sąvoka apjungia išvardintas sąvokas, nes savarankiškai skaityti mokomasi įvairiose aplinkose: klasėje, bibliotekose, namie ir pan.

Savarankiško skaitymo, savarankiškų skaitytojų ugdymo sąvokų esmę atskleidžia savarankiškumo, savarankiškos asmenybės sąvokos. L. Jovaiša (2007, p. 253) savarankiškumą apibūdina kaip esminę asmenybės savybę, kuri leidžia „pasirinkti veiklos ir bendravimo tikslus, priemones ir būdus, aktyviai ir produktyviai veikti“, o savarankiška asmenybė, anot jo, yra „pagrindinis praktinis ugdymo tikslas“. Todėl galima teigti, kad jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymas yra orientuotas į savarankiškos asmenybės, gebančios savarankiškai pasirinkti skaitymą, kaip prasmingą, įdomią veiklą, ugdymą.

Skaitant savarankiškai reikalingi skaitymo gebėjimai, todėl, kaip teigia D. Kalesnikienė (2008, p. 27), „kuo geresni mokinio skaitymo gebėjimai, tuo jis yra savarankiškesnis“. Taigi pirmiausia ugdomi jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų skaitymo gebėjimai bei skaitymo motyvacija, vaikai skatinami kuo daugiau skaityti tam, kad patirtų mokymosi džiaugsmą ir išmoktų skaityti, po to vaikai mokomi savarankiškai pasirinkti ir skaityti tekstus, juos vertinti, pritaikyti tai, ką perskaitė.

„Savarankiškumas neatskiriamas nuo motyvacijos“ (Jovaiša, 2007, p. 253), todėl savarankiškų skaitytojų ugdymo tikslas yra paskatinti vaikus skaityti, ugdyti motyvuotus skaitytojus. Akcentuojant motyvacijos reikšmę skaitytojų ugdymo procese vartojama *savarankiško skaitymo* sąvoka. Ji, anot B. E. Cullinan (2000), yra suvokiama kaip paties skaitančiojo pasirinkta veikla, apimanti skaitymo medžiagos, skaitymo vietas ir laiko pasirinkimą. Pasak B. Moss, T. A. Young (2010), savarankiškas skaitymas gali būti apibūdinamas kaip:

- Skaitymas, kurį vaikas pasirenka pats savo noru arba paskatintas mokytojų.
- Svarbus efektyvaus skaitymo programos komponentas.
- Veiksminga pagalba plėtojant vaikų skaitymo įgūdžius.
- Galimybė vaikams panaudoti skaitymo įgūdžius.
- Galimybė vaikams rinktis įvairius skaitymo šaltinius (knygas, laikraščius, žurnalus ir pan.).
- Klasės laikas, kai vaikai skaito ir yra atsakingi už savo skaitymą.

- Organizuota sisteminga programa, kuri apima klasę, mokyklą, bendruomenę.
- Bendros vaikų, mokytojų, tėvų, mokyklos, viešųjų bibliotekų darbuotojų ir kitų visuomenės narių pastangos ugdyti savarankišką skaitytoją.

Anot A. Takahashi (2004), savarankiškų skaitytojų ugdymu vaikams padedama įgyti skaitymo gebėjimų, jie yra mokomi pasirinkti skaitymo medžiagą, įgyti žinių, jas praktiškai pritaikyti ir pan. K. A. N’Namdi (2005) teigimu, savarankiškų skaitytojų ugdymas apima įvairias užduotis, kurias vaikai atlieka tiek mokykloje, tiek namuose. Šis ugdymo procesas turi būti pakankamai lankstus ir suteikti vaikams galimybių patiems pasirinkti skaitymą, kaip veiklą, bei jų poreikius atitinkančius skaitymo šaltinius. Mokslininkai (Morgan, Mraz, Padak ir kt., 2009) skiria tokius pagrindinius savarankiškų skaitytojų ugdymo aspektus:

- Vaikai patys ar mokytojo padedami pasirenka knygas ar kitus skaitymo šaltinius.
- Vaikai laikomi atsakingais už savo skaitymą.
- Skiriamas reguliarus laikas vaikų savarankiškam skaitymui (idealiausia skirti laiko kasdien).
- Vaikai turi galimybę pasidalyti savarankiško skaitymo išvalgomis su kitais vaikais bei reaguoti į jų refleksijas.

Aptariant savarankiško skaitymo, savarankiškų skaitytojų ugdymo sampratos aspektus galima teigti, kad tai yra sudėtingas, kompleksiškas procesas, kurio sėkmę ir rezultatus sąlygoja įvairūs veiksniai. Mokslininkai ir mokytojai-praktikai (N’Namdi, 2005; Kneižienė, 2008; Lapienienė, 2008 a; Mozūraitė, 2008 b; Staniunaitienė, 2008; Bukantienė, Intaitė, 2009; Brazauskienė, 2010) nurodo, kad skaitytojų ugdymo procese pirmiausia reikšmingas *šeimos vaidmuo* – tėvų, kitų šeimos narių, kaip savarankiškų skaitytojų, pavyzdys, skaitymas vaikams garsiai, tinkamos skaityti aplinkos sudarymas, teigiamų nuostatų į skaitymą formavimas. Šie aspektai nurodyti ir sociologiniame tyrime *Skaitymo mastas, kryptingumas ir poreikiai (2005)*. *Skaitymo skatinimo programoje (2006)* taip pat teigiama, kad “mokinių polinkis skaityti ypač priklauso nuo sociokultūrinių vertybių, pirmiausia pasireiškiančių per šeimos aplinką: daugiau skaito mokiniai, kuriems kūdikystėje, vaikystėje buvo dažnai skaitoma, kurių namuose yra daugiau knygų ir kurių tėvai patys skaito”. Vadinasi, vienas pagrindinių veiksnių, kompleksiškai sąlygojančių jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymą, yra *šeima*:

- Šeimos narių, kaip skaitytojų, pavyzdys, skaitymo patirtis, nuostatos, įpročiai ir pan.
- Skaitymą skatinanti aplinka:
 - ✓ Fizinė aplinka – skaitymo ištekliai (knygų, laikraščių, žurnalų, kitų leidinių, skirtų vaikams, skaičius ir kokybė).

- ✓ Socialinės, psichologinės sąlygos – šeimos narių tarpusavio bendravimas ir bendradarbiavimas (pagalba vaikui skaitant, skaitymas kartu su vaikais, skaitymas vaikams garsiai, motyvavimas skaityti, kalbėjimasis apie skaitymą ir kt.).

Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymui didelės reikšmės turi klasės, mokyklos aplinka. K. A. N’Namdi (2005) teigia, kad mokykla ne tik gali, bet ir privalo užtikrinti, kad vaikai ne tik išmoktų skaityti, bet ir susiformuotų gerus skaitymo įpročius bei akcentuoja mokytojo vaidmenį šiame procese. Pažymima, kad mokytojas turi reaguoti į kiekvieno vaiko poreikius ir kurti palankią bei motyvuojančią skaityti ugdymo aplinką. Vadinas, savarankiškų skaitytojų ugdymo sėkmę *mokyklos kontekste* sąlygoja:

- Klasės ir mokyklos bibliotekos aplinka (turimi ištekliai, knygų išdėstymas, prieinamumas).
- Mokytojo nuostatos ir vertybės, skaitymo įpročiai, domėjimasis vaikų literatūra.
- Mokytojo veikla, gebėjimas planuoti, organizuoti ir vertinti savarankiškų skaitytojų ugdymo procesą, jam tinkamai vadovauti (telkti mokinius, skatinti juos skaityti, padėti vaikams tapti savarankiškais skaitytojais, patarti, kaip išsirinkti knygą, kitus leidinius, bendradarbiauti su kitais savarankiškų skaitytojų ugdytojais ir pan.).

Savarankiškų skaitytojų ugdymo sėkmę sąlygoja ir paties vaiko, kaip savarankiško skaitytojo, patirtis, skaitymo gebėjimai, įpročiai, nuostatos, vertybės, interesai, motyvacija ir kt.. Šiuos veiksnius sąlygoja tiek namų, tiek klasės ir mokyklos aplinkos. V. Plentaitė, E. Marcelionienė (2008) teigia, kad skaitymo įpročių formavimuisi įtakos taip pat turi draugų nuomonė apie skaitymą; radijas, televizija, kinas, internetas, kompiuteriniai žaidimai; kultūrinis kontekstas: geros literatūros buvimas (nebuvimas), skaitymo tradicijos ir kt.

Taigi savarankiškas skaitymas yra veikla, kurią vaikai renkasi savo noru arba paskatinti ugdytojų, o jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymas – procesas, kuriam įtakos turi įvairūs veiksniai: namų aplinkoje esantys skaitymo ištekliai, šeimos narių, kaip skaitytojų, pavyzdys, tarpusavio bendravimas, bendradarbiavimas, skaitymas kartu; klasės ir mokyklos aplinkoje esantys skaitymo ištekliai, mokytojo vertybės, gebėjimai; kultūrinis skaitymo kontekstas, populiarėjančios IKT ir kt.

1.4. Mokytojo edukacinės-vadybinės veiklos samprata ir reikšmė ugdant jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikus, kaip savarankiškus skaitytojus

L. Jovaiša (2007, p. 268) teigia, jog „pedagogas būtinai turi vadovauti skaitymui, kad mokinys nuosekliai ir planingai tobulintų skaitymo kultūrą, tikslingai pasirinktų literatūrą“. Todėl ugdant savarankiškus skaitytojus svarbus tampa mokytojo, kaip ugdymo proceso vadovo,

vaidmuo ir kryptinga, sisteminga edukacinė-vadybinė veikla, orientuota į vaiką, kaip savarankišką skaitytoją, atsakingą už savo ugdymo(si) rezultatus. N. Večkienė (1996, p. 91) pažymi, kad „švietimo vadybos, kaip ugdymo dalies, suvokimas praplečia pedagoginės veiklos sampratą“, todėl, kaip teigia L. Šiaučiukėnienė, O. Visockienė, P. Talijūnienė (2006, p. 211), „ypač svarbi tampa mokytojo novacinė veikla, integruojanti edukacinį ir vadybinį požiūrį į mokymąsi“.

Veikla apibrėžiama kaip reguliuojamas struktūruotas veikimas. Veiklos struktūra apima tikslą; siekiamo tikslo motyvus; veikimo turinį; veiksmus, kuriais realizuojamas siekimas; grįžtamąją informaciją apie turinio ir veiksmų kryptingumą; veiksmų koregavimą (Jovaiša, 2007). Šiuos veiklos elementus integruojant su pagrindinėmis vadybos funkcijomis (planavimu, organizavimu, vadovavimu, vertinimu) galima apibrėžti visybišką mokytojo edukacinės-vadybinės veiklos sampratą.

Remiantis L. Jovaišos (2007) pateiktu švietimo vadybos apibrėžimu, mokytojo edukacinė-vadybinė veikla galima apibūdinti kaip tikslingą ugdymo proceso planavimo, organizavimo ir priežiūros veiklą, skirtą ugdymo tikslams pasiekti. E. Rodzevičiūtė (2006, p. 36) pažymi, jog „ugdymo procese mokytojas tiek per pamokas, tiek popamokinės veiklos metu planuoja, organizuoja, vadovauja, kontroliuoja. Vadinasi, mokytojas atlieka ir vadybininko vaidmenį“, todėl, V. Tumėnienės, B. Janiūnaitės (2004, p. 85) teigimu, jis „turi būti ne tik geras ugdymo proceso vadovas ir organizatorius klasėje, bet ir už jos ribų – mokyklos ir vietos bendruomenėje“. B. Simonaitienė (2003, p. 31), remdamasi D. Bilimoria (1995), taip pat akcentuoja, kad „mokytojas tampa mokymosi proceso vadybininku: jis planuoja, organizuoja, kuria ir vertina sąlygas, vadovauja moksleiviams ir rūpinasi moksleivių mokymosi motyvacija“. R. Dobranskienė (2004) teigia, kad kiekvienas mokytojas mokyklos bendruomenėje yra ugdymo proceso vadovas, nes moko atskirų dalykų, vadovauja klasei ir pan. Želvys (2003) teigia, kad mokytojai praktiškai užsiima vadybine veikla: vadovauja mokiniais, atlieka organizacinį darbą su jų tėvais bei su kitomis ugdymo procese dalyvaujančiomis žmonių grupėmis. Todėl mokytojui reikalingos vadybos žinios, kad galėtų kryptingai siekti užsibrėžtų ugdymo tikslų.

S. Neifachas (2006, p. 8) pažymi, kad „vadybinis ugdytojo pasirengimas įgauna ypač svarbią reikšmę organizuojant ugdymo procesą“. Pasak V. Mikoliūnienės (2002), mokytojo vadybinis tobulėjimas yra ugdymo proceso modernizavimo ir optimizavimo prielaida, todėl mokytojas turi suvokti tikslingos veiklos svarbą. N. Večkienė (1996, p. 85) teigia, jog „vadybos požiūris ugdyme suteikia naują kokybę edukacinių praktikų planavimui, organizavimui ir vertinimui. Jis leidžia pamatyti filosofinių ir edukologinių teorijų, ugdymo tikslų, alternatyvių strategijų ir jų sąveikos reikšmę“. D. Dainauskienė, J. Dautaras (2008) pažymi, kad mokytojo vadybinės žinios ir gebėjimai reikalingi koordinuojant pokyčius, tampant vadovo pagalbininku,

aktyviu organizacijos nariu, dalyvaujant mokyklos valdyme. *Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosiose programose (2008)* mokytojo, kaip vadovo ir organizatoriaus, svarba pagrindžiama išskiriant mokytojo-pagalbininko, patarėjo, partnerio, vedlio vaidmenis. Taigi mokslininkai pažymi, kad kryptinga edukacinė-vadybinė veikla yra reikšminga, nes padeda efektyviau siekti ugdymo tikslų, sėkmingai panaudoti vadybos, edukologijos mokslų žinias ir gebėjimus.

L. Jovaiša (2002, p. 69) teigia, kad „mokymas – metodiška pagalbos sistema individui ar grupėms, siekiančioms perimti kultūros ir sociumo vertybes, apimanti mokymosi motyvacijos formavimą ir išmokimo veiksmų organizavimą. Trumpai būtų galima pasakyti, kad mokymas – pagalba ir vadovavimas mokymuisi ir išmokimui“. Remiantis G. Gedviliene, V. Zuzevičiūte (2007), ugdymą galima apibrėžti kaip sistemingą, organizuotą, planingą ir kryptingą ugdytojo ir ugdytinių veiklą, sąveiką. Pasak N. Večkienės (1996, p. 85), „vadybinis požiūris ugdyme inicijuoja tiek pačio ugdymo proceso, tiek subjektų veiklos, tiek ugdymo rezultatų pokyčius. Pedagogui šiuo atveju būtina vadovo ir tyrėjo kvalifikacija“. Vadinasi, mokslininkai, pateikdami mokymo, ugdymo sąvokų apibrėžimus, praktiškai akcentuoja ir mokytojo edukacinės-vadybinės veiklos aspektus, todėl galima teigti, kad mokytojas, ugdydamas vaikus, bendradarbiaudamas su kitais ugdytojais, pasitelkia vadybos funkcijas (planavimą, organizavimą, vadovavimą, vertinimą), todėl jo, kaip mokytojo, veikla tampa kryptinga, sisteminga, nukreipta į ugdytinį bei į vadovavimą jo ugdymo(si) procesui.

Akcentuojant mokytojo, kaip ugdymo proceso vadovo, vaidmenį, aptariamas ir ugdytinio vaidmuo. V. Tumėnienės, B. Janiūnaitės (2004) teigimu, mokytojas, prisiimdamas mokymosi proceso vadovo vaidmenį, daug dėmesio turi skirti ugdytinių mokymui kaip mokytis, kūrybiškumo, noro tobulėti skatinimui. R. Dobranskienė (2004, p. 46) taip pat akcentuoja mokytojo vadybinės veiklos vaidmenį vaikų ugdymo(si) procese teigdama, kad „mokytojas, kaip ugdymo proceso vadovas mokyklos bendruomenėje, turi sudaryti sąlygas vaiko mokymosi aktyvumui reikštis, mokytis aktyvumo formų, mokymosi metodikos, pats dirbti metodiškai, moksliniais pagrindais organizuoti savo veiklą“. Apibendrinant galima teigti, kad mokytojas, vadovaudamas jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymo procesui turi remtis ugdymosi paradigma, kuri yra orientuota į vaiką, į aktyvų informacijos konstravimą, savo veiklos vertinimą. R. M. Berns (2009), pateikdama savo požiūrį į vadovavimą ugdymo procese, ugdymosi paradigmą vadina mokinio vadovaujama ugdymosi programa, kurios funkcija – skatinti vaiko fizinę, socialinę, emocinę ir pažintinę raidą, atsakomybę už mokymosi rezultatus, atsižvelgti į jo gebėjimus ir interesus.

Apibendrinant literatūrą, kurioje nagrinėjama mokytojo edukacinės-vadybinės veiklos samprata, galima akcentuoti, kad siekdamas įgyvendinti jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymo tikslus, mokytojas turėtų:

- Suvokti edukacinės-vadybinės veiklos sampratą.
- Savarankiškų skaitytojų ugdymo procesą laikyti integraliu vaiko ugdymo procesu, todėl jo tikslus, turinį integruoti planuodamas, organizuodamas ir vertindamas tiek gimtosios kalbos, tiek kitų mokomųjų dalykų bei neformaliojo ugdymo procesą.
- Vadovauti savarankiškų skaitytojų ugdymo procesui taip, kad vaikai mokytųsi savarankiškai pasirinkti įvairius skaitymo šaltinius, mokytojų padedami arba savarankiškai skaitytų ir suprastų tai, ką skaito.
- Bendradarbiauti su kitais vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdytojais: tėvais, mokytojais, mokyklos ir viešųjų bibliotekų darbuotojais, vaikų rašytojais ir pan.

Apibendrinant tai, kas pasakyta, galima akcentuoti, kad mokslininkai, apibūdindami mokytojo edukacinės-vadybinės veiklos sampratą, kuri apima planavimo, organizavimo, vadovavimo, vertinimo funkcijas, pažymi, kad tai – modernus požiūris į mokytoją, kaip ugdymo proceso vadovą, vadybininką. Pabrėžiama, kad mokytojui, siekiančiam sėkmingai įgyvendinti užsibrėžtus jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymo tikslus, reikalingos ne tik edukologijos, bet ir vadybos žinios ir gebėjimai.

1.5. Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymas edukaciniu-vadybiniu aspektu

Minėta, kad mokytojo edukacinė-vadybinė veikla apima keturias pagrindines vadybos funkcijas: planavimą, organizavimą, vadovavimą ir vertinimą. Visos jos praktinėje mokytojo veikloje, orientuotoje į savarankiškų skaitytojų ugdymą, yra reikšmingos ir tarpusavyje glaudžiai susijusios, tačiau siekiant atskleisti kiekvienos funkcijos individualumą, įprasta, kad literatūroje jos nagrinėjamos atskirai, todėl šiame darbe kiekvienai mokytojo edukacinės-vadybinės veiklos funkcijai skirtas atskiras poskyrio skyrelis.

1.5.1. Savarankiškų skaitytojų ugdymo proceso planavimas

Planavimas – svarbi mokytojo edukacinės-vadybinės veiklos funkcija, apibūdinama kaip svarbus pasiruošimo vaikų ugdymo procesui etapas, kuris, N. L. Gage, D. C. Berliner (1994, p. 589) teigimu, yra suvokiamas kaip „mokytojo veiklos planavimas, mokymo būdų ir priemonių rinkimasis, apmąstymas, analizavimas prieš susitinkant su mokiniais <...>“. E. Rodzevičiūtė (2006, p. 60) teigia, kad „mokytojo planavimo kompetencija ugdymo procese yra edukacinės veiklos pamatas, nes tik tinkamai susiplanavęs veiklą, jis galės sėkmingai ją organizuoti ir jai vadovauti“. Planavimas – tai siekiamo tikslo (rezultato) ir savo veiksmų tam tikslui pasiekti

numatymas. Geras planavimas padeda mokytojui kryptingai, tikslingai organizuoti ugdymo procesą, padedant kiekvienam klasės mokiniui maksimaliai, pagal savo galimybes siekti individualios pažangos, orientuojantis į pradinio ugdymo bendrojoje programoje numatytus ugdymo pasiekimus (Pradinio ugdymo metodinės rekomendacijos, 2009). Todėl galima teigti, kad mokytojas, siekdamas efektyviai vadovauti jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymo procesui, pirmiausia turi daug dėmesio skirti jo nuolatiniam planavimui.

Remiantis E. Rodzevičiūtės (2006) pateiktais mokytojo planavimo kompetencijos gebėjimais gali būti išskiriami tokie jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymo planavimo etapai:

- Savarankiškų skaitytojų ugdymo situacijos įvertinimas (privalumai, trūkumai, galimybės, pavojai).
- Konkrečių, pasiekiamų savarankiškų skaitytojų ugdymo tikslų formulavimas.
- Edukacinių procesų išskeltiems tikslams planavimas.
- Savitos savarankiškų skaitytojų ugdymo strategijos sukūrimas ir jos vertinimas.
- Savarankiškų skaitytojų ugdymo turinio integravimas novatoriškumo pagrindu.

Įvertindamas ugdymo situaciją (privalumus, trūkumus, galimybes, pavojus) mokytojas turi išanalizuoti, kokia yra vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, patirtis, todėl R. Pūtytės (2006), V. Schoroškienės (2008) teigimu, jam būtina atsižvelgti į vaikų lytį, amžių, socialines gyvenimo sąlygas, skaitymo gebėjimus, poreikius, interesus, nuostatas į knygų skaitymą ir pan. Vadinasi, pirmiausia mokytojas turi pažinti vaikus, todėl planavimo procese reikšmingas yra mokytojo-tyrėjo vaidmuo. Įvertindamas vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, patirtį jis gali atlikti vaikų, tėvų apklausą, stebėti vaikų veiklą per pertraukas, siekdamas sužinoti, ar vaikai noriai skaito namie, klasės, mokyklos bibliotekoje, ar kalbasi su bendraamžiais apie perskaitytas knygas ir pan. Pasak V. Indrašienės (sud.) (2004, p. 7), mokytojui taip pat svarbu žinoti, „kokoje materialinėje, socialinėje, kultūrinėje bei pedagoginėje aplinkoje vaikas gyvena“. Todėl vertėtų išsiaiškinti, kiek vaikas namuose turi knygų, ar jis turi galimybių skaityti savarankiškai arba kartu su šeimos nariais ir pan. Dar vienas reikšmingas aspektas – mokytojo bendradarbiavimas su mokyklos bibliotekos darbuotojais, kurie mokytojams gali pateikti vertingos informacijos apie vaikų lankymąsi bibliotekoje, jų skaitymo įpročius ir pan. Surinkta medžiaga yra reikšminga įvertinant jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymo proceso privalumus, trūkumus, galimybes, pavojus.

Labai svarbu, kad planuojant savarankiškų skaitytojų ugdymo procesą būtų atsižvelgiama ne tik į gimtosios kalbos, bet ir į kitų dalykų mokymo turinį, todėl mokytojui būtina įvertinti:

- *Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosiose programose (2008)* siūlomas savarankiškų skaitytojų ugdymo gaires.
- Vadovėlių turinį (tekstus, nuorodas į kitus šaltinius, knygų rekomendacijas, užduotis).
- Klasės ir mokyklos bibliotekoje esančias knygas ir kitus leidinius, jų prieinamumą.
- Įvairių interneto svetainių informaciją ir kitus išteklius.

Įvertinęs savarankiškų skaitytojų ugdymo situaciją mokytojas *kelia ilgalaikius ir trumpalaikius tikslus*, kurie turėtų būti integruojami į įvairių dalykų mokymo turinį. Remiantis L. Jovaiša (2007, p. 313), kuris teigia, kad „ugdymo tikslas – galutinis siekiamas rezultatas, atspindintis kultūrinius poreikius ir idealus formuojant žmogaus asmenybę“ galima teigti, kad keldami jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymo tikslus, mokytojai turėtų išsiaiškinti, kokių rezultatų būtina siekti, į kokius skaitymo kultūros poreikius ir idealus būtina atsižvelgti. Formuluojuot savarankiškų skaitytojų ugdymo tikslus, būtina į šį procesą įtraukti ir vaikus, atsižvelgti į jų siūlymus, problemas ir pan.

Mokslininkai, mokytojai-praktikai išskiria tokius savarankiškų skaitytojų ugdymo tikslus:

- Propaguoti skaitymą, kelti jo prestižą visuomenėje (Skaitymo skatinimo programa, 2006).
- Parodyti vaikams knygos vertę; paskatinti vaikus mokytis iš knygų herojų gyvenimo išminties, bendravimo ir elgesio kultūros (Tijūnėlienė, 2006).
- Skatinti vaikus pasirinkti skaitymą kaip alternatyvą kitoms, mažiau vertingoms laisvalaikio formoms bei siekti, kad jis taptų maloniu įpročiu (Staniunaitienė, 2008).
- Mokyti vaikus išsirinkti tinkamą knygą ir ją skaityti savarankiškai; padėti susipažinti su savo ir kitų šalių literatūra (Startienė, 2008).

R. Dobranskienė (2004) teigia, kad „būtina ne tik nustatyti tikslus, bet ir surasti efektyviausius jų įgyvendinimo būdus“, todėl reikšmingas tampa *edukacinių procesų išskeltiems tikslams planavimas*. *Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosiose programose (2008, p. 17)* pažymima, kad „planuojant numatoma, kurios užduotys bus atliekamos individualiai, kurios – grupėmis, kokiomis priemonėmis reikės naudotis atliekant užduotis, kaip bus pristatomi atlikti darbai ir kaip bus įvertinti darbo rezultatai“. Todėl mokytojas, planuodamas vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymo procesą, numato, kaip jis bus organizuojamas per pamoką ir po pamokų, kaip bus integruojamas į skirtingų dalykų mokymo turinį; kokias užduotis, motyvuojančias skaityti savarankiškai, vaikai atliks; kokie tekstai bus skaitomi; kokios priemonės bus naudojamos; kaip klasėje ir už jos ribų bus kuriama savarankišką skaitymą skatinanti aplinka; kaip bus bendradarbiaujama su vaikų tėvais, bibliotekų darbuotojais,

mokytojais, kitais skaitytojų ugdytojais; kaip bus įvertinami vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymo pasiekimai.

Savitos savarankiškų skaitytojų ugdymo strategijos sukūrimas ir jos vertinimas – reikšmingas planavimo etapas, paremtas nuostata, kad „kiekvienas pedagogas turi turėti keletą savo vykdomos veiklos strategijų“ (Jucevičius, Jucevičienė, Janiūnaitė ir kt., 2003, p. 46). Remiantis J. A. F. Stoner, R. E. Freeman, D. R. Gilbert (2001) strategijos sąvokos apibūdinimu bei N. Saugėnienės (2002) apibrėžtomis mokytojo veiklos, mokymo strategijos ir mokymo modelio sąvokomis, vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymo strategiją galima suvokti kaip programą arba modelį, apimančią savarankiškų skaitytojų ugdymo tikslų formulavimą ir įgyvendinimą; metodų, mokymosi formų pasirinkimą; ugdymo aplinkos, skatinančios skaityti, kūrimą; mokytojo įgūdžius, vertybes, principus, nuostatas ir pan.

Kitas svarbus planavimo aspektas yra *savarankiškų skaitytojų ugdymo turinio integravimas novatoriškumo pagrindu*. Todėl būtina atsižvelgti į skaitymo ir savarankiškų skaitytojų ugdymo sampratų kaitą, kurią sąlygoja IKT, ugdymo paradigmos virsmas į ugdymosi paradigmą, nuolatinio mokymosi sampratą, konstruktyvizmo, humanizmo idėjos ir pan. Būtina domėtis naujausia vaikų literatūra, periodiniais leidiniais, IKT integravimo į savarankiškų skaitytojų ugdymo procesą galimybėmis ir pan.

Apibendrinant tai, kas pasakyta, būtina pabrėžti, kad jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymo planavimas yra reikšminga mokytojo edukacinės-vadybinės veiklos funkcija, be kurios neįmanomas efektyvus ugdymo proceso organizavimas, vadovavimas ir vertinimas. Planuojant svarbu įvertinti savarankiškų skaitytojų ugdymo situaciją; formuluoti konkrečius, pasiekiamus savarankiškų skaitytojų ugdymo tikslus ir jų įgyvendinimo būdus; kurti ir nuolat vertinti savarankiškų skaitytojų ugdymo strategiją; integruoti savarankiškų skaitytojų ugdymo turinį novatoriškumo pagrindu.

1.5.2. Savarankiškų skaitytojų ugdymo proceso organizavimas

Organizavimas – reikšminga ugdymo turinio vadybos funkcija, kuri, anot E. Rodzevičiūtės (2006), lemia ugdymo tikslų realizavimą. V. Rajecko (1999, p. 36) teigimu „mokytojui, kaip mokymo proceso organizatoriui, svarbios ir būtinos ne tik mokymo teorijos žinios, bet ir gebėjimas kūrybiškai remtis tomis žiniomis, jas sumaniai taikyti“, todėl organizavimą galima suvokti kaip reikšmingą mokytojo edukacinės-vadybinės veiklos funkciją. L. Jovaiša (2007) organizavimą apibūdina kaip veiklos jungimą, vienijimą į darnią sistemą kuriems nors ugdymo tikslams siekti. Todėl jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymo organizavimas gali būti apibūdinamas kaip darnios ugdymo sistemos kūrimas, kai

realizuojami savarankiškų skaitytojų ugdymo tikslai, laikomasi nuostatos, kad šis ugdymas turi būti tikslingas, nuoseklus, integralus procesas.

Remiantis *Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosiose programose (2008)* apibūdinta ugdymo organizavimo samprata, galima teigti, kad mokytojas, siekdamas savarankiškų skaitytojų ugdymo tikslų, atsižvelgia į vaikų amžiaus tarpsnio ir individualias ypatybes, kiekvieno vaiko poreikius, mokyklos ir regiono ypatumus. Remiantis V. Indrašiene (sud.) (2004), galima teigti, kad vaikų pažinimas yra vienas svarbiausių visiems mokytojams keliamų reikalavimų, kuris padeda sudaryti sąlygas kiekvieno skaitančio vaiko saviraiškos plėtrai, paskatinti jį mokytis skaityti, plėtoti vaiko savarankiškumą, sudominti savarankišku skaitymu.

Organizuojant savarankiškų skaitytojų ugdymo procesą, svarbu atsižvelgti į *vaikų amžiaus ypatumus*, nes, kaip teigia R. M. Berns (2009), nuo pažintinės raidos stadijos priklauso knygos poveikis vaikui. Iš operacinės stadijos pereidami į konkrečių operacijų mąstymo lygmenį, jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikai vis geriau išmoksta suprasti literatūrą, įvairesnes knygas. Jų mąstymas tampa lankstesnis ir įvairiapusiškesnis ir tai leidžia suvokti vis sudėtingesnius kūrinius. O. Aleksejevos, T. Vinogradovos (2000) teigimu, jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikai geba susiformuoti skaitymo kultūros pagrindus, t.y. reikiamus skaitymo technikos įgūdžius ir kūrinio teksto analizės bei skaitymo savarankiškumo pagrindus. G. Merkys, A. Augustinienė, V., Rupainienė ir kt. (2010), remdamiesi rusų mokslininkų (Lvov ir kt. (Львов и kt., 2000) tyrimais, teigia, kad vaikai, lankantys I–II klases, ir vaikai, besimokantys III–IV klasėse, meninį tekstą suvokia skirtingais lygmenimis:

- I–II klasėse besimokantys vaikai patys be suaugusiųjų pagalbos negali suvokti turinio idėjų, pagal aprašymą atkurti vaizduotėje anksčiau nežinomo objekto vaizdinių ir suvokia jį tik emociniu lygmeniu. 6–8 metų skaitytojas nesupranta, kad meno kūrinyje sukuriama ne tikrovė, o autoriaus požiūris į realybę, todėl jie nepajunta autoriaus pozicijos, negali įvertinti turinio ir formos santykio.
- III–IV klasėse išryškėja nauja skaitymo tendencija – vaikas nebesitenkina tik emocine reakcija į skaitomą tekstą, o siekia sau jį logiškai paaiškinti. Vaikai jau yra įgiję skaitytojo patirties, todėl jie jau gali:
 - ✓ Savarankiškai suprasti kūrinio idėją, jei kompozicija nėra sudėtinga ir yra anksčiau aptarę panašios struktūros kūrinių.
 - ✓ Pagal aprašymą įsivaizduoti anksčiau nematytą objektą, jei jis aprašytas vaikų išmoktomis kalbinėmis priemonėmis.
 - ✓ Atskirti savo, kaip skaitytojo, poziciją ir autoriaus poziciją.
 - ✓ Be pagalbos išsiaiškinti formaliuosius kūrinio bruožus, jei anksčiau skaitydami jau yra stebėję tokias pačias meninės raiškos priemones.

- ✓ Pastebėti ir įvertinti turinio ir formos atitikimą.

Mokytojas, rinkdamasis skaitymo šaltinius, atsižvelgia į vaikų amžiaus ypatumus, jų teksto suvokimo lygį. Be to, organizuodamas vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymo procesą jis turi mokyti vaikus pasirinkti knygą, periodinį leidinį, kitus skaitymo šaltinius, kurie būtų nei per sudėtingi, nei per lengvi, t.y. atitiktų jų suvokimo lygį.

Organizuojant savarankiškų skaitytojų ugdymo procesą būtina atsižvelgti į *vaikų individualius interesus*. R. Putytės (2006) teigimu, mokytojas turi pažinti vaikus, atkreipti dėmesį į tai, ką jie skaito. *Psichologijos žodyne (1993, p. 121)* pažymima, kad interesas „suteikia žmogaus veiklos tikslams kryptį, padeda orientuotis, pažinti naujus faktus, geriau suvokti tikrovę“. Taigi vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymo organizavimas, paremtas jų individualiais interesais, padeda vaikams kryptingai domėtis skaitymu, išsiugdyti poreikį skaityti, todėl mokytojai turėtų klausti vaikų, apie ką jie norėtų skaityti, ką sužinoti, kokias arba kurių rašytojų knygas jiems patinka skaityti, ir pan., vaikams būtina sudaryti sąlygas patiems rinktis tai, ką jie nori skaityti.

Pasirenkant tekstus būtina atsižvelgti į *vaikų lytį* – į berniukų ir mergaičių polinkių, poreikių, interesų skirtumus (Kalesnikienė, Jakavonytė, 2005). G. L. Goldberg, B. Ch. Roswell (2002); V. Mozūraitė (2008 a) pateikia tokius vaikų lyties sąlygotus mergaičių ir berniukų skaitymo skirtumus:

- Berniukai skaityti dažniausiai išmoksta vėliau nei mergaitės.
- Jie rečiau skaito nei mergaitės, o skaitymą suvokia kaip užsiėmimą, skirtą mergaitėms.
- Berniukai labiau nei mergaitės linkę skaityti trumpus, informatyvius tekstus, paveikslėlių knygas, komiksus, nuotykių knygas, mokslinės fantastikos kūrinius, knygas, straipsnius apie konstravimą, kompiuterius, automobilius ir pan. Mergaitės renkasi pažintinę literatūrą, periodinius leidinius apie moterų išvaizdą, aprangą, rankdarbius, žymių žmonių gyvenimus, mėgsta grožinę literatūrą, kurioje vaizduojamos herojės mergaitės, tačiau skaito ir knygas, kurioje pagrindinis herojus – berniukas, o berniukai dažniausiai renkasi knygas, kuriose herojai yra vyriškos lyties atstovai.
- Mergaitės yra aktyvesnės skaitytojos – jos dažniau kalbasi apie knygas, dažniau dalyvauja skaitovų ir skaitymo konkursuose.
- Berniukai dažniau nei mergaitės renkasi knygas atsižvelgdami į jos iliustracijas ir viršelį.

Šie ir kiti mokslininkų skiriami mergaičių ir berniukų skaitymo įpročių, poreikių, interesų skirtumai yra labai svarbūs organizuojant savarankiškų skaitytojų ugdymo procesą, tačiau mokytojui svarbu atsižvelgti į konkrečioje klasėje esančių mergaičių ir berniukų individualią skaitymo patirtį, pasiūlyti vaikų poreikius, interesus atitinkančius tekstus.

Organizuojant jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymo procesą būtina atkreipti dėmesį į vaikų *skaitymo įgūdžius*, kurie anot V. Shoroškienės (2008), yra dar silpni, todėl ne visus tekstus vaikai perskaito, supranta, todėl jiems labiau tinka gausiau iliustruotos knygos didesniu šriftu, paprastesnio siužeto kūriniai. Autorė taip pat pažymi, kad vienos klasės mokinių skaitymo gebėjimai būna labai skirtingi, todėl savarankiškų skaitytojų ugdymo procesą mokytojas turi individualizuoti ir diferencijuoti.

Remiantis *Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosiomis programomis (2008)* galima teigti, kad savarankiškų skaitytojų ugdymo procesą mokytojas organizuoja taip, kad visi vaikai dalyvautų veikloje, todėl pasirenkami tinkami ugdymo metodai, sukuriama saugi, pasitikėjimą kelianti bei skaityti skatinanti klasės aplinka. Savarankiškų skaitytojų ugdymo procesas organizuojamas per lietuvių kalbos pamokas, kuriose siekiama ugdyti skaitymo įgūdžius bei teigiamas nuostatas į savarankišką skaitymą, skatinti vaikų motyvaciją nuolat skaityti, supažindinama su grožinių ir informacinių tekstų skaitymo technika. Per kitų dalykų pamokas daug dėmesio skiriama informaciniams tekstams, kurie skatina mokymosi motyvaciją, norą sužinoti, išbandyti ir pan. Tiek per pamokas, tiek organizuojant neformaliąją veiklą siekiama, kad vaikai skaitytų knygas, vaikams skirtus periodinius leidinius, ieškotų informacijos įvairiuose šaltiniuose (enciklopedijose, žinyuose, žodynuose, internete ir pan.). Reikšmingas ir mokytojo, kaip organizatoriaus, vaidmuo bendraujant, bendradarbiaujant su vaikų tėvais, mokytojais, mokyklos ir viešųjų bibliotekų darbuotojais, rajono, kuriame gyvena, arba šalies rašytojais ir kitais visuomenės nariais.

Organizuojant jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymo procesą, esant galimybei būtina integruoti IKT. U. Johnsson-Smaragdi, A. Jonsson (2006) teigia, kad skaitymui tekstų teikia ne vien knygos, o geru skaitytoju įmanoma tapti ir neskaitant knygų, nes galima rinktis ir kitus tekstus: tradiciškai išspausdintus (laikraščius, žurnalus) arba elektroninius tekstus. Šiuo atveju galima teigti, kad ugdant jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikus, kaip savarankiškus skaitytojus, reikšmingas yra ne tik knygų, bet ir laikraščių, žurnalų, elektroninių ir kitokių tekstų skaitymas, nes skaitanti asmenybė įvairiapusiškai tobulėja tik įgydama skirtingos skaitymo patirties. Būtina išmokyti vaikus, kaip ieškoti tekstų internete, supažindinti su vaikams skirtomis elektroninėmis svetainėmis, kalbėtis su jais apie skaitymo higieną ir apie tai, kaip saugiai naudotis kompiuteriu.

Organizuojant jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymo procesą, mokytojams svarbu:

- Pasirinkti įvairias ugdymo formas: klasėje, kitose netradicinėse ugdymo aplinkose (mokyklos kieme, parke, muziejuje ir pan.) vykstančias pamokas, kuriose vaikai skaito savarankiškai, atlieka savarankiško skaitymo užduotis; konkursus, šventes,

propaguojančias skaitymą; ekskursijas į bibliotekas, vaikų rašytojų muziejus, gimtines. Su vaikais galima aplankyti ir *Vaikų literatūros muziejų*, esantį Kaune. Jame organizuojamos įvairios edukacinės programos, ekskursijos, literatūros pamokos, paskaitos, konkursai, rengiamos parodos.

- Naudoti įvairius metodus: vaikų pasakojimus, pokalbius apie perskaitytas knygas, tekstus, rašytojus ir kt., rašinius apie skaitymą, knygą ir pan; knygų, periodinių ir kitų leidinių demonstravimą (galima pasitelkti klasės, mokyklos bibliotekose esančius skaitymo šaltinius); projektus, kurie integruoja įvairias veiklas, skatina ieškoti informacijos vadovėliuose, enciklopedijose, žinyuose, internete ir pan.; interviu, kuriuo siekiama gauti informacijos apie vaikų ir suaugusiųjų skaitymo pomėgius, jų nuomonę apie skaitymą, jo reikšmę; inscenizacijas ir kt.

Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosiose programose (2008) pažymima, kad pradinėse klasėse skaitymas apima skaitymo techniką ir teksto suvokimą (sąmoningą skaitymą) bei literatūros ir kultūros pažinimą. Vadinas, organizuojant jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymą, būtina sudaryti sąlygas vaikams susiformuoti sąmoningo skaitymo įgūdžius (skaitymo techniką ir suvokimą), susipažinti su literatūra bei kultūra, siekti, kad vaikai savarankiškai arba ugdytojų paskatinti rinktųsi skaitymą kaip įdomią, prasmingą veiklą.

Mokytojai, organizuodami jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymo procesą, turėtų remtis rekomenduojamų knygų sąrašais, pavyzdžiui, parengtais ir nuolat pildomais literatūrologo Kęstučio Urbos. Jis teigia, kad atrenkant knygas vaikams atsižvelgiama į jų turinį, tekstą, išvaizdos, iliustracijų meniškumą bei remiamasi nuostata, kad savarankiškai siūlomų perskaityti knygų sąrašai nėra privalomi, o yra rekomendacinio pobūdžio (Urba, 2009).

Mokytojai šiuos rekomenduojamų knygų sąrašus gali taikyti kūrybiškai: papildyti naujais knygų pavadinimais, pateikti vaikams knygų recenzijų arba skirti užduotį jas parengti patiems, pasiūlyti vaikams kurti savo rekomenduojamų knygų sąrašus, kurie, anot V. Choroškienės (2008), remiasi ne rungtyniavimu, vaikų lyginimu tarpusavyje, perskaitytų knygų puslapių skaičiavimu, o vaiko skatinimu skaityti, vertinti tai, kas skaitoma, dalintis savo skaitymo išpūdžiais, rekomenduoti arba nerekomenduoti knygą perskaityti kitiems, skatinti ne mechaninį, o sąmoningą skaitymą, vaikų domėjimąsi draugų skaitymu, nuomone. Mokslininkės teigimu, galima organizuoti viešos vaizdinės medžiagos apie mokinių perskaitytas knygas skelbimą, orientuojantis ne į reprodukcinę, o į kūrybinę vaikų veiklą (literatūrinių herojų, knygų iliustracijų piešimą, įvykių grandinės sudarymą, piešimą ir rašymą specialiai mokytojo paruoštose

skirtingose formose ir pan.), kuri, L. Jovaišos (2007) teigimu, skatina vaikų savarankiškumą ir motyvaciją.

Ugdant savarankiškus skaitytojus reikšmingas mokytojo gebėjimas organizuoti ugdymo procesą atsižvelgiant į vaikų amžiaus, lyties, skaitymo gebėjimų, interesų ir kt. skirtumus. Mokytojas, kaip organizatorius, nuolat skatina vaikus skaityti savarankiškai, renkasi įvairius metodus, ugdymo formas, priemones, siekia efektyviai įgyvendinti užsibrėžtus tikslus, integruoja IKT ir pan.

1.5.3. Vadovavimas savarankiškų skaitytojų ugdymo procesui

Vadovaudamas jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymo procesui mokytojas turi suvokti skaitymo reikšmę ir savo, kaip skaitytojo bei vadovo, vaidmenį vaikų ugdymo(si) procese. Pasak K. A. N’Namdi (2005), mokytojas turi siekti, kad vaikai pamėgtų skaitymą taip, kad jis skatintų domėjimąsi kitų mokomųjų dalykų mokymo turiniu. Šiame kontekste svarbus mokytojo, kaip skaitytojo, pavyzdys bei tikslingas vadovavimas vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymo procesui. K. Startienės (2008, p. 44) nuomone, „mokytojas privalo daug skaityti, domėtis vaikų literatūra, padėti vaikui orientuotis išleidžiamų knygų gausybėje“. Todėl vadovaujant savarankiškų skaitytojų ugdymo procesui reikšminga tampa tokia mokytojo, kaip skaitytojo, veikla:

- *Vaikams skirtų knygų, periodinių ir kitų leidinių skaitymas.* Vaikai, kurių skaitymui vadovauja mokytojas, mėgstantis skaitymą, besidomintis vaikų literatūra bei vaikų skaitymo patirtimi, yra kur kas sėkmingiau motyvuojami skaityti.
- *Domėjimasis vaikų literatūra.* Vienas iš būdų – *Tarptautinės vaikų ir jaunimo literatūros asociacijos (IBBY) Lietuvos skyriaus* leidžiamo žurnalo „Rubinaitis“ skaitymas. Jame „publikuojami vaikų literatūros teorijos, istorijos ir kritikos straipsniai, supažindinama su lietuvių ir užsienio rašytojų, dailininkų iliustruotojų kūryba, recenzuojamos naujausios knygos, spausdinami pokalbiai su žymiais literatūros ir meno žmonėmis, pateikiama daug informacinės ir bibliografinės medžiagos“ (Žurnalas RUBINAITIS, 2010).
- *Vaikams įdomių tekstų paieška enciklopedijose, internete ir kituose šaltiniuose.* Čia labai svarbus yra mokytojo domėjimasis naujausiais įvykiais ir vaikų gyvenimo aktualijomis.
- *Tekstų kūrimas, pritaikymas vaikams.* Mokytojui tenka ieškoti įvairios skaitymo medžiagos; redaguoti, pritaikyti sudėtingesnius tekstus pagal vaikų amžių, interesus, kurti tekstus patiems.

Labai svarbu, kad mokytojas dalytųsi su vaikais šios veiklos rezultatais: pasidžiaugtų radęs įdomų straipsnį, knygą; ragintų skaityti straipsnius apie vykstančius Lietuvos ar pasaulio įvykius,

problemas, renginius ir pan.; siūlytų paskaityti jo sukurtą istoriją ar literatūrologų, mokslininkų rekomenduojamą knygą. V. Schoroškienė (2008) taip pat akcentuoja, kad mokytojui svarbu kalbėtis su vaikais apie perskaitytas knygas, reikšti savo nuomonę, rodyti pagarbą skaitymui, skaitytojams ir taip paskatinti mokinius skaityti. Be to, mokslininkės teigimu, į šią veiklą būtina įtraukti ir vaikus, jų tėvus, kitus šeimos narius, kurie dalytųsi skaitymo patirtimi, pomėgiais, įpročiais ir pan.

„Vadovaudamas ugdymo procesui mokytojas atlieka vadovo vaidmenį“ (Rodzevičiūtė, 2006, p. 62). L. Šiaučiukėnienė, O. Visockienė, P. Taliūnienė (2006), teigia, kad ugdymo turinio vadybos požiūriu vadovavimas yra valdžios ir įtakos pasireiškimas klasėje ir jų poveikis grupių veiklai, vadovavimas mokymosi procesui, vadovavimas mokiniams per motyvaciją. L. Jovaiša (2002, p.125) pažymi, jog „vadovauti derėtų taip, kad moksleivis pats sau keltų tikslus, mąstyti, kaip juos pasiekti ir imtųsi praktinių veiksmų“. Šia samprata orientuojamasi į vaiką, kuris savarankiškai kelia skaitymo tikslus, konstruoja perskaityto teksto prasmę, vertina skaitymą, save kaip savarankišką skaitytoją ir tokiu būdu įgyvendina išsikeltus tikslus.

Mokytojo vadovavimas yra svarbi ugdymo proceso vadybos funkcija, kuri yra orientuota į motyvuotų ugdymo proceso dalyvių ugdymą. Remiantis D. Šavareikienės (2008) pateikta motyvacijos vadybos procese samprata, galima teigti, kad motyvacija savarankiškų skaitytojų ugdymo procese yra motyvų sistemos, turinčios poveikį vaiko elgesiui, sukūrimas, siekiant nukreipti ugdytinį reikalinga kryptimi, reguliuojant vaiko, kaip skaitytojo, veiklos intensyvumą, skatinant jo savarankiškumą, aktyvų dalyvavimą, atkaklumą, kai siekiama savarankiškų skaitytojų ugdymo tikslų. Jovaiša (2007, p. 172) motyvaciją apibūdina kaip psichofiziologinį procesą, kuris reguliuoja asmenybės veiklą ir santykius su aplinka motyvų kaitos pagrindu. Motyvų veiksniai (šaltiniai), anot jo, yra „potraukiai, poreikiai, interesai, polinkiai, vertybės, požiūriai, nuostatos, idealai, įsitikinimai, žinojimas, emocijos, valia, ketinimai. <...> Šie veiksniai aktualioje situacijoje (kai motyvuota asmenybė sąveikauja su patraukliu objektu) tampa motyvais – vidinėmis veiksmų paskatomis“. Apibendrinant vertėtų akcentuoti, kad norint paskatinti vaikus savarankiškai skaityti, motyvų veiksmų pagrindu būtina skatinti jų skaitymo motyvaciją.

Pagrindinis mokyklos darbo vadovas, L. Jovaišos (2007) teigimu, yra mokytojas, kurio vadovavimo efektyvumą lemia vadovo (mokytojo) asmenybė: pasaulėžiūros sambranda, dalykinė kompetencija, asmeninis pavyzdys, organizaciniai gebėjimai, tinkamas santykių su žmonėmis stilius. Mokytojas, norėdamas sėkmingai vadovauti vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymo procesui, turėtų pasižymėti efektyviems vadovams būdingomis savybėmis: sugebėjimu bendrauti, empatija, lankstumu, objektyvumu, atvirumu, savęs įvertinimu, pasitikėjimu savimi, racionalumu (Baršauskienė, Janulevičiūtė-Ivaškevičienė, 1999) bei turi įgyti

vadybinių gebėjimų, kuriuos būtina nuolat tobulinti. Remiantis V. Targamadzės (1996) išskirtais švietimo vadovų gebėjimais, galima teigti, kad mokytojas, siekdamas sėkmingai vadovauti vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymui kaitos sąlygomis, turi sugebėti: profesionaliai organizuoti vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymo veiklą; sukurti tos veiklos sėkmės sąlygas; nuolat mokytis ir sudaryti sąlygas mokytis vaikams; bendradarbiauti su vaikais, jų šeimos nariais, mokytojais, klasės, mokyklos bibliotekų darbuotojais, kitais savarankiškų skaitytojų ugdytojais; veiksmingai komunikuoti; kurti palankią, skaityti skatinančią aplinką.

Savarankiškų skaitytojų ugdymo procese reikšmingas mokytojų, kaip vadovų, vaidmuo: mokytojai turi patys aktyviai skaityti, rodyti vaikams pavyzdį, gebėti motyvuoti skaitytojus, sudaryti sąlygas vaikams savarankiškai rinktis skaitymą kaip įdomią, malonią veiklą ir pan.

1.5.4. Savarankiškų skaitytojų ugdymo proceso vertinimas

Dar viena vadybos funkcija – kontrolė, kuri apibūdinama kaip procesas, kurio metu nustatoma, kiek atliktoji veikla atitiko lauktus rezultatus, išsiaiškinama, kiek veiksmingi ir tikslūs buvo planavimas, organizavimas ir vadovavimas bei atliekami koreguojamieji veiksmai (Želvys, 2003), sstebimi vidiniai ir išoriniai pokyčiai ir nustatoma jų įtaka organizacijai (Targamadzė, 2001). J. A. F. Stoner, R. E. Freeman, D. R. Gilbert (2001) kontrole vadina procesą, užtikrinantį realios ir planuotos veiklos atitikimą. A. Šventickas (2002) teigia, kad ugdymo kontrolės tikslas – nustatyti ir įvertinti mokinių žinias, mokėjimus ir įgūdžius. Apibendrinant galima teigti, kad savarankiškų skaitytojų ugdymo proceso kontrolė suvokiama kaip procesas, kuriuo vertinama, kiek ugdymo proceso planavimas, organizavimas ir vadovavimas atitiko lauktus rezultatus, atliekami koreguojamieji veiksmai, įvertinamos mokinių žinios, mokėjimai, įgūdžiai.

Remiantis R. Želviu (2003), kuris pažymi, jog sąvoka *kontrolė* siejama su autoritariniu valdymu, todėl keičiama kitais terminais, šiame darbe vartojama sąvoka *vertinimas*, kuriuo atsižvelgiant į ugdymo tikslus, uždavinius, mokymosi ir darbo formas nustatomas konkretus ir vienareikšmis vaikų ir mokytojų veiklos ir elgesio kokybės laipsnis (Jovaiša, 2007), nuolat kaupiama, interpretuojama ir apibendrinama informacija apie vaiko mokymosi pažangą ir pasiekimus (Pradinio ugdymo metodinės rekomendacijos, 2009).

Ugdymo procese reikšmingas mokytojų ir vaikų savęs vertinimas, kuris, anot R. Raguotienės (sud.) (2004), padeda drauge priimti sprendimus, todėl verta pasirinkti tinkamus savęs vertinimo būdus. Mokytojui autorė pataria kurį laiką kasdien stebėti savo vedamas lietuvių kalbos pamokas, po kiekvienos iš jų užpildant stebėjimo lapą, kuriame fiksuojama, ar mokytojas dažnai organizuoja su skaitymu susijusią veiklą, kiek laiko tam skiria, kokias priemones

naudoja. Mokiniais siūloma užpildyti anketą, padedančią atsakyti į klausimą, kodėl, o ne kiek vaikas skaito, įvertinti skaitymo motyvus. Gaunama informacija mokytojas turi pasidalyti su vaikais – taip siekiama sužadinti jų susidomėjimą ir supratimą apie savo ir kitų vaikų skaitymo motyvus. Apibendrinant galima pabrėžti, kad mokytojas gali stebėti ne tik vedamas lietuvių kalbos, bet ir kitų dalykų pamokas, parengti įvairių instrumentų, užduočių, padedančių vaikams patiems įsivertinti save.

Mokytojas vertina vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymui skirtų užduočių atlikimo rezultatus, kaip vaikas suprato savarankiškai skaitytą tekstą, kokia yra jo nuomonė apie jį ir pan. Remiamasi nuostata, kad savarankiškų skaitytojų ugdymo procese kokybė reikšmingesnė nei kiekybė, t.y. svarbu ne kiek vaikas perskaitė knygų, o kaip: kokia yra jo skaitymo patirtis, emocijos.

Remiantis *Pradinio ugdymo metodinėmis rekomendacijomis (2009)*, galima teigti, kad organizuojant savarankiškų skaitytojų ugdymo procesą mokytojas turėtų pasitelkti:

- *Diagnostinį vertinimą*, kuris padėtų išsiaiškinti vaiko skaitymo gebėjimus tam, kad galėtų padėti vaikui numatydamas tolesnio ugdymosi galimybes.
- *Formuojamąjį vertinimą* – nuolatinį vertinimą savarankiškų skaitytojų ugdymo proceso metu, kuris padeda numatyti ugdymosi perspektyvą, bendradarbiauti vaikams ir jų mokytojams, paskatinti vaikus skaityti, analizuoti esamus pasiekimus ar mokymosi spragas.
- *Apibendrinamąjį vertinimą* – vertinimą, naudojamą savarankiškų skaitytojų ugdymo periodo pabaigoje, parodantį mokytojo edukacinės-vadybinės veiklos bei mokinių, kaip savarankiškų skaitytojų, veiklos rezultatus.
- *Kriterinį vertinimą* – vertinimą, kurio pagrindas – pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosiose programose išskirti vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymo kriterijai, su kuriais lyginami vaiko pasiekimai.
- *Idiografinį (individualios pažangos) vertinimą* – vertinimo principą, pagal kurį lyginant dabartinius vaiko, kaip savarankiško skaitytojo, ugdymosi pasiekimus su ankstesniaisiais stebima ir vertinama jo daroma pažanga.

Vertinant savarankiškų skaitytojų ugdymo procesą mokytojams vertėtų rinktis šias *Pradinio ugdymo metodinėse rekomendacijose (2009)* išskirtas vertinimo formas:

- *Stebėjimą* (pavyzdžiui, stebėti, ar vaikai skaito pertraukų metu).
- *Klausinėjimą, klausymąsi ir diskusiją* (kalbamasi apie skaitytas knygas, dalijamasi įžvalgomis, refleksijomis ir pan.).

- *Užduočių skyrimą* (skirdami savarankiško skaitymo užduotis mokytojai vertina, kaip vaikams sekasi jas atlikti ir pan.).
- *Atliktų darbų įvertinimą* (patartina vertinti dalyvaujant pačiam vaikui, drauge aptariant savarankiško skaitymo rezultatus).
- *Testavimą* (pavyzdžiui, įvertinami vaikų skaitymo gebėjimai, skaitymo savarankiškumo lygis).

Remiantis jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymo vertinimo rezultatais, ieškoma iškylančių problemų priežasčių, planuojami koregavimo veiksmai, todėl galima teigti, kad vertinimas yra glaudžiai susijęs su kitomis vadybos funkcijomis: planavimu (įvertinus ugdymo situaciją planuojama, kaip ugdymo procesą galima koreguoti), organizavimu bei vadovavimu (remiantis vertinimo rezultatais, numatytais koregavimo veiksmais, organizuojamas savarankiškų skaitytojų ugdymo procesas).

2. JAUNESNIOJO MOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ, KAIP SAVARANKIŠKŲ SKAITYTOJŲ, UGDYMAS EDUKACINIŲ-VADYBINIŲ ASPEKTU (ATVEJO ANALIZĖ)

2.1. Tyrimo metodika ir organizavimas

Literatūros analizė suponuoja išvadą, kad mokytojas planuoja, organizuoja jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymo procesą, jam vadovauja, vertina savo ir vaikų veiklos rezultatus. Šios funkcijos apima mokytojo edukacinės-vadybinės veiklos sampratą. Savarankiškų skaitytojų ugdymo procesas yra suvokiamas kaip vientisa sudėtinga sistema, kurios sėkmę sąlygoja ne tik mokytojo edukacinė-vadybinė veikla, orientuota į savarankiškų skaitytojų ugdymą, bet ir paties vaiko, kaip savarankiško skaitytojo, pastangos, atsakomybė, patirtis, nuomonė apie skaitymą ir pan. Savarankiškų skaitytojų ugdymas yra individualus procesas, vykstantis skirtingose namų, klasės, mokyklos, bibliotekos ir kt. aplinkose. Empiriniu tyrimu siekiama pagrįsti jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymo procesą mokytojo edukacinės-vadybinės veiklos kontekste analizuojant informantų (vaikų, mokytojų) nuomonę bei *Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrųjų programų (2008)* turinį, kuriuo reglamentuojamas savarankiškų skaitytojų ugdymas.

Tyrimo objektas – jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymas mokytojo edukacinės-vadybinės veiklos kontekste.

Tyrimo tikslas – empiriškai pagrįsti jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymo procesą mokytojo edukacinės-vadybinės veiklos kontekste.

Tyrimo uždaviniai:

1. Atskleisti IV klasėje besimokančių vaikų nuomonę apie savarankišką skaitymą, jo reikšmę vaikams, skaitymo įpročius, patirtį.
2. Identifikuoti mokytojų nuomonę apie savarankišką skaitymą, jo reikšmę, edukacinę-vadybinę veiklą, orientuotą į jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymą.
3. Išanalizuoti, kaip *Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosiose programose (2008)* reglamentuojamas savarankiškų skaitytojų ugdymo turinys.

Empirinis tyrimas remiasi *mokslinės literatūros analize*, kuri buvo atlikta 2009 metų rugsėjo-2010 metų spalio mėnesiais. 2010 metų gruodį parengta *tyrimo metodologija*. 2011 metų sausio-vasario mėnesiais organizuotas *empirinis tyrimas*, kurį sudaro trys etapai:

1. *Pirmasis tyrimo etapas* orientuotas į IV klasę lankančių vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, nuomonę apie savarankišką skaitymą, jo reikšmę vaikams.

2. *Antruoju tyrimo etapu* siekta identifikuoti mokytojų nuomonę apie jų, kaip savarankiškų skaitytojų ugdytojų, patirtį jų edukacinės-vadybinės veiklos kontekste.
3. *Trečiuoju tyrimo etapu* analizuota, kaip *Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosiose programose (2008)* reglamentuojamas jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymo turinys.

Tyrimo rezultatai analizuoti ir apibendrinti 2011 metų vasario-gegužės mėnesiais.

Atliekant tyrimą remtasi R. Tidikio (2003); K. Kardelio (2005); B. Bitino (2006); L. Rupšienės (2007); V. Žydžiūnaitės (2007) metodologijomis, ŠU EF parengtomis *Kursinių ir baigiamųjų (bakalauro, magistro, specialiųjų profesinių studijų) darbų rengimo ir gynimo metodinėmis rekomendacijomis (2010)*.

Tyrimas grindžiamas *kokybine metodologija*, kurios pasirinkimą sąlygojo tokios priežastys:

- Mokslininkų (Merkio, Augustinienės, Rupainienės ir kt., 2010) atlikta IEA PIRLS 2006 antrinė duomenų analizė bei rekomendacija, kad atsižvelgiant į skaitymo, kaip kultūros akto, pobūdį skaitymui ir skaitymo gebėjimams tyrinėti greta pozityvistinės metodologijos turėtų būti taikoma ir kultūros mokslų metodologija, paremta hermeneutika, fenomenologija, kokybiniais socialinių mokslų metodais. Todėl šiuo tyrimu siekiama išanalizuoti vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, patirtį, jų nuomonę apie skaitymą ir jo reikšmę vaikams; atskleisti mokytojų nuomonę apie vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymo aspektus edukacinės-vadybinės veiklos kontekste; empiriškai pagrįsti, kaip *Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosiose programose (2008)* reglamentuojamas savarankiškų skaitytojų ugdymo turinys.
- „Kokybinė metodologija įgalina tyrėją nuolat nuosekliai plėsti žinias apie situaciją, nes jis siekia apibūdinti socialinę realybę” (Žydžiūnaitė, 2007, p. 72), todėl atliekant tyrimą duomenys apie savarankiškų skaitytojų ugdymą mokytojo edukacinės-vadybinės veiklos kontekste rinkti nuosekliai: pirmiausia siekta atskleisti vaikų ir mokytojų nuomonę nagrinėjamos problemos atžvilgiu, po to analizuotos ugdymo programos.
- B. Bitino (2006) kokybinės metodologijos sampratos pagrindu suformuluota išvada, kad kokybinė metodologija teikia aprašomojo pobūdžio išvadas apie jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymo procesą kaip tyrimo objektą, atsižvelgiant į mokytojo edukacinės-vadybinės veiklos kontekstą bei remiasi kokybinių (išreikštų žodžių ar simbolių forma) duomenų analize.

Remiantis *kokybinės metodologijos* nuostatomis pasirinkti šie *metodai*:

- *Pusiau standartizuotas interviu*, skirtas IV klasę lankantiems vaikams.
- *Standartizuotas interviu*, skirtas pradinį klasių mokytojams.
- *Dokumentų turinio (content) analizė*.

Laikytasi *trianguliacijos principo*, kai reiškinys analizuojamas iš įvairių pozicijų – duomenys apie jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymą mokytojo edukacinės-vadybinės veiklos kontekste rinkti iš kelių šaltinių: analizuota vaikų ir mokytojų nuomonė bei *Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrųjų programų (2008)* turinys.

Pusiau standartizuotas interviu parodė, kaip IV klasėje besimokantys vaikai suvokia skaitymo sąvoką, jo reikšmę, kokia yra jų nuomonė apie skaitymą, kokia yra jų, kaip savarankiškų skaitytojų, patirtis, įpročiai. IV klasę lankantys vaikai tyrimui pasirinkti atsižvelgiant į tyrėjų (Elijo, 2007) išvadas, kad šio amžiaus vaikai jau yra išmokę skaityti ir pradeda naudoti savo skaitymo gebėjimus mokymuisi. Interviu metodas pasirinktas, nes jis, L. Rupšienės (2007) teigimu, padeda tyrėjui suvokti informantų požiūrius, įsitikinimus, vertinimus, nuomosės tiriamuoju klausimu. Reikšminga, kad visa tai informantas išsako savo žodžiais. Be to, kaip pažymi B. Bitinas (2006), asmeninio kontakto dėka, stebėdamas respondento reagavimą į klausimus, tyrėjas geriau supranta pastarojo elgsenos motyvus, gali gauti kokybinei analizei tinkamą pirminę informaciją.

Tyrimo dalyvavo viena Šiaulių miesto pradinės mokyklos klasė, kurios pasirinkimą lėmė tokie kriterijai: mokyklos deklaruojamas dėmesys savarankiškų skaitytojų ugdymui; mokyklos direktorės, mokytojos, tėvų leidimas atlikti tyrimą bei vaikų savanoriškas dalyvavimas. Planuojant tyrimą tartasi su mokyklos pavaduotoja ugdymui ir IV klasės mokytoja, pristatytas tyrimo tikslas, instrumentas, atlikimo eiga, akcentuoti savanoriškumo, saugumo, konfidencialumo principai, susitarta dėl tyrimo laiko ir vietos. Mokykla įsikūrusi buvusios ikimokyklinio ugdymo įstaigos pastate, kuriame kiekviena klasė turi atskirą žaidimų, laisvalaikio kambarį, kuriame ir vyko interviu. Su kiekvienu vaiku buvo kalbamasi individualiai, pristatytas tyrimo tikslas, pateikti klausimai (tyrimo instrumentas pateiktas 1 priede). Interviu sudarė:

1. Klausimai, orientuoti į vaikų nuomonę apie skaitymą ir jo reikšmę vaikams.
2. Klausimai, atskleidžiantys vaikų nuomonę apie jų, kaip savarankiškų skaitytojų, patirtį, skaitymo įpročius, nuostatas.
3. Klausimas, orientuotas į vaikų nuomonę apie mokytojos skiriamas savarankiško skaitymo užduotis.

Antruoju tyrimo etapu pasirinkus *standartizuoto interviu metodą*, rinkti duomenys, kurie atskleidė mokytojų subjektyvią nuomonę apie savarankišką skaitymą, jo reikšmę vaikams, savarankiškų skaitytojų ugdymo procesą mokytojo edukacinės-vadybinės veiklos kontekste. Formuluoju klausimus, remtasi teorine darbo dalimi bei R. Tidikio (2003), K. Kardelio (2005), L. Rupšienės (2007) klausimų sudarymo metodologiniais principais. Tyrimo instrumentą (žr. 2 priedą) sudaro trys dalys:

1. Klausimai, atskleidžiantys *demografinius duomenis* apie informantų lytį, amžių, pedagoginio darbo stažą, įgytą kvalifikacinę kategoriją, klasę, kuriai šiuo metu vadovauja.
2. Klausimai, orientuoti į mokytojų nuomonę apie *skaitymą, savarankišką skaitymą ir jo reikšmę jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikams*.
3. Klausimai, atskleidžiantys informantų nuomonę apie *jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaiku, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymo procesą mokytojo edukacinės-vadybinės veiklos kontekste*.
4. Klausimas, orientuotas į *mokytojų pasiūlymus, rekomendacijas kitiems mokytojams, ugdantiems jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikus*.

Atliekant tyrimą kalbėtasi su mokyklų direktorėmis, pavaduotojomis, mokytojomis, kurios buvo supažindintos su tyrimo tema, tikslu, atlikimo eiga, tyrimo anonimiškumo, duomenų konfidencialumo, tyrimo dalyvių savanoriškumo principais, tartasi dėl interviu laiko ir vietos.

Organizuojant pirmąjį ir antrąjį tyrimo etapus atlikti žvalgomieji tyrimai, detalizuoti tyrimo instrumentai (tikslinti interviu klausimai).

Trečiasis tyrimo etapas buvo skirtas *Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrųjų programų (2008) analizei. Dokumentų turinio (content) analizė* pasirinkta, nes buvo siekiama sužinoti, kaip programose reglamentuojamas savarankiškų skaitytojų ugdymo turinys, remtasi K. Kardelio (2005) teigimu, kad šis metodas „leidžia gauti objektyvios informacijos vienu ar kitu klausimu“. Laikytasi nuostatos, kad mokytojas, planuodamas, organizuodamas, vertindamas jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaiku, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymo procesą, jam vadovaudamas, privalo remtis jį reglamentuojančiais švietimo dokumentais. *Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosiose programose (2008) pažymima*, kad pradinį ugdymą sudaro šios sritys:

- *Dorinis ugdymas*: Etika, Katalikų tikyba, Ortodoksų (stačiatikių) tikyba, Evangelikų liuteronų tikyba, Evangelikų reformatų tikyba, Karaimų tikyba, Judėjų tikybos pažintinė programa.
- *Kalbinis ugdymas*: Lietuvių kalba (gimtoji); Kitos gimtosios kalbos; Lietuvių valstybinė kalba; Užsienio kalbos.
- *Matematinis ugdymas*: Matematika.
- *Socialinis ir gamtamokslinis ugdymas*: Pasaulio pažinimas.
- *Meninis ugdymas*: Dailė ir technologijos; Muzika; Šokis; Teatras.
- *Kūno kultūra*.
- *Kurčiųjų ir nepriuginčiųjų ugdymas*: Lietuvių gestų kalba; Lietuvių kalba; Matematika; Pasaulio pažinimas.

Analizuotos *lietuvių kalbos (gimtosios), etikos, matematikos, pasaulio pažinimo, dailės ir technologijų, kūno kultūros* mokymo programos (2 lentelė). Pasirinkimo kriterijus – savarankiškų skaitytojų ugdymo galimybės, mokomojo dalyko vieta pradinio ugdymo sistemoje.

2 lentelė. **Analizei pasirinktos pradinio ugdymo sritys ir mokomieji dalykai**

Ugdymo sritis	Mokomasis dalykas
Dorinis ugdymas	Etika
Kalbinis ugdymas	Lietuvių kalba (gimtoji)
Matematinis ugdymas	Matematika
Socialinis ir gamtamokslinis ugdymas	Pasaulio pažinimas
Meninis ugdymas	Dailė ir technologijos
Kūno kultūra	Kūno kultūra

Empirinio tyrimo metu gauti duomenys (interviu įrašai, pradinio ugdymo programų turinys) analizuoti išskiriant, skaičiuojant, reitinguojant ir interpretuojant semantinius, prasminius kategorijų bei subkategorijų vienetus.

2.2. Tyrimo imties charakteristika

Pirmojo tyrimo etapo imtis apima 10-11 metų vaikų, lankančių IV klasę, populiaciją. Šio amžiaus vaikai pasirinkti tikslingai, nes, kaip rodo tyrimai (Elijo, 2007), jie jau yra susiformavę skaitymo įgūdžius, todėl juos panaudoja ugdymuisi. Šis požiūris atliekant tyrimą yra vertingas, nes siekiama atskleisti vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, patirtį, konstruojamas prasmės, nuomos. Tyrime dalyvavo viena Šiaulių miesto pradinės mokyklos klasė, kurios pasirinkimą lėmė tokie kriterijai: mokyklos deklaruojamas dėmesys skaitytojų ugdymui; direktorės, pavaduotojos, mokytojos, tėvų leidimas atlikti tyrimą bei vaikų savanoriškas dalyvavimas. Kokybinio tyrimo imčiai sudaryti netaikomi griežti tūrio reikalavimai, nes duomenų reprezentatyvumą lemia ne atsitiktiniai tiriamųjų pasirinkimo būdai, o lankstūs vienokie ar kitokie teiginiai (Kardelis, 2005). Pasirinkus vieną mokyklos klasę, atlikta atvejo analizė, užtikrintas duomenų informatyvumo principas, nes vienoje klasėje mokosi vaikai, įgiję skirtingą skaitymo patirtį, turintys skirtingą nuomonę apie savarankišką skaitymą ir jo reikšmę vaikams.

Tyrime sutiko dalyvauti 15 vaikų, keletas vaikų tyrime nepanoro dalyvauti (tikslus skaičius neskelbiamas, nes siekiama užtikrinti duomenų konfidencialumą). 3 lentelėje pavaizduotas tiriamųjų pasiskirstymas pagal lytį ir amžių.

3 lentelė. Tiriamųjų (vaikų) pasiskirstymas pagal lytį ir amžių (N=15)

Tiriamųjų pasiskirstymas pagal lytį (N=15)	
Lytis	N
Mergaitė	9
Berņiuukas	6
Tiriamųjų pasiskirstymas pagal amžių (N=15)	
Amžius	N
10 metų	14
11 metų	1

Kaip matyti lentelėje, tyrime dalyvavo šiek tiek daugiau mergaičių nei berniukų, beveik visi vaikai yra 10 metų amžiaus.

Antrojo tyrimo etapo dalyvių (pradinių klasių mokytojų) pasiskirstymas pagal įvairius požymius pavaizduotas 4 lentelėje.

4 lentelė. Tiriamųjų (mokytojų) pasiskirstymas pagal įvairius požymius (N=16)

Tiriamųjų pasiskirstymas pagal lytį (N=16)	
Lytis	N
Moteris	16
Tiriamųjų pasiskirstymas pagal amžių (N=16)	
Amžius	N
36-45 m.	6
46-55 m.	10
Tiriamųjų pasiskirstymas pagal pedagoginio darbo stažą (N=16)	
Stažas (metais)	N
16-20	5
21-30	7
31 ir daugiau	4
Tiriamųjų pasiskirstymas pagal įgytą kvalifikacinę kategoriją (N=16)	
Kvalifikacinė kategorija	N
Vyr. mokytojo kvalifikacija	6
Mokytojo metodininko kvalifikacija	10
Tiriamųjų pasiskirstymas pagal klasę, kuriai šiuo metu vadovauja (N=16)	
Klasė	N
1	4
2	3
3	5
4	4

Kaip matyti lentelėje, tyrime dalyvavo nemažą gyvenimo, darbo patirtį turinčių mokytojų, iš kurių daugiausia įgijusių mokytojo metodinio kvalifikaciją, kiek mažiau – vyriausio mokytojo kvalifikaciją. Pagal klasę, kuriai mokytojai šiuo metu vadovauja, informantai pasiskirstė beveik vienodai.

Tyrime dalyvavo trijų Šiaulių miesto mokyklų pradinių klasių mokytojai. Reikšmingi buvo tokie pasirinkimo kriterijai: mokyklos deklaruojamas dėmesys savarankiškų skaitytojų ugdymui ir mokyklos direktorės, pavaduotojos leidimas atlikti tyrimą. Mokytojai tyrime dalyvavo savo noru. Tyrimo imtis apibrėžta atsižvelgiant į tyrimui reikšmingą informaciją, kurią pateikė mokytojos, atsakydamos į interviu klausimus.

2.3. Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymo proceso empirinio tyrimo rezultatai

2.3.1. IV klasėje besimokančių vaikų nuomonės apie savarankišką skaitymą ir jo reikšmę vaikams analizė

Pusiau standartizuoto interviu atskleista 10-11 metų vaikų nuomonė apie savarankišką skaitymą, konstruojamos prasmės bei jų, kaip savarankiškų skaitytojų, patirtis. Pirmiausia siekta sužinoti vaikų nuomonę apie skaitymą ir jo reikšmę vaikams. Ketvirtą klasę lankantys vaikai, paprašyti įvardyti, ką dažniausiai mėgsta veikti laisvalaikiu, minėjo įvairius laisvalaikio užsiėmimus, prioritetą suteikdami kategorijoms „Skaitymas“ ir „Sportavimas“ (žr. 5 lentelę).

5 lentelė. Mėgstamiausi vaikų laisvalaikio užsiėmimai

Kategorijos	Teiginių skaičius
Skaitymas	7
Sportavimas	6
Žaidimai lauke	4
Keliavimas	3
Kompiuteriniai žaidimai	3
Įvairūs užsiėmimai su šeima	2
Dainavimas	2
Šokis	2
Žaidimai su draugais	2

Vaikai, mėgdami skaitymą, jį įvardija kaip vieną mėgstamiausių laisvalaikio užsiėmimų. Tačiau tai yra ne vienintelė prasmė, kurią jie suteikia skaitymo sąvokai – tai atskleidžia vaikų

pamąstymai apie tai, kas, jų manymu, yra skaitymas. Remiantis vaikų atsakymais ir teorine darbo dalimi, išskirtos skaitymą apibūdinančios kategorijos: „*Psichologinis aspektas*“, „*Pedagoginis aspektas*“, „*Terapinis aspektas*“, „*Komunikacinis aspektas*“ (žr. 6 lentelę).

6 lentelė. **Vaikų nuomonė apie skaitymą**

Kategorijos	Teiginių skaičius	Subkategorijos	Teiginių skaičius	Prasminių kontekstų-teiginių pavyzdžiai
Psichologinis aspektas	8	Teksto prasmės suvokimas	4	„Tai, ką supranti iš knygos, kas ten parašyta <...>.“ „[sigilinimas į knygą, supratimas, kas ten parašyta yra.“ „<...> parašyti žodžiai ir jų perskaitymas.“
		Mąstymas	2	<...> kada mintyse gali sugalvoti, apmąstyti, kas perskaityta.“ „Kai skaitai, tada mąstai, galvoji.“
		Psichinis procesas	2	„Sudėtingas dalykas, kuris vyksta mintyse.“ „Tai – sudėtinga veikla.“
Pedagoginis aspektas	7	Mokymasis	7	„Gal mokslas, mokymasis.“ <...> manau skaitymas yra kaip mokymasis.“ „Skaitai knygą ir sužinai daug naujų dalykų, mokaisi.“
Terapinis aspektas	2	Malonumą teikianti laisvalaikio veikla	2	„<...> tai yra džiaugsmas, įdomybė.“ „Laisvalaikis, hobis, gali pailsėti, nusiraminti.“
Komunikacinis aspektas	1	Komunikacija su tekstu ir jo autoriumi	1	„Kito žmogaus minčių išreiškimas, jo mintys, kaip jis galvoja, ką sako gali suprasti.“

Labiausiai akcentuojamas kategorių „*Psichologinis aspektas*“ ir „*Pedagoginis aspektas*“ turinys. Kategorija „*Psichologinis aspektas*“ apima subkategorijas „*Teksto prasmės suvokimas*“, „*Mąstymas*“, „*Psichinis procesas*“. Vaikai skaitymą apibūdina kaip sudėtingą psichinį procesą, kai mąstoma, suprantama perskaityto teksto prasmė. Kategorija „*Pedagoginis aspektas*“ apibūdinama subkategorija „*Mokymasis*“. Vaikai skaitymą suvokia kaip mokymąsi: skaitymo įgūdžių tobulinimą bei skaitymą siekiant ką nors nauja sužinoti, suprasti, išmokti.

Rečiausiai išskirtos kategorijos „*Terapinis aspektas*“ ir „*Komunikacinis aspektas*“. Kategorija „*Terapinis aspektas*“ konkretizuojama subkategorija „*Malonumą teikianti laisvalaikio veikla*“, kategorija „*Komunikacinis aspektas*“ – subkategorija „*Komunikacija su tekstu ir jo autoriumi*“. Vadinasi, skaitymas, vaikų nuomone, yra veikla, padedanti

atsipalaiduoti, pailsėti, patirti teigiamų emocijų, komunikuoti sąveikaujant su tekstu ir jo autoriumi. Taigi, vaikai, apibūdindami skaitymo sąvoką, kalba ir apie jo reikšmę, o paprašyti nusakyti skaitymo reikšmę vaikams mini įvairius atsakymus (žr. 7 lentelę).

7 lentelė. **Vaikų nuomonė apie skaitymo reikšmę vaikams**

Kategorijos	Teiginių skaičius	Subkategorijos	Teiginių skaičius	Prasminių kontekstų-teiginių pavyzdžiai
Skatina psichosocialinę raidą	29	Padedą mokyti	14	„Pasakų gali išmokti.“ „Išsilavinimui reikalingas <...>.“ „Kad išmoktum ką nors <...>.“
		Suteikia žinių	14	„<...> naujienų visokių dar gali sužinoti.“ „<...> sužinoti apie gyvūnus.“ „Galiu ką nors sužinoti, orų prognozę, pavyzdžiui, arba apie kokį nors įvykį, apie kurį visi šneka, paskaityti.“
		Padedą suprasti kitus	1	„Jie gali suprasti, ką jaučia kiti žmonės.“
Plėtoja komunikacinę kompetenciją	13	Lavina skaitymo įgūdžius	5	„Kad išmokčiau skaityti, kad gerai skaityčiau“ „Kad geriau skaityčiau <...>.“ „<...> išmokti geriau skaityti.“
		Tobulina kalbėjimo gebėjimus	4	„<...> kad galėtum papasakoti kam nors apie tai, ką perskaitei.“ „<...> gali papasakoti kitiems.“ „Kad vaikai išmoktų kalbėti.“
		Formuoja skaitymo interesus	3	„Jiems taip pat įdomu būna.“ „Įdomu <...>.“ „<...> skaityti įdomu.“
		Tobulina rašymo įgūdžius	1	„Kad geriau sektųsi diktantai.“
Tobulina kognityvinius gebėjimus	3	Lavina vaizduotę	3	„Aš įsivaizduoju, ką skaitau, jaučiuosi būdama tarsi knygoje.“ „Reikšmingas, nes labai įdomu įsivaizduoti, ką skaitai, kas vyksta.“ „<...> plečiasi galvoj, daugiau vaizduotės atsiranda“

Teorinėje darbo dalyje analizuota, kokia skaitymo reikšmė jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikams, todėl tyrimu siekta sužinoti, kokias skaitymo reikšmes identifikuoja patys vaikai. Kaip matyti 7 lentelėje, tai, kaip jie suvokia skaitymo reikšmę vaikams, galima apibūdinti

kategorijomis „*Skatina psychosocialinę raidą*“, „*Plėtoja komunikacinę kompetenciją*“, „*Tobulina kognityvinius gebėjimus*“.

Dažniausiai minimas kategorijos „*Skatina psychosocialinę raidą*“ turinys, kuris apima subkategorijas „*Padedą mokytis*“, „*Suteikia žinių*“ bei „*Padedą suprasti kitus*“. Vieni dažniausiai minimų teiginių atspindi subkategoriją „*Suteikia žinių*“ – taip vaikai atskleidžia pažintinę skaitymo funkciją ir akcentuoja, kad skaitydami vaikai gali sužinoti įvairių naujienų, (pavyzdžiui, orų prognozes) arba juos dominančių faktų (pavyzdžiui, apie gyvūnus). Kita dažniausiai minima kategorija – „*Padedą mokytis*“. Jos turinys atskleidžia vaikų nuomonę apie skaitymą kaip mokymosi būdą, kurio paskirtis yra suprantama dvejopai: skaitymas padeda išmokyti skaityti ir skaitymas padeda mokytis. Ši nuostata patvirtina teorinėje darbo dalyje išsakytus apibendrinimus apie tai, kad skaitymas bei savarankiškų skaitytojų ugdymas reikšmingas tuo, kad skaitydami vaikai įgyja skaitymo įgūdžių, kuriuos vėliau panaudoja mokymuisi. Subkategorijos „*Suteikia žinių*“ ir „*Padedą mokytis*“ viena kitą papildo, nes skaitydami vaikai, jų nuomone, ne tik sužino įvairių naujų, įdomių dalykų, bet kartu ir mokosi.

Minėtas teiginys, jog skaitymas reikšmingas tuo, kad vaikai „gali suprasti, ką jaučia kiti žmonės“ apima subkategoriją „*Padedą suprasti kitus*“. Šiuo atveju skaitymo reikšmė siejama su galimybe atpažinti ir suprasti kitų žmonių jausmus, juos analizuoti, išgyventi.

Kita dažnokai minėta kategorija „*Plėtoja komunikacinę kompetenciją*“ apima subkategorijas „*Lavina skaitymo įgūdžius*“, „*Tobulina kalbėjimo gebėjimus*“, „*Formuoja skaitymo interesus*“, „*Tobulina rašymo įgūdžius*“. Dažniausiai minima subkategorija „*Lavina skaitymo įgūdžius*“ rodo, kad vaikai skaitymo reikšmę sieja su skaitymo įgūdžių tobulėjimu. Galima daryti prielaidą, jog vaikai tokią nuomonę susiformuoja girdėdami suaugusiųjų raginimus skaityti tam, kad jie išmokytų geriau skaityti arba patys praktiškai pajutę, jog nuolat savarankiškai skaitydami jie skaito kur kas geriau.

Vaikų atsakymai apima ir subkategoriją „*Lavina kalbėjimo gebėjimus*“. Jos turinys atskleidžiamas dvejopai: vaikai teigia, kad skaitymas padeda mokytis kalbėti, be to, jis yra reikšmingas tuo, kad perskaičius apie tai galima papasakoti kitiems. Vadinasi, skaitymas, vaikų nuomone, yra reikšmingas veiksnys mokantis kalbėti, reikšti mintis, pasakoti. Perskaityta knyga, tekstas tampa bendravimo tema – vaikai pasakoja apie tai, kas skaityta, dalijasi patirtais įspūdžiais ir taip rekomenduoja skaityti kitiems.

Subkategorijos „*Formuoja skaitymo interesus*“ turinys reiškia, kad vaikams skaityti įdomu ir jie skaitymo reikšmę vaikams sieja su skaitymo interesų atsiradimu, kai skaitoma todėl, kad tai daryti įdomu. Šios subkategorijos turinys ypač papildo subkategorijos „*Lavina skaitymo įgūdžius*“ turinį, nes vaikai suvokia, kad nuolat skaitydami jie tampa savarankiškesni, todėl skaitymas tampa nesudėtingu ir įdomiu laisvalaikio užsiėmimu.

Rečiausiai išskirtas subkategorijos „*Tobulina rašymo įgūdžius*“ turinys. Vienas informantas, paklaustas apie tai, kuo, jo manymu, skaitymas yra reikšmingas jam, atsakė, „kad geriau sektųsi diktantai“. Šiuo atveju akcentuojamas praktinis skaitymo aspektas, kuriuo pagrindžiama skaitymo ir rašymo integracija. Galima daryti prielaidą, kad vaikas tokią nuomonę susiformavo praktiškai patyręs, kad skaitydamas pasiekė geresnių rašymo rezultatų arba tokiai nuomonei įtakos turėjo suaugusiųjų raginimas skaityti tam, kad geriau sektųsi rašyti.

Apibendrinant kategorijos „*Plėtoja komunikacinę kompetenciją*“ prasminius kontekstus, galima teigti, kad minimos trys komunikacinės kompetencijos rūšys: skaitymas, kalbėjimas, rašymas. Vaikai suvokia, kad skaitydami jie mokosi ne tik skaityti, bet ir kalbėti, be to, skaitymas, anot vaikų, tobulina ir jų rašymo gebėjimus.

Rečiausiai minėtas kategorijos „*Tobulina kognityvinius gebėjimus*“ turinys detalizuojamas subkategorija „*Lavina vaizduotė*“. Vaikai skaitymo reikšmę suvokia kaip galimybę įsivaizduoti knygoje aprašomus įvykius, reiškinius ir pan. („Aš įsivaizduoju, ką skaitau, jaučiuosi būdama tarsi knygoje“) bei galimybę nuolat skaitant plėsti vaizduotės galias („<...> plečiasi galvoj, daugiau vaizduotės atsiranda“).

Antrasis klausimų blokas atskleidė vaikų nuomonę apie jų, kaip savarankiškų skaitytojų, įpročius, nuostatas. Pirmiausia klausta, ar jiems patinka skaityti. Atsakymai sugrupuoti į keturias kategorijas: „*Labai patinka*“, „*Patinka*“, „*Nelabai patinka*“, „*Nepatinka*“ (žr. 8 lentelę).

8 lentelė. **Vaikų pomėgis skaityti**

Kategorijos	Teiginių skaičius	Prasminių kontekstų-teiginių pavyzdžiai
Labai patinka	4	“Labai.” “Labai patinka.” “Patinka, net labai man.”
Patinka	4	„Patinka.“ „Skaityti man patinka... Kai kada patinka, kai kada – ne.“
Nelabai patinka	6	„Nelabai patinka, tik kartais.“ „Nelabai.“
Nepatinka	1	“Nepatinka.”

Lentelėje pateikti duomenys iliustruoja vaikų nuomonę apie jų pomėgį skaityti: klasėje yra vienas vaikas, kuris tvirtina, kad skaityti jam nepatinka. 6 vaikai teigia, kad skaityti jiems nelabai patinka. Kategorijos „*Labai patinka*“ ir „*Patinka skaityti*“ pasirinktos po keturis kartus. Vadinas, galima teigti, kad pusė klasėje esančių vaikų (N=8) pažymi, kad skaityti jie mėgsta, o kita pusė (N=7) akcentuoja, kad skaitymas nėra vienas mėgstamiausių jų laisvalaikio užsiėmimų.

Tyrimu taip pat identifikuotos vaikų išskiriamos skaitymo/neskaitymo priežastys (žr. 9 lentelę).

9 lentelė. Vaikų nuomonė apie jų skaitymo/neskaitymo priežastis

Kategorijos	Teiginių skaičius	Subkategorijos	Teiginių skaičius	Prasminių kontekstų-teiginių pavyzdžiai
Skaitymo priežastys	14	Skaityti įdomu	8	„Kai įdomi knyga, man patinka dėl to skaityti.“ „Nes knygos įdomios <...>.“ „Patinka skaityti, nes laiką įdomiai praleidžiu.“
		Skaitymas padeda patirti teigiamų emocijų	4	„<...> padeda ramiai pagalvoti, pasvajoti.“ „Nes aš džiaugiuosi skaitydamas, galiu atsipalaiduoti <...>.“ „Aš laiminga, kai skaitau, kai ramu aplinkui, skaitau ir džiaugiuosi, tarsi keliauju, gyvenu knygoje.“
		Skaitymas padeda sužinoti, išmokti	2	„<...> galiu mokytis, galiu sužinoti daug visokių dalykų.“ „<...> galiu sužinoti įvairių dalykų, patarimų pasiskaityti, pasinaudoti jais.“
Neskaitymo priežastys	13	Pasirenkama kita veikla	4	„<...> ką nors kita veikiu geriau.“ „Nenoriu, geriau sportuoti <...>.“ „<...> dažniausiai laisvalaikiu sportuoju: žaidžiu krepšinį, futbolą.“
		Skaityti neįdomu	3	„Nepatinka, nes būna neįdomių knygų <...>.“ „Neįdomu skaityti <...>.“ „Neįdomu dažniausiai būna, todėl ir neskaitau <...>.“
		Skaityti sudėtinga	3	„Nepatinka skaityti, nes sunku skaityti <...>.“ „Nepatinka dar kartais, kai būna sudėtinga knyga, tada sunku skaityti.“ „Įsiminti reikia įvairius dalykus, kur perskaitau, todėl nepatinka <...>.“
		Skaitymui nelieka laiko	2	„Nepatinka, nes daug laiko tam reikia.“ „<...> Neturiu skaitymui laiko <...>.“
		Skaitymas kenkia regėjimui	1	„<...> dar regą pablogina, todėl nepatinka.“

Kategoriją „*Skaitymo priežastys*“ vaikai apibūdina subkategorijomis: „*Skaityti įdomu*“, „*Skaitymas padeda patirti teigiamų emocijų*“, „*Skaitymas padeda sužinoti, išmokti*“. Dažniausiai minėti atsakymai, apimantys subkategoriją „*Skaityti įdomu*“, rodo, kad vaikus skaityti skatina smalsumas, interesai ir pan. Subkategorija „*Skaitymas padeda patirti teigiamų emocijų*“ rodo, kad skaitymas „padeda ramiai pagalvoti, pasvajoti“, „atsipalaiduoti“, džiaugtis skaitymo procesu, išgyventi veikėjų patiriamas emocijas – vaikai akcentuoja terapinį skaitymo aspektą. IV klasę lankantys vaikai taip pat pažymi, kad skaitydami jie sužino ir išmoksta įvairių dalykų – ši vaikų nuomonė priskiriama subkategorijai „*Skaitymas padeda sužinoti, išmokti*“.

Kategorija „*Neskaitymo priežastys*“ apima daugiau subkategorijų, nors prasminių kontekstų-teiginių išskiriama beveik tiek pat, kiek ir kategorijos „*Skaitymo priežastys*“. Vaikų atsakymai sugrupuoti į penkias subkategorijas-neskaitymo priežastis: „*Pasirenkama kita veikla*“, „*Skaityti neįdomu*“, „*Skaityti sudėtinga*“, „*Skaitymui nelieta laiko*“ ir „*Skaitymas kenkia regėjimui*“.

Subkategorijos „*Pasirenkama kita veikla*“ turinys rodo, kad vaikai neskaito, nes renkasi kitokias, jiems labiau patinkančias veiklas. Subkategorija „*Skaityti neįdomu*“ patvirtina, kad skaitant reikšminga skaitymo motyvacija, kuri literatūroje išskiriama kaip vienas iš savarankiškų skaitytojų ugdymo sėkmę sąlygojančių veiksnių. Vaikai nejaučia poreikio skaityti, nes jiems neįdomu, todėl renkasi kitus labiau mėgstamus laisvalaikio užsiėmimus. Skaityti vaikams nepatinka ir dėl to, kad tai daryti yra pakankamai sudėtinga (subkategorija „*Skaityti sudėtinga*“), tam reikia skirti nemažai laiko (subkategorija „*Skaitymui nelieta laiko*“).

Remiantis subkategorijų „*Pasirenkama kita veikla*“, „*Skaityti neįdomu*“, „*Skaityti sudėtinga*“, „*Skaitymas užima daug laiko*“ prasminiais kontekstais-teiginiais, galima sakyti, kad vaikų teigimu, jie neskaito, nes nejaučia poreikio skaityti, o skaitymą suvokia kaip neįdomią, sudėtingą veiklą, kuriai jie neskiria daug laiko. Tyrimo duomenys papildo teorinėje dalyje analizuotus psichologijos požiūrio į skaitymą aspektus, nes skaitymą mokslininkai (Paliukaitė, 2001; Buehl, 2004; Charlton, 2007; Raguotienė, 2008 ir kt.) apibūdina kaip sudėtingą, subjektyvų, uždarą psichinį procesą, kai skaitytojas savarankiškai konstruoja skaitomo teksto prasmę, suvokia tai, ką skaito, formuluoja ir sprendžia problemines situacijas ir pan.

Subkategorija „*Skaitymas kenkia regėjimui*“ rodo, kad informantas skaitymą sieja su jo regėjimo pablogėjimo priežastimi. Netinkama skaitymo higiena gali turėti neigiamos įtakos akių nuovargiui, susilpninti regėjimą, todėl būtina vaikus mokyti skaitymo higienos pagrindų.

Tyrimu siekta išsiaiškinti, kokius savarankiško skaitymo šaltinius vaikai dažniausiai renkasi (10 lentelė).

10 lentelė. Vaikų savarankiško skaitymo šaltiniai

Kategorijos	Teiginių skaičius	Subkategorijos	Teiginių skaičius	Prasminių kontekstų-teiginių pavyzdžiai
Knygos	15	Grožinės literatūros knygos	10	„Knygas, labiausiai tokias, kaip „Jos vardas Nipė.“ „Mano išdykėlė sesytė“ – ją neseniai perskaičiau <...>.“ „<...> Perskaičiau „Barono Miunhauzeno“ knygą, „Hario Poterio“ dvi knygas, „Grybų karą <...>.“
		Informacinės, pažintinės knygos	4	„Knygas apie gyvūnus labiausiai patinka skaityti <...>.“
		Knygos anglų kalba	1	„Knygas daugiausia skaitau. Patinka skaityti angliškąs knygas. Perskaičiau „Mikę Pūkuotuką angliškai. Dar „Pilį“, „Piratus.“
Tekstai iš interneto	12	Naujienos	3	„Internete patinka skaityti naujienas <...>.“ „Internete skaitau naujienas.“ „<...> interneto naujienas.“
		Tekstai apie gyvūnus	3	„Dar internete ieškau informacijos apie gyvūnus <...>.“ „Internete skaitau, bet retai. Ieškau informacijos apie kates.“
		Pasakojimai	2	„Internete skaitau pasakojimus <...>.“ „<...> Dar pasakojimus kartais <...>.“
		Tekstai apie pasaulį	2	„Internete skaitau <...> apie pasaulį.“ „Dar internete ieškau informacijos apie <...> pasaulį.“
		Anekdota	1	„Labai dažnai internete skaitau anekdotus <...>.“
		Tekstai apie automobilius	1	„Internete skaitau <...> apie <...> automobilius.“
Žurnalai	5	Suaugusiems skirti žurnalai	3	„<...> kartais žurnalą „Žmonės.“ „<...> žurnalą „Žmonės.“ „<...> žurnalus, mama visada perka „Super“ žurnalą“
		Vaikams skirti žurnalai	2	„<...> dar patinka mergaičių žurnalai, nepamenu dabar tik pavadinimų.“ „<...> žurnalus „Magija“, „Justė“ <...>.“
Laikraščiai	4	Suaugusiems skirti laikraščiai	4	„<...> laikraščius skaitau, dažniausiai – „Lietuvos rytą.“ „Laikraštį Šiaulių, skaitau naujienas, programas.“ „Laikraštį „Šiaulių krašto“ patinka skaityti, dar kažkoks kur yra Šiaulių.“

Analizuojant vaikų atsakymus, išskirtos tokios kategorijos: „Knygos“, „Tekstai iš interneto“, „Žurnalai“, „Laikraščiai“. Reikšmingiausias kategorijos „Knygos“ turinys, taip pat reikšmingas subkategorijos „Tekstai iš interneto“ turinys, mažiau reikšmingi subkategorijų „Žurnalai“, „Laikraščiai“ turinys. Vaikai, paprašyti įvardyti, ką jie labiausiai mėgsta skaityti, pirmiausia mini knygas, nes skaitymo sąvoka jiems asocijuojasi su knygomis, ir dažniausiai tik paprašyti patikslinti, ką dar be knygų skaito, vardija ir kitokią skaitymo medžiagą.

Kategorija „Knygos“ apima subkategorijas „Grožinės literatūros knygos“, „Informacinės, pažintinės knygos“, „Knygos anglų kalba“. Daugiausia prasminių kontekstų-teiginių apima subkategorijos „Grožinės literatūros knygos“ turinį ir tai reiškia, kad vaikams reikšminga estetinė skaitymo paskirtis, tekstuose slypinčios vertybės, jausmai, nuotyčiai, veikėjų išgyvenimai ir pan. Dažniausiai vaikai mini J. K. Rowling „Hario Poterio“ serijos knygas, taip pat vardintos ir kitos knygos: K. Mikelio „Bebė“, Knister knygų serija „Ragana Lilė“, F. Simon „Blogiukas Henris“, V. Račicko „Jos vardas Nipė“, D. Edwards „Mano išdykėlė sesytė“ ir kt.

Kitos kategorijos („Tekstai iš interneto“, „Žurnalai“, „Laikraščiai“) rodo, kad vaikai skaito ne tik knygas. Internetu vaikai dažniausiai ieško informacinių tekstų – tai atspindi subkategorijos „Naujienos“, „Tekstai apie gyvūnus“, „Pasakojimai“, „Tekstai apie pasaulį“, „Anekdota“, „Tekstai apie automobilius“. Žinoma, galima teigti, kad kai kurios subkategorijos apima ir grožinius tekstus, tačiau dominuoja informaciniai tekstai.

Kategorijų „Žurnalai“ ir „Laikraščiai“ turinys rodo, kad vaikai skaito žurnalus ir laikraščius, skirtus suaugusiems bei žurnalus, skirtus vaikams. Pastebėta, kad klasėje mergaitės labiau skaito žurnalus apie mergaites, jų madą, žvaigždes, magiją (subkategorija „Vaikams skirti žurnalai“) arba apie žmonių gyvenimo istorijas (subkategorija „Suaugusiems skirti žurnalai“), o berniukai – naujienų laikraščius (subkategorija „Suaugusiems skirti laikraščiai“).

Trečiasis klausimų blokas buvo orientuotas į vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, nuomonę apie tai, kokios yra jų mėgstamiausios skaitymo užduotys, kurias skiria mokytoja. Informantų atsakymai atskleidžia klasės situaciją, akcentuojant grįžtamąjį ryšį – vaikų reakcijas į mokytojos siūlomas savarankiško skaitymo užduotis (žr. 11 lentelė).

Pastebėta, kad vaikai, išgirdę klausimą, kiek sutrikdavo, keletas iš jų ilgai mąstė atsakydami. Vaikų atsakymai sugrupuoti į 7 kategorijas – dažniausiai minimi atsakymai, apimantys kategorijas „Eilėraščių mokymasis atmintinai“ bei „Knygos turinio papasakojimas“.

11 lentelė. Vaikų mėgstamiausios savarankiško skaitymo užduotys, kurias skiria mokytoja

Kategorijos	Teiginių skaičius	Prasminių kontekstų-teiginių pavyzdžiai
Eilėraščių mokymasis atmintinai	11	„Patinka mokytis eilėraščius <...>.“ „Eilėraščių išmokti <...>.“ „<...> mintinai išmokti eilėraščių.“
Knygos turinio papasakojimas	7	„Papasakoti apie knygą.“ „Pasakojimai apie knygas <...>.“ „Papasakoti patinka <...>.“
Atsakymai į klausimus	3	„Atsakinėti į klausimus <...>.“ „Atsakyti į klausimus <...>.“
Teksto nurašymas	2	„<...> nurašyti tekstą.“ „Nurašyti patinka.“
Pasakų sekimas	1	„<...> pasekti pasakas.“
Kalbos dalių suradimas tekste	1	„<...> daiktavardžius surasti.“
Nepatinka tokios užduotys	1	„Nepatinka man skaitymo užduotys.“

Prasminiai kontekstai-teiginiai rodo, kad apklaustų IV klasės vaikų mokytoja dažniausiai skiria reproduktyviojo tipo užduotis, kai veikiama atgaminant turimas žinias ir pan., rečiau – produktyviojo tipo užduotis, orientuotas į naujoje situacijoje randamus sprendimus panaudojant turimas žinias, jas įvairiai derinant, o dar rečiau – užduotis, reikalaujančias kūrybiškumo. Šios išvados remiasi L. Jovaišos (2007) išskirtais savarankiškumo lygiais. Tyrimas parodė, kad vaikai nori įvairesnių savarankiško skaitymo užduočių, kurios pirmiausia skatina aktyviai konstruoti perskaityto teksto prasmes ir kurti, nes paklausus, kokių užduočių jie norėtų, teigia, kad „būtu įdomu sukurti knygos tęsinį“, „sukurti knygai filmą“, „rašyti laiškus veikėjams“ ir pan.

Apibendrinant pusiau standartizuoto interviu metu gautų duomenų analizę, galima teigti, kad ugdant jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikus, kaip savarankiškus skaitytojus, labai svarbi jų nuomonė apie skaitymą, jo reikšmę, vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, patirtis ir pan. Tyrimas parodė, kad vaikai skaitymą dažniausiai sieja su knygų skaitymu, nors jie skaito ne tik knygas, bet ir tekstus, kuriuos randa internete, žurnaluose, laikraščiuose. Todėl ugdant jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikus, kaip savarankiškus skaitytojus, vertėtų juos mokyti tinkamai pasirinkti ir skaityti ne tik knygas, bet ir kitokius skaitymo šaltinius; su vaikais kalbėtis apie skaitymą, jo reikšmę, vaikų skaitymo įpročius ir pan.

Mokytojai, ugdantys jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikus, kaip savarankiškus skaitytojus, planuodami, organizuodami ugdymo procesą, jam vadovaudami ir jį vertindami gali remtis interviu metodu, kuris padeda analizuoti klasėje besimokančių vaikų nuomonę apie

savarankišką skaitymą, suteikia vaikams galimybę suvokti save kaip savarankiškus skaitytojus, skatinti jų skaitymo motyvaciją.

2.3.2. Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymas mokytojo edukacinės-vadybinės veiklos kontekste: mokytojų nuomonės analizė

Pusiau standartizuotas interviu su vaikais, lankančiais ketvirtą klasę, parodė, kaip jie suvokia skaitymą, jo reikšmę, kokia yra vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, patirtis, konstruojamos prasmės, kurias jie suteikia savarankiško skaitymo procesui. *Antruoju tyrimo etapu* siekiama atskleisti mokytojų nuomonę apie skaitymą, savarankišką skaitymą, vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymo proceso aspektus mokytojo edukacinės-vadybinės veiklos kontekste.

Tyrimu pirmiausia norėta atskleisti mokytojų nuomonę *apie skaitymą, savarankišką skaitymą, jo reikšmę jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikams*. Mokytojų klausta, kaip, jų nuomone, galima apibrėžti skaitymo sąvoką, kaip galima apibūdinti savarankiško skaitymo sąvoką ir kokia yra savarankiško skaitymo reikšmė jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikams.

Analizuojant tyrimo duomenis, pirmiausia atskleista, kaip mokytojai suvokia skaitymo sąvoką, kokius jos aspektus išskiria (12 lentelė). Remiantis teorinėje darbo dalyje nagrinėtais skaitymo sąvokos aspektais, prasminiai kontekstai-teiginiai suklasifikuoti į kategorijas: „*Psichologinis aspektas*“, „*Pedagoginis aspektas*“, „*Komunikacinis aspektas*“.

Dažniausiai minėti teiginiai, priklausantys kategorijai „*Psichologinis aspektas*“. Ryškiausia jos *subkategorija* – „*Skaitymo technika ir teksto suvokimas*“. Taip pat išskirtos subkategorijos „*Sąmoninga veikla/procesas*“ bei „*Psichinis procesas*“. Apibendrinant jų turinį, galima akcentuoti, kad skaitymas, mokytojų nuomone, yra sudėtingas psichinis procesas, sąmoninga veikla, apimanti skaitymo techniką ir teksto suvokimą.

Mokytojai skaitymo sąvoką apibūdina ir teiginiais, apimančiais kategoriją „*Pedagoginis aspektas*“, minėdami atsakymus, kurie apima tokias subkategorijas: „*Gebėjimas*“, „*Kalbinis ugdymas*“, „*Ugdymosi būdas*“. Mokytojai, atskleisdami prasmes, kurias jie skiria skaitymui, akcentuoja, kad skaitymas yra gebėjimas, ugdymosi, informacijos gavimo būdas, literatūrinis vaiko lavinimas, žodyno turtinimas.

12 lentelė. Mokytojų nuomonė apie skaitymo sąvoką

Kategorijos	Teiginių skaičius	Subkategorijos	Teiginių skaičius	Prasminių kontekstų-teiginių pavyzdžiai
Psichologinis aspektas	11	Skaitymo technika ir teksto suvokimas	5	„Skaitymas – skaitančiojo suvokimo procesas.“ „Skaitymas – procesas, kurio metu pateiktą informaciją siekiama suvokti.“ „Skaitymas – dvipusis procesas, kurį sudaro: technika (žodžių, sakinių atpažinimas) ir teksto suvokimas.“
		Sąmoninga veikla/procesas	4	„Skaitymas – tai sąmoninga draugystė su knyga, žurnalu ir pan.“ „<...> Tai – sąmoningas procesas, reikalaujantis daug skaitančiojo pastangų.“ „Skaitymas – tai sąmoningas įvairių tekstų skaitymas.“
		Psichinis procesas	2	„Skaitymas – sudėtingas procesas.“ „Skaitymas – sudėtinga psichinė veikla.“
Pedagoginis aspektas	9	Gebėjimas	4	„<...> mokinio gebėjimas <...>.“ „Skaitymas – gebėjimas, reikalingas mokymuisi.“ „Skaitymas – vienas svarbiausių gebėjimų, reikalingų žmogaus ugdymuisi.“
		Kalbinis ugdymas	3	„Skaitymas ugdo kalbinę vaiko kompetenciją <...>.“ „<...> ugdanti kalbinę vaiko kompetenciją.“ „Literatūrinis vaiko lavinimas, žodyno turtinimas <...>.“
		Ugdymosi būdas	2	„Skaitymą dar galima apibūdinti ir kaip <...> ugdymosi būdą.“ „<...> informacijos gavimo būdas.“
Komunikacinis aspektas	5	Kalbinės veiklos rūšis	4	„Skaitymas yra viena iš kalbinės veiklos rūšių, ugdanti kalbinę vaiko kompetenciją.“ „<...> tam tikra jo kalbinė veikla.“ „Skaitymas – viena kalbinės veiklos rūšių.“
		Komunikacija	1	„Skaitymas – komunikacija su tekstu, autoriumi, raidėmis, sakiniais, iliustracijomis. Tai – bendravimas su veikėjais ir su tą patį tekstą ar knygą skaitančiu draugu, mokytoju ar tėvais.“

Rečiausiai minėti teiginiai, apimantys kategoriją „*Komunikacinis aspektas*“, kuri apima dvi subkategorijas: „*Kalbinės veiklos rūšis*“ ir „*Komunikacija*“. Pirmąją subkategoriją atskleidžia keturi teiginiai, kurie pagrindžia supratimą, kad „skaitymas yra viena iš kalbinės veiklos rūšių, ugdanti kalbinę vaiko kompetenciją“. Subkategorija „*Komunikacija*“ detalizuojama teiginiu: „Skaitymas – komunikacija su tekstu, autoriumi, raidėmis, sakiniais, iliustracijomis. Tai – bendravimas su veikėjais ir su tą patį tekstą ar knygą skaitančiu draugu, mokytoju ar tėvais“. Vadinasi, komunikaciniu aspektu skaitymą mokytojai suvokia dvejopai: kaip kalbinės veiklos rūšį ir komunikaciją.

Palyginus mokytojų ir vaikų atsakymus, matyti, kad abi informantų grupės išskiria tuos pačius skaitymo sąvokos aspektus-kategorijas: „*Psichologinis aspektas*“, „*Pedagoginis aspektas*“, „*Komunikacinis aspektas*“, tačiau vaikai be šių kategorijų išskiria ir „*Terapinį aspektą*“. Pažymėtina, kad vaikų ir mokytojų suteikiamos prasmės skaitymo sąvokai neapima teorinėje darbo dalyje išskirtų kultūrologijos, sociologijos, estetikos disciplinų požiūrių į skaitymą. Mokytojams būtina suvokti skaitymo sąvokos multidiscipliniškumą, be to, labai svarbu, kad mokytojai kalbėtusi su vaikais apie skaitymą, jo vaidmenį kiekvieno žmogaus ir apskritai visos visuomenės gyvenime, praktiškai atskleistų vaikams skirtingus skaitymo sąvokos aspektus.

Pareikšdami savo nuomonę apie *savarankiško skaitymo* sąvoką (žr. 13 lentelę), mokytojai analizuoja žodžio *savarankiškas* prasmes: jie išskiria skaitytojo savybes ir gebėjimus, kurie reikalingi skaitant savarankiškai. Tai atskleidžia kategorijų „*Savarankiško skaitytojo kompetencijos*“ ir „*Savarankiško skaitytojo savybės*“ turinys.

Dažniausiai minėta kategorijos „*Savarankiško skaitytojo kompetencijos*“ subkategorija – „*Gebėjimas skaityti ir suprasti*“. Rečiau minėtos subkategorijos: „*Kalbinė kompetencija*“, „*Gebėjimas pasakoti*“, „*Gebėjimas analizuoti*“, „*Gebėjimas ieškoti informacijos*“. Jų turinys atskleidžia, kad mokytojai savarankišką skaitymą sieja su kalbinės kompetencijos plėtra bei gebėjimu skaityti ir suprasti tekstą, papasakoti, tai, kas skaityta, analizuoti, ieškoti informacijos. Kad vaikas taptų savarankišku skaitytoju jis turi įvaldyti šiuos gebėjimus ir juos nuolat plėtoti.

Anot mokytojų, kad vaikai skaitytų savarankiškai jiems reikalingos tokios savybės: motyvuotumas, sąmoningumas, savarankiškumas, individualumas. Dažniausiai minėti atsakymai, atskleidžiantys subkategorijos „*Motyvuotumas*“ turinį, rodo, kad savarankiškumas, kaip teigia L. Jovaiša (2007), neatskiriamas nuo motyvacijos. Šią sampratą papildant rečiau minėtų subkategorijų „*Sąmoningumas*“, „*Savarankiškumas*“, „*Individualumas*“ teiginiais-prasminiais kontekstais, galima teigti, kad savarankiškas skaitymas apibūdinamas kaip individuali veikla, kurią renkamosi motyvuotai, savo noru, savarankiškai ir sąmoningai.

13 lentelė. Mokytojų suteikiamos prasmės savarankiško skaitymo sąvokai

Kategorijos	Teiginių skaičius	Subkategorijos	Teiginių skaičius	Prasminių kontekstų-teiginių pavyzdžiai
Savarankiško skaitytojo kompetencijos	14	Gebėjimas skaityti ir suprasti	7	„<...> supranta, ką skaito <...>.“ „<...> tam tikra skaitymo technika, kuria naudojasi mokinys plėsdamas savo gebėjimą augti, tobulėti.“ „Savarankiškas skaitymas – tai skaitymo gebėjimų įvaldymas tokiu lygiu, kai <...> suvokiama, kas skaitoma.“
		Kalbinė kompetencija	3	„Savarankiškos kalbinės kompetencijos ugdymas.“ „Literatūrinis vaiko lavinimas, žodyno turpinimas <...>.“
		Gebėjimas pasakoti	2	„<...> gali papasakoti.“ „Savarankiškas skaitymas – gebėjimas <...> atpasakoti.“
		Gebėjimas analizuoti	1	„<...> gebėjimas <...> jį analizuoti <...>.“
		Gebėjimas ieškoti informacijos	1	„<...> informacijos gavimo būdas.“
Savarankiško skaitytojo savybės	15	Motyvuotumas	6	„Kai mokinys savo noru domisi ir skaito įvairius kūrinius.“ „Savarankiškas skaitymas – motyvuotas skaitymas.“ „Tai – motyvacija, kuri yra skaitančiojo variklis. Be motyvacijos skaityti savarankiškas skaitymas neįmanomas.“
		Sąmoningumas	4	„Skaitymas – tai sąmoninga draugystė su knyga, žurnalu ir panašiai“ „<...> supranta, ką skaito <...>.“ „<...> ir suprantama, kas perskaityta.“
		Savarankiškumas	4	„Skaitymas, kai skaitoma be kitų pagalbos <...>“ „Skaitymas, kurį pasirenkama ne prievarta, o savo noru, savarankiškai.“ „Savarankiško skaitymo sąvokos šerdis – nuolatinis vaikų skaitymas savo noru, savarankiškai.“
		Individualumas	1	„Individualus mokinio gebėjimas, individuali kalbinė veikla <...>.“

Tyrimu taip pat siekta išsiaiškinti, ką mokytojai mano apie *savarankiško skaitymo reikšmę jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikams* (žr. 14 lentelę). Informantų atsakymai suskirstyti į tris kategorijas: „Plėtoja komunikacinę kompetenciją“, „Tobulina kognityvinius gebėjimus“, „Skatina psichosocialinę raidą“.

14 lentelė. Mokytojų nuomonė apie savarankiško skaitymo reikšmę vaikams

Kategorijos	Teiginių skaičius	Subkategorijos	Teiginių skaičius	Prasminių kontekstų-teiginių pavyzdžiai
Plėtoja komunikacinę kompetenciją	21	Lavina skaitymo įgūdžius	9	„<...> tobulėja skaitymo įgūdžiai <...>.“ „<...> lavina skaitymo įgūdžius – vaikas tobulėja, kaip skaitytojas.“ „<...> plėtojami skaitymo įgūdžiai.“
		Formuoja skaitymo interesus	4	„Atsiranda noras skaityti <...> patiria malonumą skaitant.“ „<...> palaiptiesniui pradeda jausti poreikį skaityti, patiria malonumą skaitant.“ „Formuoja skaitymo interesus <...>.“
		Plėtoja žodyną	3	„Skaitant plečiasi žodynas <...>.“ „<...> turtėja žodynas <...>.“ „<...> vaikai sužino daugiau žodžių <...>.“
		Susipažįstama su literatūra	2	„<...> vyksta literatūrinis lavinimas.“ „<...> susipažįstama su literatūra <...>.“
		Tobulina rašymo įgūdžius	2	„<...> svarbi ir jo rašymui <...>.“ „<...> laisviau reiškia mintis <...> raštu.“
		Lavina kalbėjimo gebėjimus	1	„<...> laisviau reiškia mintis žodžiu <...>.“
		Tobulina kognityvinius gebėjimus	17	Lavina vaizduotę
Skatina mąstyti	4			„<...> skatina mąstyti savarankiškai.“ „<...> skatina <...> kritinį mąstymą.“ „<...> plėtojasi mąstymo galimybės <...>.“
Plėtoja suvokimo procesus	3			„Labai svarbu, kad vaikai suprastų apie tai, ką perskaito.“ „Tai – mokymasis suvokti tekstą.“ „Plėtoja suvokimo procesus <...>.“

14 lentelės tęsinys 59 puslapyje.

14 lentelės tęsinys

		Skatina emocijų vystymąsi	2	„<...> skatina emocinį vystymąsi <...>.“ „Turtėja vaiko emocinis patyrimas <...>.“
		Skatina mokymosi motyvaciją	2	„<...> svarbi <...> jo mokymosi motyvacijai <...>.“ „<...> skatina mokymosi motyvacijos atsiradimą.“
		Lavina pažintinius gebėjimus	1	„Lavina mokinių pažintinius gebėjimus <...>.“
Skatina psichosocialinę raidą	6	Padedą įgyti žinių, gebėjimų	5	„<...> noriai ieško informacijos internete, enciklopedijose, plečia savo akiratį.“ „<...> tai susijusi su esminių gebėjimų raida <...>.“ „Turtėja <...> žinių bagažas <...>.“
		Padedą suprasti kitus	1	„Padedą labiau suprasti kitus žmones, jų jausmus, elgesį, problemas ir pan.“

Dažniausiai minėti atsakymai apima kategoriją „Plėtoja komunikacinę kompetenciją“, kurioje išsiskiria subkategorijos „Lavina skaitymo įgūdžius“ turinys. Palyginus vaikų ir mokytojų atsakymus matyti, kad abi informantų grupės suvokia, jog skaitymo įgūdžiai lavinami nuolat skaitant. Mokytojai skaitymo reikšmei taip pat priskiria subkategorijas „Formuoja skaitymo interesus“ bei „Plėtoja žodyną“. Išvardintų ir kitų lentelėje atskleistų kategorijos „Plėtoja komunikacinę kompetenciją“ subkategorijų turinys rodo, kad skaitymas, mokytojų nuomone, lavina skaitymo, rašymo, kalbėjimo įgūdžius, formuoja skaitymo interesus, plėtoja vaikų žodyną, praktiškai supažindina su literatūra. Mokytojai išsamiai atskleidžia skaitymo, kaip veiklos, kuri plėtoja komunikacinę kompetenciją, sampratą – apie tai kalbėta ir teorinėje dalyje.

Mokytojai pažymi, jog skaitymas „Tobulina kognityvinius gebėjimus“ – tai antroji gana dažnai minima kategorija, apimanti subkategorijas: „Lavina vaizduotę“, „Skatina mąstyti“, „Plėtoja suvokimo pocius“, „Skatina emocijų vystymąsi“, „Skatina mokymosi motyvaciją“, „Lavina pažintinius gebėjimus“. Jų turinys rodo, kad mokytojai skaitymą suvokia kaip veiklą, kuri yra reikšminga skatinant vaikų kognityvinių gebėjimų (gebėjimą įsivaizduoti, mąstyti, suvokti, išgyventi, patirti, mokytis ir pan.) vystymąsi. Rečiausiai minėta kategorija „Skatina psichosocialinę raidą“ atskleidžiama subkategorijomis: „Padedą įgyti žinių, gebėjimų“, „Padedą suprasti kitus“. Remiantis mokytojų nuomone bei mokslininkais (Raguotiene, 2008 ir kt.; Berns, 2009 ir kt.), galima akcentuoti, kad skaitydami vaikai įgyja žinių, skaitytą tekstą analizuoja rekonstruodami savo patirtį – taip jie ima geriau suvokti save ir kitus.

Mokytojai, ugdydami savarankiškus skaitytojus, turėtų suvokti skaitymo, savarankiško skaitymo sąvokas, savarankiško skaitymo reikšmę vaikams. Vadinasi, mokytojo žinios apie skaitymo procesą yra vienas iš savarankiškų skaitytojų ugdymo sėkmę sąlygojančių veiksnių. Tačiau mokytojai, nelinkę to akcentuoti (žr. 15 lentelę).

15 lentelė. Mokytojų išskiriami savarankiškų skaitytojų ugdymo procesą sąlygojantys veiksniai

Kategorijos	Teiginių skaičius	Subkategorijos	Teiginių skaičius	Prasminių kontekstų-teiginių pavyzdžiai
Vaikų pastangos	16	Skaitymo interesai	4	„<...> interesai.“ „<...> susidomėjimas knyga, kitais leidiniais.“ „<...> domėjimasis kokia nors mokslo (ne tik) sritimi.“
		Skaitymo poreikiai	3	„Vaikas turi jausti poreikį skaityti <...>.“ „<...> susiformavęs vaikų poreikis skaityti.“ „<...> skaitymo poreikiai <...>.“
		Charakterio savybės	2	„<...> pačio mokinio savybės <...>.“ „<...> jo charakterio savybės <...>.“
		Skaitymo gebėjimai	2	„<...> mokinio <...> gebėjimai.“ „Vaikų skaitymo gebėjimai <...>.“
		Skaitymo motyvacija	2	„Stipri skaitymo motyvacija <...>.“ „Vaikų motyvuotumas <...>.“
		Skaitymo sąmoningumas	2	„<...> žinoti, kodėl jis skaito tą tekstą, knygą <...>.“ „<...> sąmoningas vaikų skaitymas.“
Šeimos kontekstas	12	Tėvų pavyzdys	5	„Tėvai patys turi skaityti ir rodyti pavyzdį vaikams.“ „Šeima ir tik šeima, tėvų pavyzdys.“ „<...> tinkamas jų pavyzdys.“
		Tėvų skaitymas vaikams	2	„Tėvų knygų skaitymas vaikams kiekvieną dieną.“ „Tėvų skaitymas vaikams <...>“
		Vaikų skatinimas skaityti	2	„<...> tėvų skatinimas.“ „<...> tėvai turi skatinti vaikus skaityti.“
		Vaikų supažindinimas su knyga	2	„Pažintis su knyga šeimoje jau nuo kūdikystės.“ „Vaikų supažindinimas su knyga šeimoje <...>.“
Mokytojų pastangos	7	Ugdymo metodai, formos, priemonės	5	„<...> kalbėtis apie perskaitytas knygas.“ „Tinkami mokytojo metodai <...>.“ „<...> mokytojų pasirinktos tinkamos ugdymo formos, metodai, priemonės, tekstai.“
		Sudominimas	2	„Nuteikimas, sudominimas pačiu procesu, sudominimas knyga <...>.“ „Sudominimas knyga <...>.“
Knygų kokybė	3	Iliustracijos	2	„Iliustracijos <...>.“ „<...> gražios knygų iliustracijos.“
		Kūrinių siužetas	1	„Patrauklus, intriguojantis kūrinių siužetas <...>.“

Paprašyti įvardyti savarankiškų skaitytojų ugdymo procesą sąlygojančius veiksnius mokytojai dažniausiai mini atsakymus, apimančius kategoriją „*Vaikų pastangos*“, nes mano, kad savarankiškų skaitytojų ugdymo procesui įtakos turi vaikų „*Skaitymo interesai*“, „*Skaitymo poreikiai*“, „*Charakterio savybės*“, „*Skaitymo gebėjimai*“, „*Skaitymo motyvacija*“, „*Skaitymo sąmoningumas*“ – tokios subkategorijos išskirtos analizuojant mokytojų atsakymus.

Mokytojai taip pat dažnai mini atsakymus, kurie susiję su tėvų vaidmeniu jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymo procese (kategorija „*Šeimos kontekstas*“). Jų atsakymai atsispindi subkategorijose „*Tėvų pavyzdys*“, „*Tėvų skaitymas vaikams*“, „*Vaikų skatinimas skaityti*“, „*Vaikų supažindimas su knyga*“.

Minima kategorija „*Mokytojų pastangos*“ apima mažiau subkategorijų: „*Ugdymo metodai, formos, priemonės*“ bei „*Sudominimas*“. Palyginus pastarųjų dviejų kategorijų turinį, galima teigti, kad ne visi apklausti mokytojai jaučiasi atsakingi už savarankiškų skaitytojų ugdymo sėkmę ir teigia, kad reikšmingesnis vaidmuo tenka tėvams, jų pavyzdžiui, skaitymui vaikams garsiai ir kt. veiksniams. Tačiau šiuo atveju galima formuluoti ir kitą prielaidą – galbūt mokytojai taip išreiškia susirūpinimą, kad vaikai nemėgsta skaityti, kai nemato tėvų pavyzdžio, nejaučia paramos, todėl mokytojui, ugdančiam jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikus, siekti užsibrėžtų tikslų yra sudėtinga. Mokytojai savo vaidmens nesureikšmina, tačiau teorinėje darbo dalyje atskleistas mokytojo edukacinės-vadybinės veiklos, orientuotos į savarankiškų skaitytojų ugdymą, kontekstas parodė, kad jo, kaip ir tėvų, vaidmuo svarbus.

Rečiausiai minėtas kategorijos „*Knygų kokybė*“ turinys rodo, kad jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymo sėkmę, mokytojų nuomone, sąlygoja turimi skaitymo šaltiniai – knygų iliustracijos bei kūrinių siužetas. Informantų nuomonė pagrindžia sampratą, kuri buvo atskleista teorinėje dalyje išskiriant jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymą sąlygojančius veiksnius: namų, klasės, mokyklos aplinkose esančius skaitymo išteklius, knygų skaičių, kokybę, prieinamumą ir pan.

Mokytojų taip pat klausta, *su kokiomis savarankiškų skaitytojų ugdymo problemomis jie susiduria*. Tyrimo metu gauti duomenys parodyti 16 lentelėje.

Informantų atsakymai suskirstyti į tris kategorijas: „*Vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, problemos*“, „*Tėvų, kaip savarankiškų skaitytojų ugdytojų, problemos*“ bei „*Informacinės-komunikacinės technologijos*“. Gauti duomenys papildo mokytojų išskirtų savarankiškų skaitytojų ugdymo procesą sąlygojančių veiksnių analizę, nes abiejose lentelėse matyti, kad kiekvienoje iš jų išsiskiria kategorijos, orientuotos į vaikus, kaip savarankiškus skaitytojus, bei į tėvų vaidmenį savarankiškų skaitytojų ugdymo procese.

16 lentelė. Mokytojų nuomonė apie savarankiškų skaitytojų ugdymo problemas

Kategorijos	Teiginių skaičius	Subkategorijos	Teiginių skaičius	Prasminių kontekstų-teiginių pavyzdžiai
Vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, problemos	12	Motyvacijos stoka	4	„Motyvacijos stoka <...>.“ „Su vaikų motyvacijos stoka <...>.“ „Skaitymo motyvacijos stygius <...>.“
		Skaitymo poreikių stoka	3	„Mokiniai nelabai domisi knygomis <...>.“ „Ne visi vaikai yra susiformavę skaitymo poreikių <...>.“ „Vaikai stokoja skaitymo poreikių.“
		Vaikų nenoras skaityti	3	„Vaikai nenori skaityti <...>.“ „Su nenoru skaityti <...>.“ „Nenori skaityti.“
		Skaitymo sąmoningumo stoka	2	„<...> skaitymo sąmoningumas.“ „<...> kartais sunku, kai vaikai skaito nesigilindami į tekstą, todėl reikia įdėti daug pastangų, kad jie taptų sąmoningais skaitytojais.“
Tėvų, kaip savarankiškų skaitytojų ugdytojų, problemos	12	Tėvų nedėmesingumas/ abejingumas	6	„<...> Tėvai tam taip pat skiria mažai dėmesio <...>.“ „<...> tėvų nenoras padėti.“ „<...> tėvų abejingumu, nedėmesingumu skaitančiam ir augančiam vaikui.“
		Šeimos pavyzdys	6	„<...> Vaikai nemato skaitančių tėvų.“ „Cituuju tėvėlių sakinį „Aš nemėgstu skaityti, mano vaikas taip pat nemėgsta.“ „<...> Visa tai turi ateiti iš šeimos. Jei šeimoje neskaitoma – vaikas nemato pavyzdžio.“
Informacinės-komunikacinės technologijos	6	Informacinių technologijų įtaka	6	„Šiuolaikiniam vaikui kompiuteris, televizorius, mobilusis telefonas daug įdomesni užsiėmimai.“ Knyga dažnai būna bejėgė prieš tuos malonumus.“ „<...> Internetas – žala.“ „IKT grėsmė, televizija, telefonai – skaitymo, knygų priešai, vagys.“

Vienos iš dažniausiai minėtų kategorijų „*Vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, problemos*“ turinys apima penkias beveik po lygiai pasiskirsčiusias subkategorijas: „*Motyvacijos stoka*“ „*Skaitymo poreikių stoka*“, „*Vaikų nenoras skaityti*“, „*Skaitymo sąmoningumo stoka*“.

Jų prasminiai kontekstai-teiginiai atskleidžia, kad ne visi vaikai, mokytojų nuomone, yra motyvuoti, sąmoningi skaitytojai, nepakankami jų skaitymo poreikiai, įgūdžiai, interesai ir pan.

Tiek pat prasminių kontekstų-teiginių priskirta ir kategorijai „*Tėvų, kaip savarankiškų skaitytojų ugdytojų, problemos*“. Dominuojančios problemos-subkategorijos – „*Šeimos pavyzdys*“ ir „*Tėvų nedėmesingumas/abejingumas*“. Tėvai, mokytojų nuomone, neskiria pakankamai dėmesio savarankiškų skaitytojų ugdymui, vaikams trūksta jų pagalbos ir jų, kaip savarankiškų skaitytojų, pavyzdžio.

Anot mokytojų, jie susiduria ir su informacinių-komunikacinių technologijų plėtra, kuri turi neigiamos įtakos vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų ugdymo procesui. Subkategorijos „*IKT įtaka*“ turinys rodo, kad mokytojai IKT sieja su grėsmėmis, su kuriomis jie praktiškai susiduria, tačiau retas kuris mokytojų mini IKT galimybes, kuriomis galima pasinaudoti ugdant jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikus, kaip savarankiškus skaitytojus.

Tyrimu siekta sužinoti mokytojų nuomonę apie tai, kaip jie *planuoja, organizuoja, vertina savarankiškų skaitytojų ugdymo procesą bei jam vadovauja*. Pastebėta, kad didžioji dalis informantų mokytojo edukacinės-vadybinės veiklos funkcijas suvokia kaip visumą, dažniausiai pažymi organizavimo funkciją, dažnai – vertinimo, retai – planavimo ir vadovavimo funkcijas, nesuvokia kiekvienos iš jų specifiškumo. Tyrimas parodė, kad ne visi mokytojai priskiria savo veiklas atitinkamoms funkcijoms, pavyzdžiui, atsakydami į klausimą, kaip jie planuoja savarankiškų skaitytojų ugdymo procesą, mini atsakymus, kurie atskleidžia organizavimo funkciją. Dėl šios priežasties atsakymų į klausimus, atskleidžiančius mokytojo edukacinės-vadybinės veiklos funkcijas, turinys analizuotas ne atskiriant klausimus, o nagrinėjant juos kaip visumą.

Literatūros analizė parodė, kad planavimas yra reikšminga mokytojo edukacinės-vadybinės veiklos funkcija (Gage, Berliner, 1994; Jucevičius, Jucevičienė, Janiūnaitė ir kt., 2003; Dobranskienė, 2004; Rodzevičiūtė, 2006), todėl mokytojai turėtų nuolat planuoti savarankiškų skaitytojų ugdymo procesą, kad galėtų sėkmingai įgyvendinti užsibrėžtus tikslus. Empiriniu tyrimu atskleista, kad apklausti mokytojai nepakankamai dėmesio skiria šiai mokytojo edukacinės-vadybinės veiklos funkcijai. 17 lentelėje matyti, kad mokytojai, kalbėdami apie jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymo planavimo aspektus, mini atsakymus, kurie apima kategorijas: „*Tikslai*“, „*Planavimo principai*“, „*Veiklų numatymas*“.

17 lentelė. Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymo proceso planavimas

Kategorijos	Teiginių skaičius	Subkategorijos	Teiginių skaičius	Prasminių kontekstų-teiginių pavyzdžiai
Tikslai	7	Tikslų kėlimas	7	„1) Išmokyti visas raides, 2) išmokyti skaityti, 3) suprasti, apie ką skaitoma, 4) bandyti išmokyti pamilti knygą.“ „Tai atspindi ugdymo tiksluose.“ „I-II klasėje – pamilti knygas ir lavinti skaitymo įgūdžius. III-IV klasėje – ne tik siekimas gerinti skaitymo techniką, bet ir literatūrinis lavinimas.“
Planavimo principai	4	Nuoseklumas	2	„Planuoju nuosekliai <...>.“ „Planuoju žingsnelis po žingsnelio <...>.“
		Integruotumas	2	„[traukiu skaitymo skatinimo temas į tėvų susirinkimų ir kitų renginių darbotvarkes <...>.“ „<...> įtraukiu į ugdymo procesą, integruoju.“
Veiklų numatymas	2	Projektų kūrimas	2	„<...> organizuojame įvairius projektus.“ „Planuoju kurdama su kolegomis projektus, numatome veiklas.“

Kaip matyti lentelėje, dažniausiai minimas kategorijos „Tikslai“ turinys rodo, kad mokytojai savarankiškų skaitytojų ugdymo procesą planuoja keldami tikslus – jie nurodo kad būtina išmokyti vaikus skaityti ir suvokti tai, ką jie skaito, bei tapti savarankiškais skaitytojais.

Planavimo procesas remiasi nuoseklumo ir integruotumo principais – tai rodo subkategorijų „Nuoseklumas“ ir „Integruotumas“ turinys. Mokytojai akcentuoja, kad planavimas yra nuoseklus procesas, kai išsikelti tikslai, temos integruojamos į „ugdymo procesą“, „tėvų susirinkimų ir kitų renginių darbotvarkes“. Rečiausiai minėtas kategorijos „Veiklų numatymas“ turinys nusakomas subkategorija „Projektų kūrimas“, rodo, kad mokytojai numato veiklas kurdami įvairius projektus, kuriais siekiama ugdyti savarankiškus skaitytojus.

Apibendrinant tyrimo duomenis, pastebėta, kad mokytojai neskiria pakankamai dėmesio planavimo funkcijai, o atsakydami į klausimą apie savarankiškų skaitytojų ugdymo planavimą, mini organizavimo arba vertinimo funkcijas atskleidžiančius atsakymus.

Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymo proceso organizavimą mokytojai apibūdina kategorijomis „Organizavimo metodai, būdai“ „Organizavimo formos“, „Bendravimas su tėvais“, „Skaitymą skatinančios aplinkos kūrimas“ (žr. 18 lentelę).

18 lentelė. Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymo organizavimas

Kategorijos	Teiginių skaičius	Subkategorijos	Teiginių skaičius	Prasminių kontekstų-teiginių pavyzdžiai
Organizavimo metodai, būdai	55	Knygų pristatymai, aptarimai	18	„<...> pristato klasės vaikams <...> nurodo, kas labiausiai patiko.“ „Skaitome visi vieną knygą ir ją aptariame <...>.“ „Vyksta knygų pristatymai.“
		Knygų rekomendacijos	10	„<...> Rekomenduoju jas perskaityti.“ „Gauna sąrašą, kurį rekomenduoju perskaityti per vasarą. Rekomenduoju perskaityti nors vieną knygą per mėnesį.“ „Pateikiamas rekomenduojamų perskaityti knygų sąrašas, susitariama per kiek laiko ir kiek reikės perskaityti.“
		Aktyviausio skaitytojo rinkimai	7	„Renkame daugiausiai knygų perskaičiusį mokinį. <...>“ „<...> organizuojame aktyviausių skaitytojų rinkimus <...>.“ „Dažniausiai organizuoju aktyviausių skaitytojų rinkimus <...>.“
		Skaitymo sąsiuvinų pildymas	6	„Vedame užklasinio skaitymo sąsiuvinius (1-2 kl.).“ „2-4 kl. turime užklasinio skaitymo sąsiuvinius, kuriuose vaikai aprašo perskaitytas knygas.“ „<...> pildome skaitymo sąsiuvinius ir t.t.“
		Knygų demonstracijos, parodos	5	„<...> Dažnai atnešu įvairių knygų į klasę.“ „<...> demonstruojame knygas klasėje prie lentos arba klasės bibliotekoje <...>.“ „Darome knygelių parodas klasėje.“
		Inscenizacijos	4	„Perskaitytas kūrinys suvaidinamas.“ „<...> skaityti inscenizuojant <...>.“ „<...> inscenizacijos.“
		Iliustracijų piešimas	2	„<...> piešia iliustracijas <...>.“ „<...> herojų piešimas, knygų iliustracijų kūrimas.“

18 lentelės tęsinys 66 puslapyje

18 lentelės tęsinys

Organizavimo formos	13	Ekskursijos į bibliotekas	8	„Keliamume į miesto biblioteką, susipažįstame su ja, siūlau tapti ir miesto bibliotekos skaitytojais.“ „Keliamume į biblioteką ir pan.“ „Rengiamos išvykos į mikrorajono, miesto bibliotekas.“
		Skaitymo pamokos	5	„Skaitymo pamokos <...>.“ „<...> vedame užklasinio skaitymo pamokėles.“ „Organizuoju įvairias skaitymo pamokas <...>.“
Bendravimas su tėvais	2	Pokalbiai apie vaikų skaitymą	2	„Tėvelių susirinkimų metu akcentuoju skaitymo naudą, vertę ir reikalingumą.“ „Su tėvais kalbuosi apie vaikų skaitymą.“
Skaitymą skatinančios aplinkos kūrimas	1	Klasės biblioteka	1	„Susipažįstame su klasės bibliotekėle.“

Ryškesniausia kategorija – „*Organizavimo metodai, būdai*“. Dažniausiai minėta subkategorija – „*Knygų pristatymai, aptarimai*“. Mokytojai pažymi, kad ugdydami savarankiškus skaitytojus, dažniausiai organizuoja knygų pristatymus, aptarimus – vaikams suteikiama galimybė pristatyti tai, ką jie skaitė, ką naujo sužinojo, patyrė. Mokytojai dažnokai mini, kad rekomenduoja vaikams knygas, kurias vertėtų perskaityti (subkategorija „*Knygų rekomendacijos*“), tačiau nedaugelis pažymi, kad vaikams suteikiama galimybė patiems rekomenduoti perskaitytą knygą. Atsižvelgiant į šiuos tyrimo duomenis ir teorinėje darbo dalyje išsakytus apibendrinimus apie knygų rekomendacijas (Choroškienė, 2008; Urba, 2009), galima teigti, kad jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikams suteikiant galimybę rekomenduoti kitiems tai, ką jie skaitė, skatinama jų motyvacija skaityti, atsisakoma rungtyniavimo. Subkategorija „*Aktyviausio skaitytojo rinkimai*“ taip pat atspindi mokytojų praktikuojamą vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, lyginimą tarpusavyje, rungtyniavimą, skaitymo kiekybės, o ne kokybės akcentavimą ir pan.

Taip pat minėtos subkategorijos „*Skaitymo sąsiuvinių pildymas*“, „*Knygų demonstracijos, parodos*“, „*Inscenizacijos*“, „*Iliustracijų piešimas*“ rodo, kad mokytojai, organizuodami jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymo procesą pasirenka įvairius ugdymo metodus, būdus, tačiau labai svarbu pažymėti, kad mokytojai

juos taikyti turėtų kūrybiškai, kad savarankiškas skaitymas vaikams būtų ne monotoniška, o malonumą teikianti veikla.

Kita kategorija „*Organizavimo formos*“ apibūdinama subkategorijomis „*Ekskursijos į bibliotekas*“ ir „*Skaitymo pamokos*“. Dažniausiai pažymima, kad su vaikais rengiamos ekskursijos į mokyklos biblioteką, tačiau minimos ir miesto bibliotekos. Taip pat teigiama, kad organizuojamos savarankiško skaitymo pamokos.

Retai akcentuojamas bendravimas ir bendradarbiavimas su vaikų tėvais – tai atspindi kategorija „*Bendravimas su tėvais*“ ir ją papildanti subkategorija „*Pokalbiai apie vaikų skaitymą*“. Viena vertus, gerai, jog keletas informantų pažymi pokalbių su tėvais apie vaikų skaitymą svarbą, kita vertus, neakcentuojama bendradarbiavimo su tėvais svarba – vaikams ir tėvams bendrų užduočių skyrimas, tėvų įtraukimas į projektų įgyvendinimą ir pan. Be to, nors mokytojai teigia, jog rengia ekskursijas į bibliotekas, neakcentuojama ir bendradarbiavimo su bibliotekininkais reikšmė.

Rečiausiai minėtas kategorijos „*Skaitymą skatinančios aplinkos kūrimas*“ turinys apibūdinamas subkategorija „*Klasės biblioteka*“ ir teiginiu „*Susipažįstame su klasės bibliotekėle*“. Šiuo atveju akcentuojama klasės bibliotekos reikšmė ugdant savarankiškus skaitytojus: svarbu, jog ne tik būtų klasėje įrengta klasės biblioteka, tačiau vaikai būtų supažindinami su joje esančiomis knygomis, periodiniais leidiniais, būtų mokomi, kaip surasti skaitymo šaltinius ir pan. – šių aspektų mokytojai neakcentuoja.

Apibendrinant galima pažymėti, kad mokytojai gana plačiai apibūdina jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymo proceso organizavimo funkciją nurodydami, kokius ugdymo metodus, būdus, formas renkasi, akcentuodami skaitymą skatinančios aplinkos kūrimo ir bendravimo su tėvais reikšmę.

Tyrimu siekta sužinoti, kaip mokytojai suvokia vadovavimą savarankiškų skaitytojų ugdymo procesui. Šią mokytojo edukacinės-vadybinės veiklos funkciją mokytojai apibūdina kategorijomis „*Mokytojo veikla*“ ir „*Vadovavimo principai*“ (tyrimo duomenys atskleisti 19 lentelėje).

19 lentelė. Vadovavimas jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymo procesui

Kategorijos	Teiginių skaičius	Subkategorijos	Teiginių skaičius	Prasminių kontekstų-teiginių pavyzdžiai
Mokytojo veikla	15	Mokytojo, kaip skaitytojo, pavyzdys	5	„Pristatau knygą <...>.“ „Vadovauju taip pat skaitydama, skatindama vaikus skaityti, išreikšdama paramą.“ „Rodau pavyzdį.“
		Mokytojo patarimai, rekomendacijos	5	„Patarimais apsilankyti bibliotekoje <...>.“ „Pasiūlau skaitomų knygų sąrašą.“ „Patariu, kaip išsirinkti knygą, kaip skaityti ir panašiai.“
		Skatinimas skaityti knygas	5	„Skatinu, kad skaitytų <...>.“ „Vadovauju nuolat, patardama, paskatindama, pagirdama, nubausdama, įvertindama.“ „Stengiuosi pagirti, paskatinti, įvertinti, sudominti <...>.“
Vadovavimo principai	2	Nuoseklumas	1	„Nuosekliai.“
		Orientacija į vaiką	1	„Nevadovauju, vaikai – vadovai.“

Ryškesniausia kategorija „*Mokytojo veikla*“ apima subkategorijas „*Mokytojo, kaip skaitytojo, pavyzdys*“, „*Mokytojo patarimai, rekomendacijos*“ bei „*Skatinimas skaityti knygas*“. Mokytojai vadovavimą savarankiškų skaitytojų ugdymo procesui suvokia pabrėždami mokytojo, kaip skaitytojo, patarėjo, pagalbininko vaidmenį šiame procese. Akcentuojama, kad vaikams reikia paramos, pagyrimų, patarimų, rekomendacijų, paskatinimų ir pan.

Mokytojai taip pat akcentuoja kategorijos „*Vadovavimo principai*“ turinį išskirdami šias subkategorijas: „*Nuoseklumas*“ ir „*Orientacija į vaiką*“ – galima teigti, kad vadovavimas, mokytojų nuomone, yra nuoseklus procesas, kurio metu vadovaujama vaikų veiklai taip, kad jie patys taptų savo skaitymo vadovais, atsakingais už savarankiško skaitymo rezultatus.

Tyrimu taip pat siekta identifikuoti mokytojų nuomonę apie tai, kaip jie vertina jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymo procesą ir jo rezultatus. Išskirtos tokios kategorijos: „*Vertinimo būdai*“, „*Vertinimo fiksavimo formos*“ „*Vertinimo principai*“ (žr. 20 lentelę).

20 lentelė. Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymo proceso vertinimas

Kategorijos	Teiginių skaičius	Subkategorijos	Teiginių skaičius	Prasminių kontekstų-teiginių pavyzdžiai
Vertinimo būdai	25	Užduočių skyrimas	10	„Prašau, kad pristatytų savo perskaitytą knygą draugams.“ „Mokiniai atsiskaito už perskaitytas knygas, pristato klasės vaikams, piešia iliustracijas, nurodo kas labiausiai patiko.“ „Vertinu, kai vaikai pristato atliktas skaitymo užduotis <...>.“
		Klausinėjimas, klausymasis ir diskusija	7	„1 klasėje vaikai atsiskaito žodžiu <...>.“ „<...> pasikalbame apie tai, ką jie skaitė.“ „<...> aptariame, pasakojame, aptariame veikėjus, jų poelgius ir t.t. <...>.“
		Atliktų darbų įvertinimas	4	„Nevertinu – padėkoju.“ „Rašau pagyrimus už perskaitytas knygas.“ „Daugiausiai klasėje perskaičiusiems – paskatinamieji lipdukai kas mėnesį, metų gale – padėka.“
		Mokinių savęs įsivertinimas	4	„Mokiniai patys įsivertina <...>.“ „<...> prašau įsivertinti pagal tai, kaip sekėsi skaityti.“ „Pildo „Skaitytojo lapus“, augina Skaitymo medį <...>.“
Vertinimo fiksavimo formos	15	Mokinių darbai ir sąsiuviniai	12	„<...> užsirašytų į sąsiuvinuką autorių, knygos pavadinimą, veikėjus.“ „2-4 klasėse turime užklasinio skaitymo sąsiuvinius, kuriuose vaikai aprašo perskaitytas knygas.“ „Vedame užklasinio skaitymo sąsiuvinius (1-2 kl.)“
		Mokinių pasiekimų knygelės/ Mokytojų užrašų lapai	3	„Klasėje turime lapą, kuriame yra atžymos, kiek perskaityta knygų.“ „Kiekvieną pusmetį darau suvestines. Vyksta apdovanojimai, pagyrimai, pasiekimų knygelėse.“ „Klasėje turime knygelės skaitymo lapą, kur spalvinami langeliai ar skrituliukai, kai perskaitoma knyga <...>.“
Vertinimo principai	7	Rungtyniavimas	6	„Renkame daugiausiai knygų perskaičiusį mokinį <...>.“ „<...> Mokslo metų gale renkami 3 geriausi skaitytojai.“ „Pusmečio pabaigoje apdovanojame geriausiai ir daugiausiai perskaičiusius knygų vaikų.“
		Nuoseklumas	1	„Pamokose nuolat vertinama, dažniausiai 2 kartus per savaitę.“

Kategorijos „Vertinimo būdai“, „Vertinimo fiksavimo formos“ išskirtos remiantis *Pradinio ugdymo metodinėmis rekomendacijomis (2009)*. Dažniausiai minėtas kategorijos „Vertinimo būdai“ turinys, kuris apima subkategorijas „Užduočių skyrimas“, „Klausinėjimas, klausymasis ir diskusija“, „Atliktų darbų įvertinimas“, „Mokinių savęs įsivertinimas“. Remiantis mokytojų atsakymais, galima teigti, kad vertindami jie dažniausiai skiria įvairias užduotis (pavyzdžiui, knygų pristatymus, iliustracijų piešimą ir pan.) bei organizuoja pokalbius, diskusijas, kurių metu vertina savarankiškų skaitytojų ugdymo procesą ir jo rezultatus. Mokytojai tap pat mini, kad jie siekia, jog patys vaikai įsivertintų savo, kaip savarankiškų skaitytojų, veiklą bei patys įvertina atliktas vaikų skaitymo užduotis – padėkoja, rašo pagyrimus, įvertinimus, paskatina dovanomis.

Dažnokai minėtas kategorijos „Vertinimo fiksavimo formos“ turinys rodo, kad mokytojai vertinimą fiksuoja mokinių darbuose ir sąsiuvinuose bei vaikų pasiekimų knygelėse arba įvairiuose mokytojo užrašų lapuose (tai rodo subkategorijas „Mokinių darbai ir sąsiuviniai“ „Mokinių pasiekimų knygelės/ Mokytojų užrašų lapai“ atspindintys prasminiai kontekstai-teiginiai).

Sugrupuoti mokytojų atsakymai atskleidė kategorijos „Vertinimo principai“ turinį, kuris išskirtas kiek rečiau nei pirmosios dvi kategorijos. Jį apibūdina dvi subkategorijos: „Rungtyniavimas“ ir „Nuoseklumas“. Pastaroji subkategorija pagrindžia *Pradinio ugdymo metodinėse rekomendacijose (2009, p. 55)* apibrėžtą sampratą, pagal kurią vertinimas apibūdinamas kaip „nuolatinis informacijos apie mokinio mokymosi pažangą ir pasiekimus kaupimo, interpretavimo ir apibendrinimo procesas“. Vertinimas, anot mokytojų, turi vykti nuolat – mokytojas turi vadovautis nuoseklumo principu. Dažniau už subkategoriją „Nuoseklumas“ minėta subkategorija „Rungtyniavimas“ atskleidžia, kad mokytojai nesilaiko ideografinio vertinimo nuostatų – skatinamas rungtyniavimas, vaikai lyginami tarpusavyje pagal tai, kiek perskaitė knygų, puslapių ir pan., ne visada atsižvelgiama į individualią kiekvieno vaiko pažangą.

Apibendrinant trečiojo klausimų bloko atsakymus, galima akcentuoti, kad didžioji dalis informantų neskiria mokytojo edukacinės-vadybinės veiklos funkcijų, kalbėdami apie vieną funkciją, dažnai mini atsakymus, kurie turėtų būti priskiriami kitoms funkcijoms. Didžiausią dėmesį mokytojai skiria savarankiškų skaitytojų ugdymo proceso organizavimui, dažnokai – vertinimui, rečiau – planavimui bei vadovavimui. Nors organizavimo ir vertinimo funkcijos yra reikšmingos ir mokytojai jas atskleidžia gana plačiai, tačiau planavimas ir vadovavimas – taip pat svarbios mokytojo edukacinės-vadybinės veiklos funkcijos, kurioms mokytojai turėtų skirti daugiau dėmesio.

Mokytojų taip pat prašyta pateikti siūlymus, rekomendacijas kitiems mokytojams, ugdantiems jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikus, kaip savarankiškus skaitytojus (žr. 21 lentelė).

21 lentelė. **Mokytojų siūlymai, rekomendacijos mokytojams, ugdantiems savarankiškus skaitytojus**

Kategorijos	Teiginių skaičius	Prasminių kontekstų-teiginių pavyzdžiai
Organizuoti neformaliąją veiklą	3	„Steigti klasėje savarankiškų skaitytojų klubą , organizuojant, kaip žaidimą (su privilegijomis).“ „Rengti popietes.“ „Rengti įvairias knygų propagavimo šventes, renginius.“
Pateikti tėvams rekomendacijų, kaip sudominti vaikus skaitymu	3	„ <...> tėvų susirinkimų metu pateikti tėvams rekomendacijas, kaip sudominti vaikus <...>.“ „Rekomenduoti tėvams, kaip padėti skaitančiam vaikui ir augančiam skaitytojui, susiduriančiam su skaitymo problemomis.“ „ Pateikti tėvams rekomendacijas <...>.“
Rengti ekskursijas į bibliotekas	3	„Rengti išvykas į biblioteką <...>.“ „ <...> vesti į <...> bibliotekas.“ „Kuo dažniau su vaikais keliauti į mokyklos biblioteką, ten organizuoti pamokas.“
Mokytojams patiems rodyti pavyzdį	2	„ <...> reklamuoti knygas, patiems rodyti pavyzdį.“ „Mokytojams patiems skaityti, kad vaikai matytų pavyzdį.“
Organizuoti knygų parodas	2	„ <...> organizuoti perskaitytų knygų parodėles.“ „Klasėje rengti skaitytų arba rekomenduojamų knygų parodas.“
Siekti sudominti vaikus skaitymu	2	„ <...> siekti sudominti mokinius skaityti <...>.“ „ <...> sudominti <...>.“
Skaityti knygų ištraukas	2	„ <...> skaityti ištraukas <...>.“ „ <...> skaityti vaikams knygų ištraukas.“
Skatinti vaikus kuo daugiau skaityti	2	„Skatinti vaikus kuo daugiau skaityti <...>.“ „Skatinti skaityti <...>.“
Rengti ekskursijas į knygynus	1	„ <...> vesti į knygynus <...>.“

Tyrimo rezultatų analizė parodė, kad mokytojai siūlo tuos pačius metodus, organizavimo būdus, formas, priemones, apie kurias kalbėjo atsakydami į kitus klausimus (pateikti tėvams rekomendacijas, rengti ekskursijas į bibliotekas, organizuoti knygų parodas, skaityti knygų ištraukas ir pan.).

Tačiau minėti ir kiti siūlymai, kuriais gali pasinaudoti mokytojai, pavyzdžiui, organizuoti išvykas į knygynus. Šis siūlymas gali būti naudingas ugdant savarankiškus skaitytojus tuo, kad knygynuose vaikai gali būti mokomi, kaip reikia jame elgtis, kaip vartyti knygas, jas išsirinkti, kaip susirasti norimą knygą, kaip kalbėtis su knygyno darbuotojais. Be to, galima dalyvauti knygynų organizuojamuose susitikimuose su vaikų knygų rašytojais ir kituose renginiuose.

Nors retai minėta, tačiau reikšminga kategorija „*Mokytojams patiems rodyti pavyzdį*“, rodanti, kad mokytojai suvokia, jog vaikams svarbus mokytojo, kaip skaitytojo, pavyzdys. Tyrimu pagrindžiami literatūroje atskleisti apibendrinimai, jog norėdamas vaikus paskatinti skaityti, mokytojas pats turėtų rodyti pavyzdį skaitydamas vaikų literatūrą, pasidalyti su vaikais skaitymo metu patirtais išgyvenimais ir žiniomis.

Mokytojų nuomonės apie skaitymą, savarankišką skaitymą, jo reikšmę jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikams bei savarankiškų skaitytojų ugdymo procesą mokytojo edukacinės-vadybinės veiklos kontekste analizė parodė, kad:

- *Informantai skaitymą dažniausiai sieja su knygų skaitymu, retokai mini periodinius, elektroninius leidinius, tekstus, kitą skaitymo medžiagą.*
- *Minimi skaitymo psichologinis, pedagoginis, komunikacinis aspektai, neakcentuojami kultūrologijos, sociologijos, estetikos disciplinų požiūriai į skaitymą – mokytojas, norėdamas sėkmingai įgyvendinti savarankiškų skaitytojų ugdymo tikslus turėtų suvokti ir integruoti šiuos požiūrius.*
- *Mokytojai savarankiško skaitymo sąvoką apibūdina išskirdami savarankiško skaitytojo kompetencijas bei savybes. Toks supratimas papildo teorinėje dalyje apibrėžtą savarankiško skaitymo sąvokos sampratą.*
- *Informantai savarankiško skaitymo reikšmę vaikams nusako subkategorijomis „Plėtoja komunikacinę kompetenciją“, „Tobulina kognityvinius gebėjimus“ bei „Skatina psichosocialinę raidą“.*
- *Išskirdami savarankiškų skaitytojų ugdymo procesą sąlygojančius veiksnius bei problemas, su kuriomis susiduria ugdydami savarankiškus skaitytojus, mokytojai pirmiausia akcentuoja pačių vaikų pastangas, skaitymo įgūdžius, interesus, poreikius, motyvaciją ir pan., po to minimas šeimos kontekstas – šeimos narių, kaip skaitytojų pavyzdys, jų skaitymas vaikams garsiai, nuolatinis skatinimas skaityti. Pažymėtina, kad mokytojai retokai akcentuoja savo vaidmenį, atsakomybę savarankiškų skaitytojų ugdymo procese.*
- *Ne visi mokytojai skiria mokytojo edukacinės-vadybinės veiklos funkcijas. Dažniausiai minimos kategorijos, apimančios savarankiškų skaitytojų ugdymo proceso organizavimo funkciją, dažnokai – vertinimo, rečiau – planavimo bei vadovavimo funkcijas.*

- *Planavimo funkciją mokytojai apibūdina kategorijomis „Tikslai“. „Planavimo principai“ ir „Veiklų numatymas“, organizavimo funkciją – kategorijomis „Organizavimo metodai, būdai“, „Organizavimo formos“, „Bendravimas su tėvais“ ir „Skaitymą skatinančios aplinkos kūrimas“. Išsakydami nuomonę apie vadovavimo savarankiškų skaitytojų ugdymo procesui funkciją mini kategorijas „Mokytojo veikla“ ir „Vadovavimo principai“, vertinimo funkciją nusako kategorijomis „Vertinimo būdai“ ir „Vertinimo funkcijos“*

2.3.3. Pradinio ugdymo programų analizė savarankiškų skaitytojų ugdymo turinio aspektu

Mokytojas, planuodamas, organizuodamas jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymo procesą, jam vadovaudamas ir jį vertindamas privalo remtis *Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrąja programa (2008)*, todėl trečiuoju tyrimo etapu siekta empiriškai pagrįsti, kaip *etikos, lietuvių kalbos, matematikos, pasaulio pažinimo, dailės, technologijų, kūno kultūros programose* reglamentuojamas savarankiškų skaitytojų ugdymo turinys. Ieškota prasminių kontekstų-teiginių, kurie atskleidžia savarankiškų skaitytojų ugdymo metodus, formas, tikslus ir uždavinius, taip pat skaitymo šaltinius, kuriuos nurodoma rinktis.

Analizuojant *kūno kultūros programos* turinį prasminių kontekstų-teiginių, apibūdinančių savarankiškų skaitytojų ugdymo turinį, neaptikta. Pažymėtina, kad būtina remtis teorinėje darbo dalyje išsakytu apibendrinimu, jog savarankiškus skaitytojus galima ugdyti per įvairių dalykų pamokas. Todėl į kūno kultūros programą rekomenduojama įtraukti siūlymą mokytojams skatinti vaikus savarankiškai domėtis kūno kultūra kaip mokomuoju dalyku ir jo veiklos sritimis: sveika gyvensena, judėjimo įgūdžiais, sporto šakomis, netradiciniu fiziniu aktyvumu. Mokytojai gali padėti vaikams rasti juos dominančios informacijos apie išvardintas sritis internete, žinynuose, enciklopedijose, vadovėliuose, kituose skaitymo šaltiniuose, mokyti mankštinis, sportuoti naudojantis fizinių pratimų aprašymais, žaidimų taisyklėmis ir pan.

Etikos, lietuvių kalbos, matematikos, pasaulio pažinimo, dailės ir technologijų programose rasta nemažai *savarankiškų skaitytojų ugdymo metodų*, kuriuos mokytojams siūloma rinktis (žr. 22 lentelę).

22 lentelė. Savarankiškų skaitytojų ugdymo metodai

	Etika	Lietuvių kalba (gimtoji)	Matematika	Pasaulio pažinimas	Dailė	Technologijos
Eilėraščių deklamavimas						
Iliustracijų piešimas						
Inscenizacijos, vaidinimai						
Istorijų, pasakų kūrimas						
Pasakojimas						
Pasakų, sakmių, padavimų sekimas						
Pokalbiai, diskusijos						
Projektai						
Tautosakiniai žaidimai						
Uždavinių sprendimas						
Naudojimasis įvairiais skaitymo šaltiniais:						
Vadovėliu						
Periodine spauda						
Grožiniais tekstais, knygomis						
Žodynais, žinynais, enciklopedijomis						
Informaciniais tekstais, knygomis						
Tautosakos tekstais						
Internetu						
Biblijos tekstais						
Naudojimasis įvairia vizualine informacija:						
Autobusų, traukinių, kitų transporto priemonių tvarkaraščiais						
Dažnių lentelė						
Gaubliu						
Kalendoriumi						
Lentelė						
Planu						
Schema						
Stulpeline, skrituline diagrama, piktograma						
Žemėlapiams						
Ženkais, simboliais						

Kaip matyti lentelėje, kai kurie metodai yra specifiški ir juos siūloma rinktis tik per kai kurių dalykų pamokas. Pavyzdžiui, *eilėraščių deklamavimas* minimas lietuvių kalbos (gimtosios)

mokymo programoje, *uždavinių sprendimas* – matematikos. Specifiškumu pasižymi ir *naudojimasis įvairia vizualine informacija*, pavyzdžiui, per matematikos pamokas nurodoma mokyti vaikus skaityti ir suprasti informaciją, esančią *autobusų, traukinių, kitų transporto priemonių tvarkaraščiuose, dažnių lentelėje, kalendoriuose, diagramose, piktogramose*, per pasaulio pažinimo pamokas siūloma mokyti pasinaudoti informacija, kuri yra *gaublyje, žemėlapyje, schemeje, plane*. Per abiejų dalykų pamokas nurodoma mokyti skaityti ir suvokti informaciją, esančią *lentelėse*. Pažymėtina, kad informaciją, esančią *diagramose, transporto priemonių tvarkaraščiuose bei kalendoriuose* gali būti mokoma suprasti ir per pasaulio pažinimo pamokas, todėl būtina tai akcentuoti šio mokomojo dalyko mokymo programoje.

Lietuvių kalbos, matematikos, dailės programose nurodomas *naudojimasis įvairiais ženklais, simboliais*. Matematikos programoje akcentuojamas siekis, kad vaikai išmoktų skaityti ir suvokti informaciją, pateiktą *matematiniais ženklais ir simboliais*, lietuvių kalbos programoje pažymima, kad vaikai mokomi suvokti ženklo sąvoką supažindinant juos su įvairiais *sutartiniais ženklais (pavyzdžiui, eismo, įstaigų, elektros, telefono ir kt.)*. Dailės programoje akcentuojamas *informacinių ženklų, reklamos objektų* skaitymas, suvokimas. Pažymėtina, kad mokyti naudotis ženklais, skaityti ir suvokti juose esančią informaciją būtina ir per kitų dalykų (etikos, technologijų, pasaulio pažinimo) pamokas – tai turėtų būti akcentuojama mokymo programose.

Programose minimas *naudojimasis įvairiais skaitymo šaltiniais*. Etikos programa išsiskiria tuo, kad joje, priešingai nei kitose analizuotose programose, minimas *naudojimasis biblija*. Taip pat išsiskiria lietuvių kalbos programa, kurioje išsamiai apibūdinamas naudojimas įvairiais skaitymo šaltiniais (*vadovėliu; periodine spauda; grožiniais tekstais, knygomis; žodynais, žinynais, enciklopedijomis; informaciniais tekstais, knygomis; tautosakos tekstais, internetu*). Programose dažnai minimas naudojimas *vadovėliu ir informaciniais tekstais, knygomis*, taip pat *žodynais, žinynais, enciklopedijomis* bei *internetu*. Pažymėtina, kad internetu siūloma naudotis tik esant tokiai galimybei.

Kitus programose minimus metodus (*ilustracijų piešimą, inscenizacijas, vaidinimus, istorijų, pasakų kūrimą, pasakojimą, pasakų, sakmių, padavimų sekimą, pokalbius, diskusijas, projektus*) siūloma rinktis kaip metodus, kurie padeda suvokti tautosakos, grožinių kūrinių, informacinių tekstų savitumą, ugdo vaikus, kaip savarankiškus skaitytojus, kurie geba papasakoti apie tai, ką perskaitė, vertinti skaitomą tekstą, kurti, improvizuoti, susirasti ir išsaugoti reikalingą informaciją, tikslingai ja naudotis, paaiškinti, kam reikalinga informacija, skaitymas ir pan.

Apibendrinant galima akcentuoti, kad etikos, lietuvių kalbos (gimtosios), matematikos, pasaulio pažinimo, dailės ir technologijų programose nurodoma nemažai *metodų*, kuriuos mokytojai turėtų rinktis planuodami, organizuodami savarankiškų skaitytojų ugdymo procesą.

Programose nurodomos jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, *ugdymo formos: pamokos* (visų analizuotų dalykų programose) ir *ekskursijos į bibliotekas* (etikos, lietuvių kalbos programose). Pažymėtina, kad ekskursijos į bibliotekas galėtų būti minimos ir kitų dalykų programose, nes svarbu mokyti vaikus tapti savarankiškais skaitytojais, gebančiais elgtis bibliotekoje, pasirinkti patinkančią knygą, žurnalą, laikraštį, susirasti reikalingą informaciją, ja tikslingai naudotis ir pan.

Analizuojant etikos, lietuvių kalbos (gimtosios), matematikos, pasaulio pažinimo, dailės ir technologijų programas išskirti pagrindiniai *jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymo tikslai ir uždaviniai* (žr. 23 lentelę).

Nagrinėtose mokymo programose išskirti šie jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų ugdymo tikslai:

- Padėti vaikams ugdytis sklandaus ir sąmoningo skaitymo įgūdžius.
- Mokyti vaikus pasirinkti, skaityti ir suvokti grožinę literatūrą.
- Mokyti vaikus susirasti, skaityti ir suprasti informacinius tekstus
- Mokyti skaityti ir suvokti įvairią vizualinę informaciją.
- Skatinti domėtis tautosaka.
- Skatinti tapti periodikos skaitytojais.
- Padėti vaikams suvokti save kaip savarankiškus skaitytojus.

Kiekvienas savarankiškų skaitytojų ugdymo tikslas apima po keletą uždavinių, kurie atskleisti lentelėje. Ugdymo tikslas *padėti vaikams ugdytis sklandaus ir sąmoningo skaitymo įgūdžius* svarbiausias lietuvių kalbos programoje, kuria siekiama, kad vaikai mokytųsi pasirinkti skaitymo būdą ir tempą atsižvelgdami į skaitymo tikslą ir situaciją, suvokti garso ir raidės ryšį ir pan. Matematikos programoje nurodomas mokymasis supažindinti su paprasčiausiomis uždavinių sprendimo strategijomis, o mokymasis aptarti tai, kas rašyta tekste, išsakyti savo nuomonę akcentuojamas visose mokymo programose (išskyrus dailės). *Mokymosi pasirinkti, skaityti ir suvokti grožinę literatūrą, tautosakos kūrinius bei periodiką uždaviniai* realizuojami per lietuvių kalbos ir etikos pamokas. *Mokymosi susirasti, skaityti ir suprasti informacinius tekstus uždaviniai* – per visų dalykų pamokas (išskyrus matematiką). Lietuvių kalbos, matematikos ir dailės programose akcentuojamas tikslas *mokyti skaityti ir suvokti įvairią vizualinę informaciją*. O tikslas *padėti vaikams suvokti save kaip savarankiškus skaitytojus nurodomas visose programose* – tai sudaro sąlygas mokytojams tikslingai organizuoti savarankiškų skaitytojų ugdymo procesą.

23 lentelė. Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymo tikslai ir uždaviniai

MOKYMO PROGRAMOS UGDYMO TIKSLAI IR UŽDAVINIAI	Etika	Lietuvių kalba (gimtoji)	Matematika	Pasaulio pažinimas	Dailė	Technologijos
Padėti vaikams ugdytis sklandaus ir sąmoningo skaitymo įgūdžius						
Mokyti aptarti tai, kas rašyta tekste, išsakyti savo nuomonę						
Mokyti pasirinkti skaitymo būdą ir tempą atsižvelgiant į skaitymo tikslą ir situaciją						
Mokyti skaityti garsiai, įgijus skaitymo įgūdžių – tyliai, pažnibždomis						
Mokyti skaityti spausdintinius ir aiškiai ranka parašytus tekstus, suvokti jų vartojimo skirtumus						
Mokyti suvokti garso ir raidės ryšį						
Supažindinti su paprasčiausiomis uždavinių sprendimo strategijomis ir mokyti jas taikyti						
Mokyti vaikus pasirinkti, skaityti ir suvokti grožinę literatūrą						
Mokyti pasirinkti grožinės literatūros kūrinius						
Mokyti raiškiai deklamuoti pasirinktą eilėrašį						
Mokyti skaityti ir aptarti grožinį tekstą						
Mokyti suprasti grožinių tekstų savitumą						
Siekti, kad vaikai žinotų keletą žymiausių (skaitytų pradinėje mokykloje) lietuvių literatūros ir užsienio rašytojų						
Skatinti suvokti eiliuotų ir neeiliuotų tekstų skirtumus						
Mokyti vaikus susirasti, skaityti ir suprasti informacinius tekstus						
Mokyti nurodyti, ką naujo sužinojo perskaitęs tekstą						
Mokyti savarankiškai rasti, suvokti, vertinti, apibendrinti informaciją ir tikslingai ja naudotis						
Mokyti skirti svarbiausius ir antraeilus dalykus informaciniame tekste						
Mokyti suprasti informacinių tekstų savitumą						
Padėti išsiaiškinti, kas yra informacija, kaip galima ją fiksuoti, panaudoti, tikslinti, pristatyti kitiems						
Padėti suvokti informacinių šaltinių svarbą						

23 lentelės tęsinys 78 puslapyje

23 lentelės tęsinys

Mokyti skaityti ir suvokti įvairią vizualinę informaciją						
Mokyti skaityti ir suvokti informaciją, pateiktą autobusu, traukinių ir kt. transporto priemonių tvarkaraščiuose						
Mokyti skaityti ir suvokti informaciją, pateiktą lentelėse						
Mokyti skaityti ir suvokti informaciją, pateiktą stulpeline, skrituline diagrama, piktograma, dažnių lentele						
Mokyti skaityti ir suvokti informaciją, pateiktą žemėlapyje, gaublyje, plane, shemoje						
Mokyti skaityti ir suvokti įvairius sutartinius ženklus (matematinčius, eismo, įstaigų, elektros, telefono ir kt.)						
Skatinti domėtis tautosaka						
Mokyti skaityti ir suvokti įvairius tautosakos tekstus						
Mokyti sekti pasirinktą pasaką, sakmę, padavimą						
Mokyti skirti pasaką, dainą, mįslę, skaičiuotę, pamėgdžiojimą						
Siūlyti vaikams suvaidinti pasirinktą pasaką						
Skatinti rinkti patarles, priežodžius						
Supažindinti vaikus su mįslių įminimo būdais, skatinti mokytis mįslių						
Supažindinti vaikus su tautosakiniais žaidimais						
Skatinti tapti periodikos skaitytojais						
Skatinti vaikus skaityti periodiką						
Padėti suvokti periodinės spaudos reikšmę						
Padėti vaikams suvokti save kaip savarankiškus skaitytojus						
Mokyti elementariai suvokti reikšmingiausias lietuviškos knygos atsiradimo aplinkybes						
Mokyti gerbti ir saugoti vadovėlį, knygą						
Mokyti suvokti skaitymo reikšmę žmogaus gyvenimui						
Mokyti vaikus įvertinti savo gebėjimą skaityti						
Skatinti dalyvauti klasės, mokyklos statomuose spektakliuose, raiškiojo skaitymo konkursuose						
Skatinti domėtis knyga, vaikų periodika, kitais skaitymo šaltiniais						
Skatinti lankytis ir tinkamai elgtis bibliotekoje, konsultuotis su mokytoju, bibliotekininku, tėvais, klasės draugais pasirenkant knygas						
Siekti, kad vaikai motyvuotų knygos, labiausiai patinkančio rašytojo pasirinkimą						
Sudaryti sąlygas vaikams pasikalbėti apie perskaitytas knygas						

Pradinio ir pagrindinio ugdymo programos (2008) papildo teorinėje darbo dalyje apibūdintą savarankiškų skaitytojų ugdymo sampratą. Remiantis etikos, lietuvių kalbos (gimtosios),

matematikos, pasaulio pažinimo, dailės ir technologijų programų turinio analize, gali būti išskiriamos tokios *jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymo sritys*:

- *Sklandaus ir sąmoningo skaitymo įgūdžių ugdymas* – ši ugdymo sritis reikšminga tuo, jog vaikai, išsiugdę skaitymo įgūdžius, juos tobulina skaitydami savarankiškai, o skaitymo gebėjimai sudaro sąlygas tapti savarankiškais skaitytojais.
- *Vaikų, kaip grožinės literatūros skaitytojų, ugdymas* – ugdymo sritis, kuria siekiama, kad vaikai išmoktų suvokti grožinių tekstų savitumą, mokytūsi pasirinkti, skaityti ir suvokti grožinės literatūros knygas, išsakyti savo nuomonę, vertinti tai, ką skaitė ir pan.
- *Vaikų, kaip informacinių tekstų, skaitytojų ugdymas* – ugdymo sritis, orientuota į vaikus, kurie mokosi suvokti, kas yra informacija ir kam ji reikalinga, geba ieškoti informacijos įvairiuose skaitymo šaltiniuose (žodynuose, enciklopedijose, informaciniuose, reklaminiuose leidiniuose, internete ir pan.), geba ją vertinti, pasinaudoti ir pan.
- *Vaikų, kaip įvairios vizualinės informacijos skaitytojų, ugdymas* – ugdymo sritis, reikšminga tuo, kad vaikai, susidūrę su įvairia vizualine informacija (įvairiais sutartiniais ženklais (matematiniais, eismo, įstaigų, elektros, telefono ir kt.) bei informacija, pateikta transporto priemonių tvarkaraščiuose, lentelėse, diagramose, piktogramose, dažnių lentelėse, žemėlapiuose, gaubliuose, planuose, shemose) mokosi ją skaityti, suvokti ir pasinaudoti.
- *Vaikų, kaip tautosakos tekstų skaitytojų, ugdymas* – ugdymo sritis, kuria siekiama vaikus sudominti tautosaka, ją rinkti, suvokti jos savitumą ir pan.
- *Vaikų, kaip periodikos skaitytojų, ugdymas* – reikšminga ugdymo sritis, skatinanti vaikus rinktis ir skaityti vaikams skirtus žurnalus, laikraščius.
- *Vaikų, suvokiančių save kaip savarankiškus skaitytojus, ugdymas* – ugdymo sritis, orientuota į vaikus, suvokiančius save kaip skaitytojus, kurie geba savarankiškai skaityti, išsakyti nuomonę apie tai, ką skaito, gerbti ir saugoti vadovėlį, knygą, lankosi ir tinkamai elgiasi bibliotekoje, konsultuodamiesi su mokytoju, bibliotekininku, tėvais, klasės draugais arba savarankiškai pasirenka knygas, periodinius leidinius, vaikams skirtas elektronines svetaines, suvokia, kodėl jie skaito, kodėl jiems patinka tai, ką skaito ir pan.

Etikos, lietuvių kalbos (gimtosios), matematikos, pasaulio pažinimo, dailės, technologijų, kūno kultūros programų turinio analizė parodė, kad:

- *Lietuvių kalba (gimtoji) yra pagrindinis mokomasis dalykas, kuriuo siekiama ugdyti savarankiškus skaitytojus, tačiau savarankiškų skaitytojų ugdymas yra integralus procesas, kurio tikslus būtina įgyvendinti organizuojant lietuvių kalbos (gimtosios),*

etikos, matematikos, pasaulio pažinimo, dailės, technologijų pamokas bei remiantis šių dalykų mokymo programomis.

- *Kūno kultūros programoje nerasta prasminių kontekstų-teiginių, apibūdinančių savarankiškų skaitytojų ugdymo procesą, tačiau akcentuota, kad mokytojai gali skatinti domėtis kūno kultūra nurodydami žinytus, enciklopedijas ir kitus skaitymo šaltinius, kuriuos vaikai gali rinktis savarankiškai domėdamiesi kūno kultūros veiklos sritimis: sveika gyvensena, judėjimo įgūdžiais, sporto šakomis, netradiciniu fiziniu aktyvumu.*
- *Programose nurodoma nemažai savarankiškų skaitytojų ugdymo metodų (ilustracijų piešimas, inscenizacijos, projektai, pokalbis, diskusijos, naudojimasis įvairiais skaitymo šaltiniais ir kt.), kuriuos siūloma rinktis mokytojui.*
- *Pamoka – pagrindinė savarankiškų skaitytojų ugdymo forma, tačiau etikos, lietuvių kalbos programose minimos ir ekskursijos į bibliotekas.*
- *Programose išskiriami savarankiškų skaitytojų ugdymo tikslai (padėti vaikams ugdytis sklandaus ir sąmoningo skaitymo įgūdžius; mokyti vaikus pasirinkti, skaityti ir suvokti grožinę literatūrą; mokyti vaikus susirasti, skaityti ir suprasti informacinius tekstus; mokyti skaityti ir suvokti įvairią vizualinę informaciją; skatinti domėtis tautosaka; skatinti tapti periodikos skaitytojais; padėti vaikams suvokti save kaip savarankiškus skaitytojus) ir uždaviniai, kurie atskleidžia jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymo sampratą ir sritis.*

IŠVADOS

1. Skaitymas – skirtingų mokslo disciplinų tyrinėjimo objektas, daugialypis reiškiny, integruojantis įvairius požiūrius. Pedagogikos mokslo požiūriu skaitymas apibūdinamas kaip vaiko ugdymosi procesą sąlygojantis veiksnys; savarankiško ugdymosi būdas; nuolat ugdomas gebėjimas skaityti ir suprasti tekstą, kitą vizualinę informaciją. Skaitymą taip pat nagrinėja psichologijos, lektologijos, sociologijos, komunikacijos teorijos, kultūrologijos, estetikos ir kitų disciplinų mokslininkai.
2. Savarankiškas skaitymas, apibūdinamas kaip viena iš nuolatinio mokymosi koncepcijos įgyvendinimo prielaidų, sąlygoja visuomenės apskritai ir kiekvieno individo vystymąsi. Skaitymas reikšmingas jaunesniojo mokyklinio mažiaus vaikams: jis plėtoja vaikų lingvistinius, kognityvinius gebėjimus, formuoja jų požiūrį į įvairius gyvenimo reiškinius, veikia vaikų psichosocialinę raidą, skatina jų motyvaciją skaityti ir mokytis.
3. Savarankiškas skaitymas apibūdinamas kaip veikla, kurią vaikai renkasi savo noru arba paskatinti ugdytojų. Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymas suvokiamas kaip procesas, kuriuo siekiama ugdyti vaikus, kaip savarankiškus skaitytojus, gebančius pasirinkti, skaityti ir suprasti įvairius skaitymo šaltinius, suvokti jų specifiškumą ir reikšmę.
4. Ugdant savarankiškus skaitytojus, reikšminga esti mokytojo edukacinė-vadybinė veikla, apimanti planavimo, organizavimo, vertinimo, vadovavimo funkcijas. Pažymėtina, kad mokytojas:
 - Planuodamas savarankiškų skaitytojų ugdymo procesą įvertina savarankiškų skaitytojų ugdymo situaciją; formuluoja konkrečius, pasiekiamus savarankiškų skaitytojų ugdymo tikslus, jų įgyvendinimo būdus ir kt.
 - Organizuodamas ugdymo procesą skatina vaikus skaityti savarankiškai, atsižvelgia į vaikų amžiaus, lyties, skaitymo gebėjimų ir kt. skirtumus, renkasi įvairius metodus, ugdymo formas, priemones, įgyvendina užsibrėžtus tikslus ir pan.
 - Vadovaudamas savarankiškų skaitytojų ugdymo procesui, pats aktyviai skaito, rodo vaikams pavyzdį, geba motyvuoti skaitytojus ir pan.
 - Vertindamas savarankiškų skaitytojų ugdymo procesą kartu su vaikais renka, apibendrina informaciją apie vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymosi pažangą ir pasiekimus, vertina savo veiklą, numato jos tęstinumą.
5. *IV klasę lankančių vaikų ir mokytojų nuomonių analizė parodė, kad:*

- Vaikai ir mokytojai skaitymą dažniausiai sieja su knygų skaitymu. Mokytojai retokai mini periodinius, elektroninius leidinius, tekstus, vaikai šiuos skaitymo šaltinius dažniausiai mini tik paprašyti įvardyti, ką be knygų jie dar skaito.
- Abi informantų grupės mini skaitymo psichologinį, pedagoginį, komunikacinį aspektus, bet neakcentuoja kultūrologijos, sociologijos, estetikos disciplinų požiūrių į skaitymą. Vaikai, priešingai nei mokytojai, pabrėžia ir terapinį skaitymo aspektą.
- Vaikai ir mokytojai savarankiško skaitymo reikšmę vaikams nusako kategorijomis „*Plėtoja komunikacinę kompetenciją*“, „*Tobulina kognityvinius gebėjimus*“ bei „*Skatina psichosocialinę raidą*“. Vaikai dažniausiai pažymi, kad skaitymas jiems ir kitiems vaikams padeda mokytis, suteikia žinių. Mokytojai, akcentuodami kalbinės veiklos rūšis (skaitymą, rašymą, kalbėjimą) dažniausiai teigia, kad skaitymas plėtoja komunikacinę kompetenciją. Abi informantų grupės dažnai mini, jog skaitydami vaikai lavina skaitymo įgūdžius ir vaizduotę.
- Mokytojai savarankiško skaitymo sąvoką apibūdina išskirdami savarankiško skaitytojo kompetencijas bei savybes. Toks supratimas papildė teorinėje dalyje apibrėžtą savarankiško skaitymo sampratą.
- Kalbėdami apie savarankiškų skaitytojų ugdymo procesą sąlygojančius veiksniai bei problemas, su kuriomis susiduria, mokytojai akcentuoja vaikų pastangas, skaitymo įgūdžius, interesus, motyvaciją ir pan., po to minimas šeimos kontekstas. Mokytojai retokai akcentuoja savo vaidmenį, atsakomybę savarankiškų skaitytojų ugdymo procese.
- Ne visi mokytojai skiria edukacinės-vadybinės veiklos funkcijas. Dažniausiai minimi prasmieniai kontekstai-teiginiai, apimantys organizavimo funkciją. Planavimo funkciją mokytojai apibūdina kategorijomis „*Tikslai*“, „*Planavimo principai*“ ir „*Veiklų numatymas*“, organizavimo funkciją – kategorijomis „*Organizavimo metodai, būdai*“, „*Organizavimo formos*“, „*Bendravimas su tėvais*“ ir „*Skaitymą skatinančios aplinkos kūrimas*“. Išsakydami nuomonę apie vadovavimo savarankiškų skaitytojų ugdymui funkciją mini kategorijas „*Mokytojo veikla*“ ir „*Vadovavimo principai*“, vertinimo funkciją nusako kategorijomis „*Vertinimo būdai*“ ir „*Vertinimo funkcijos*“.

6. *Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrųjų programų (2008) analizė parodė, kad:*

- Lietuvių kalba (gimtoji) yra pagrindinis mokomasis dalykas, kuriuo siekiama ugdyti savarankiškus skaitytojus, tačiau savarankiškų skaitytojų ugdymas yra

integralus procesas, kurio tikslus būtina įgyvendinti organizuojant ir kitų mokomųjų dalykų (etikos, matematikos, pasaulio pažinimo, dailės, technologijų ir kt.) mokymo procesą.

- Kūno kultūros programoje nerasta prasminių kontekstų-teiginių, apibūdinančių savarankiškų skaitytojų ugdymo turinį.
- Programose nurodoma įvairių savarankiškų skaitytojų ugdymo metodų, kuriuos siūloma rinktis mokytojui.
- Pamoka – pagrindinė savarankiškų skaitytojų ugdymo forma, tačiau etikos, lietuvių kalbos programose minimos ir ekskursijos į bibliotekas.
- Programose išskiriami savarankiškų skaitytojų ugdymo tikslai (padėti vaikams ugdytis sklandaus ir sąmoningo skaitymo įgūdžius; mokyti vaikus pasirinkti, skaityti ir suvokti grožinę literatūrą; mokyti vaikus susirasti, skaityti ir suprasti informacinius tekstus; mokyti skaityti ir suvokti įvairią vizualinę informaciją; skatinti domėtis tautosaka; skatinti tapti periodikos skaitytojais; padėti vaikams suvokti save, kaip savarankiškus skaitytojus) ir uždaviniai, kurie atskleidžia jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymo proceso sampratą

7. *Teorinė ir empirinė problemos analizė patvirtina hipotezę, kad sisteminga, kryptinga, nuosekli mokytojo edukacinė-vadybinė veikla gali padėti sėkmingiau ugdyti jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikus, kaip savarankiškus skaitytojus. Empirinio tyrimo rezultatai rodo, kad ne visi apklausti mokytojai skiria edukacinės-vadybinės veiklos funkcijas. Jie suvokia, kad būtina organizuoti savarankiškų skaitytojų ugdymo procesą, vardija įvairius ugdymo metodus, formas ir pan., tačiau stokoja žinių, kaip planuoti savarankiškų skaitytojų ugdymo procesą, kaip jam sėkmingai vadovauti ir jį vertinti. Todėl mokytojui reikalingos ne tik edukologijos, bet ir vadybos žinios tam, kad jis galėtų sėkmingai ugdyti savarankiškus skaitytojus, gebančius suvokti skaitymo reikšmę, susirasti, skaityti ir suvokti įvairius tekstus bei vizualinę informaciją.*

REKOMENDACIJOS

Rekomendacijos mokytojams:

1. Daugiau dėmesio skirti savo edukacinei-vadybinei veiklai: ne tik organizuoti, vertinti, bet ir planuoti savarankiškų skaitytojų ugdymo procesą, siekti efektyviai vadovauti, nuolat tobulinti savo edukacines-vadybines žinias ir gebėjimus.
2. Aktyviau bendradarbiauti su mokyklos bibliotekos darbuotojais (rengti bendrus renginius, domėtis vaikų lankymūsi ir skaitymu bibliotekoje), ir vaikų tėvais (skirti vaikams užduočių, kurias jie atliktų kartu su tėvais, organizuoti bendrus renginius ir pan.).
3. Esant galimybėms bendradarbiauti su Lietuvos ar gimtojo krašto vaikų rašytojais, rengti ekskursijas į rašytojų gimtines, muziejus, aplankyti *Vaikų literatūros muziejų*, esantį Kaune.
4. Organizuoti išvykas į knygynus mokant vaikus, kaip juose elgtis, kaip savarankiškai arba padedant suaugusiajam susirasti sau patinkančią knygą ir pan.
5. Užuot skatinus rungtyniavimą, skirti vaikams kuo daugiau užduočių, skatinančių dalytis skaitymo metu patirtais išgyvenimais, emocijomis bei rekomenduoti knygas kitiems.
6. Organizuoti savarankiško skaitymo pamokas netradicinėse aplinkose: muziejuose, mokyklos kieme, bibliotekose, parke ir pan.
7. Ne tik skatinti vaikus skaityti, bet aktyviai tai daryti patiems, dalytis su vaikais skaitymo patirtimi, išgyvenimais.
8. Ieškant įvairių tekstų (tiek grožinių, tiek informacinių), atsižvelgti į vaikų lytį, amžių, skaitymo interesus ir pan.
9. Klasėje įrengti jaukų skaitymo kampelį, bibliotekėlę, kurią mokytojas kartu su vaikais nuolat papildytų įvairiais skaitymo šaltiniais: mokytojo ir vaikų ranka parašytais arba kompiuteriu išspausdintais, kopijuotais tekstais, knygomis, vaikų žurnalais, laikraščiais, informaciniais, reklaminiais ir kitokiais leidiniais.
10. Skatinti ir mokyti vaikus skaityti ne tik knygas, bet ir periodinius, informacinius, reklaminius leidinius, elektroninius ir kitokio pobūdžio tekstus.
11. Su vaikais kalbėtis apie skaitymą, jo reikšmę, vaikų skaitymo įpročius, skaitymo higieną ir pan.

Rekomendacijos programų rengėjams:

1. Kūno kultūros programoje pateikti mokytojams siūlymą skatinti vaikus savarankiškai domėtis kūno kultūra ir jos veiklos sritimis (sveika gyvensena, judėjimo įgūdžiais, sporto šakomis, netradiciniu fiziniu aktyvumu) padedant vaikams susirasti juos dominančių tekstų,

mokyti mankštinis, sportuoti naudojantis fizinių pratimų aprašymais, žaidimų taisyklėmis ir pan.

2. Į pasaulio pažinimo programą įtraukti siūlymą naudotis informacija, kuri pateikiama diagramose, transporto priemonių tvarkaraščiuose bei kalendoriuose.
3. Etikos, technologijų, pasaulio pažinimo programose įtraukti siūlymą mokyti vaikus naudotis ženklais, skaityti ir suvokti juose esančią informaciją.
4. Programose nurodyti, jog mokant vaikus naudotis informacija, pateikiama internete, būtina mokyti tinkamai jame elgtis, praktiškai padėti suvokti elektroninių knygų, tekstų specifiškumą supažindinant juos su hiperteksto, iliustracijų, vaizdo siužetų galimybėmis.
5. Į matematikos, pasaulio pažinimo, dailės, technologijų programas įtraukti siūlymą mokytojams rengti ekskursijas į bibliotekas, mokant vaikus pasirinkti skaitymo šaltinius, reikalingus organizuojant minėtų mokomųjų dalykų mokymo procesą, skatinant vaikus tapti savarankiškais skaitytojais, gebančiais suvokti, kad skaitymas yra savarankiškas ugdymosi būdas, teikiantis pažinimo džiaugsmą ir pan.

DISKUSIJA

1. Tyrėjai pagrindžia mokytojo edukacinės-vadybinės veiklos sampratą, kuria atskleidžiamas gana naujas ir modernus požiūris į mokytoją, kuris planuoja, organizuoja ugdymo procesą, jam vadovauja ir jį vertina. Galima diskutuoti apie tai, kokios esminės vadybos žinios ir gebėjimai reikalingi mokytojui, kad jis sėkmingai galėtų atlikti šias funkcijas ir kryptingai siekti išsikeltų ugdymo tikslų.
2. Apibrėžiant savarankiškų skaitytojų ugdymo sampratą mokytojo edukacinės-vadybinės veiklos kontekste, pasirinkta kokybinių tyrimų metodologija, analizuota mokytojų, vaikų nuomonė ir pradinio ugdymo programų turinys nagrinėjamos problemos atžvilgiu. Plėtojant šios temos tyrimus galima analizuoti vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, sąveikos su bendraamžiais, tėvais, bibliotekininkais, kitais skaitytojų ugdytojais problemas. Pasirenkant ne tik kokybinę, bet ir kiekybinę metodologiją, skirtingus metodus savarankiškų skaitytojų ugdymas gali būti tyrinėjamas kaip sistema, kurią sąlygoja įvairūs veiksniai.
3. Atsižvelgiant į tai, kad vaikai akcentuoja skaitymo proceso terapinį pobūdį, o biblioterapija bibliotekose tampa vis populiareesnė, galima pagalvoti apie naujus tyrimus šioje srityje. Būtina ieškoti naujų vaikų, mokytojų, tėvų, bibliotekų darbuotojų, psichologų tarpusavio bendravimo ir bendradarbiavimo formų, metodų, sprendžiant savarankiškų skaitytojų ugdymo ir vaikų psichologines problemas. Šiuo atveju galima integruoti pedagogikos, lektologijos, psichologijos ir kitų disciplinų požiūrius.
4. *Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrųjų programų (2008)* turinio analizė parodė, kaip etikos, lietuvių kalbos (gimtosios), matematikos, pasaulio pažinimo, dailės, technologijų mokymo programose reglamentuojamas savarankiškų skaitytojų ugdymo turinys. Plėtojant šią temą galima atlikti gilesnę ugdymo programų analizę, taip pat analizuoti ir vadovėlių turinį atkreipiant dėmesį į tai, kokios užduotys gali padėti siekti savarankiškų skaitytojų ugdymo tikslų, kokie tekstai juose vyrauja, kiek ir kokių nuorodų į skirtingus skaitymo šaltinius pateikiama ir pan.

LITERATŪRA

1. Aleksejeva O., Vinogradova, T. (2000). Suaugusiųjų vaidmuo ugdant vaiko, kaip skaitytojo, aktyvumą. *Žvirblių takas*, 6, p. 19-23.
2. Aleksiejūtė-Kaukėnienė Ž. (2007). Skaitymas ir rašymas kalbos ugdymo procese. *Žvirblių takas*, 1, p. 12-15.
3. Ambrukaitis J. (2000). *Vaikų, turinčių mokymosi sunkumų, gimtosios kalbos ugdymas I klasėje*. Šiauliai: Lucilijus.
4. Barath A., Sabljak L. (2001). Biblioterapija gydant vaikų ir jaunuolių karo traumas. 1991-1999 m. Kroatijos patirtis. *Permainos*, 4.
5. Baršauskienė V., Janulevičiūtė-Ivaškevičienė B. (1999). *Žmogiškieji santykiai: vadovėlis*. Kaunas: Technologija.
6. Berns R. M. (2009). *Vaiko socializacija: šeima, mokykla, visuomenė*. Vilnius: Poligrafija ir informatika.
7. Bitinas B. (2006). *Edukologinis tyrimas: sistema ir procesas*. Vilnius: Kronta.
8. Bitinas B. (2000). *Ugdymo filosofija*. Vilnius: Enciklopedija.
9. Booth D. (1998). *Guiding the reading process. Techniques and strategies for successful instruction in K-8 classrooms*. [Žiūrėta 2009-10-15]. Prieiga per internetą: <http://books.google.lt/books?id=bmaPaEEysW4C&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false>
10. Brazauskienė E. (2010). Pradinio skaitymo gebėjimų ugdymas. *Žvirblių takas*, 5, p. 26-28.
11. Budrienė R. (2008). Kaip sėkmingai mokyti ir mokytis skaityti. *Žvirblių takas*, 6, p. 54-55.
12. Budzinskis J., Martynaitis J., Naujokaitis P. (1963). *Lietuvių kalbos dėstymas pradinėse klasėse. 2 D.* Kaunas: Valstybinė pedagoginės literatūros leidykla.
13. Buehl D. R. (2004). *Interaktyviojo mokymosi strategijos*. Vilnius: Garnelis.
14. Bukantienė J. (2008). Biblioterapija kaip neformaliojo savarankiško skaitymo metodas pradinėse klasėse. *Žvirblių takas*, 4, p. 31-36.
15. Bukantienė J., Intaitė D. (2009). Ugdomoji sąveika neformaliojo vaikų skaitymo kontekste. *XX nacionalinė konferencija Vaclovo Biržiškos skaitymai. Bibliotekininkystė ir informacijos mokslai: praktinė veikla, studijos ir moksliniai tyrimai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 32-40.
16. Chambers A. (2010). *Skaitymo aplinka: kaip suaugusieji galėtų padėti vaikams mėgautis knygomis*. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka.

17. Charlton B. C. (2007). *Neformaliojo vertinimo strategijos: kaip formuluoti klausimus, stebėti mokinius ir planuoti pamokas, kad jos skatintų tinkamai suvokti tekstą*. Vilnius: Tyto alba.
18. Collins K. (2004). *Growing readers: units of study in primary classroom*. Portland: Stenhouse Publishers.
19. Cullinan B. E. (2000). *Independent reading and school achievement*. [žiūrėta 2009-10-15]. Prieiga per internetą:
<<http://www.ala.org/ala/mgrps/divs/aasl/aaslpubsandjournals/slmrb/slmrcontents/volume32000/independent.cfm>>
20. Dainauskienė D., Dautaras J. (2008). Mokyklų vadovų požiūris į mokytoją kaip vadybininką. *Edukacinės studijos: jaunųjų mokslininkų darbai. Švietimo vadyba*. Vilnius: Vilniaus pedagogikos universiteto leidykla.
21. Dobranskienė R. (2004). *Mokyklos bendruomenės vadyba: monografija*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
22. Donohue L. (2008). *Independent Reading Inside The Box: how to organize, observe and assess reading strategies that promote deeper thinking and improve comprehension in K-6 classrooms*. Canada: Pembroke Publishers.
23. Elijo A. (2007). *Tarptautinio skaitymo gebėjimų tyrimo PIRLS 2006 ataskaita*. [žiūrėta 2010-01-11]. Prieiga per internetą:
<http://www.egzaminai.lt/failai/263_tyrimai_pirls_pub_2006_skait_geb_ataskaita.pdf>
24. Gage N. L., Berliner D. C. *Pedagginė psichologija*. Vilnius: Alna litera.
25. Goldberg G. L., Roswell B. Ch. (2002). *Reading, writing and gender: instructional strategies and classroom activities that work for girls and boys*. [žiūrėta 2010-02-05]. Prieiga per internetą:
<http://books.google.lt/books?id=vSRkyhT0g4cC&printsec=frontcover&dq=boys+reading&hl=lt&ei=isKcTZuuKoOVOeMvaMH&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=5&ved=0CDsQ6AEwBA#v=onepage&q&f=false>
26. Gedvilienė G., Zuzevičiūtė V. (2007). *Edukologija: mokomoji knyga studentams*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
27. Indrašienė V. (sud.) (2004). *Socialinio ugdymo technologijos: mokomoji knyga*. Vilnius: Vilniaus pedagogikos universiteto leidykla.
28. Yates M. (2008). *Independent Reading Strategies*. [žiūrėta 2010-03-20]. Prieiga per internetą: <http://primary-schoolcurriculum.suite101.com/article.cfm/independent_reading#ixzz0rVbaoiB9>

29. Janavičienė D. (2009). Biblioterapija bibliotekose: metodikų analizė. *XX nacionalinė konferencija Vaclovo Biržiškos skaitymai. Bibliotekininkystė ir informacijos mokslai: praktinė veikla, studijos ir moksliniai tyrimai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 39- 50.
30. Janavičienė D. (2005). Biblioterapijos, skaitymo ir gyvenimo kokybės sąsajos: tarpdisciplininis požiūris. *Knygotyra*, 44, p. 230-238.
31. Johnsson-Smaragdi U., Jonsson A. (2006). *Book Reading in Leisure Time: Long Term changes in young people's book reading habits*. [žiūrėta 2010-01-15]. Prieiga per internetą:
<<http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=9&hid=9&sid=c9a6d559-fb63-494c-a66c-59204bb24699%40sessionmgr10>>
32. Jovaiša L. (2002). *Edukologijos įvadas*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
33. Jovaiša L. (2007). *Enciklopedinis edukologijos žodynas*. Vilnius: Gimtasis žodis.
34. Jucevičius R., Jucevičienė P., Janiūnaitė B. ir kt. (2003). *Mokyklos strategija: strateginio vystymo vadovas*. Kaunas: Žinių visuomenės institutas.
35. Juodelienė V. (2008). (Ne)tradicinės užklasinio skaitymo pamokos. *Gimtasis žodis*, 112.
36. Juškienė R. (2010). Lingvistiniai ir psichofiziologiniai kalbinės veiklos pagrindai. *Santalka. Filologija. Edukologija*, 18 (2), p. 29-34.
37. Kalesnikienė D. (2008). Skaitymo pradinėje mokykloje psichologiniai ir pedagoginiai ypatumai. *Žvirblių takas*, 4, p. 24-30.
38. Kalesnikienė D., Jakavonytė D. (2005). Teksto suvokimas II klasėje. *Žvirblių takas*, 5, p. 33-38.
39. Kardelis K. (2005). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai: vadovėlis*. Šiauliai: Lucilijus.
40. Kneižienė I. (2008). Savarankiško skaitymo ir skaitytojo ugdymas. *Žvirblių takas*, 1, p. 10-15.
41. Knizikevičiūtė G. Velička A. (2006). Skaitymo kaip kalbinės veiklos esminiai bruožai. *Santalka. Filologija. Edukologija*, 14 (4), p. 26-30.
42. Kriukelienė L. (2008). *Dailės terapija: mokomoji knyga*. Kaunas: VITAE LITERA.
43. *Kursinių ir baigiamųjų (bakaluro, magistro, specialiųjų profesinių studijų) darbų rengimo ir gynimo metodinės rekomendacijos* (2010). [žiūrėta 2010-09-15]. Prieiga per internetą:
<http://www.ef.su.lt/STUDENTAMS/EF_BBD_BBM_rengimo%20rekomendacijos2010.pdf>
44. Lapienienė A. (2008). Knyga ir vaikystė žmogaus gyvenime. *Žvirblių takas*, 2, p. 33-38.

45. Lapienienė A. (2008). Skaitymas ir šiuolaikinės technologijos. *Žvirblių takas*, 4, p. 37-41.
46. Loh J. K. K. (2009). *Teacher modeling: Its impact on an extensive reading program*. [žiūrėta 2010-10-15]. Prieiga per internetą:
<<http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?hid=15&sid=26fc551a-0c2c-4745-bc69-414f1fae63fe%40sessionmgr10&vid=5>>
47. Manžuch Z. (2001). Biblioterapija - naujas bibliotekų pasiūlymas. *Tarp knygų*, 10, p. 7-11.
48. Maslow A. H. (1999). Humanistinės pedagogikos tikslai ir reikšmė. *Psichologai apie žmogaus raidą*. Kaunas: Šviesa.
49. Merkys G., Augustinienė A., Rupainienė V. ir kt. (2010). *Mokslinio tyrimo „IEA PIRLS 2006 antrinė duomenų analizė“ ataskaita*. [žiūrėta 2011-01-19]. Prieiga per internetą:
<http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/tyrimai/sb/PIRLS_ataskaita.pdf>
50. Mikoliūnienė V. (2002). *Vadybos abėcėlė praktinėje pedagogo veikloje*. Vilnius: Pedagogų profesinės raidos centras.
51. Morgan D. N., Mraz M., Padak N. D. ir kt. (2009). *Independent reading: practical strategies for grades K-3*. [žiūrėta 2011-01-19]. Prieiga per internetą:
<http://books.google.lt/books?id=1mAAOunGxI4C&pg=PA4&dq=benefits+of+reading&hl=lt&ei=AsxrTO_CHpLEOOqygJ4B&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=10&ved=0CF8Q6AEwCQ#v=onepage&q=benefits%20of%20reading&f=false>
52. Moss B., Young T. A. (2010). *Creating Lifelong Readers Through Independent Reading*. [žiūrėta 2010-10-25]. Prieiga per internetą:
<http://books.google.lt/books?id=__T12RVQfwAC&printsec=frontcover&dq=creating+lifelong+readers+through+independent+reading&hl=lt&ei=qb2ETZrDI9GE5AaC9omQCQ&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=1&ved=0CCgQ6AEwAA#v=onepage&q&f=false>
53. Mozūraitė V. (2008). Nesiūlykime berniukams knygos rausvais viršeliais. *Žvirblių takas*, 5, p. 45-48.
54. Mozūraitė V. (2008). Rūpinkimės skaitymu – ne tik jo metais. *Tarp knygų*, 10, p. 1-4.
55. Navickaitė A., Daukšienė D., Jarienė R. (2007). *Efektyvaus skaitymo strategijos: skaitymo praktikumas. Metodinė priemonė mokytojams, klasės auklėtojams*. Vilnius: Šiuolaikinių didaktikų centras.
56. Neifachas S. (2006). *Pedagoginio vadovavimo kompetencija: ugdytojo strateginės veiklos gairės*. Vilnius: Ciklonas.

57. N'Namdi K. A. (2005). *Guide to Teaching Reading at the Primary School Level*. [Žiūrėta 2010-12-12]. Prieiga per internetą: <<http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001411/141171e.pdf>>
58. Paliukaitė R. (2001). Skaitymo esmė, funkcijos ir motyvacija. Skaitymo procesas. *Biblioteka ir skaitytojas: teminis straipsnių rinkinys*. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo bibliotekos leidykla, p. 29-37.
59. Pang E. S., Muaka A., Bernhardt, E. B. ir kt. (2003). *Teaching reading. International Academy of Education*. [žiūrėta 2010 08 21]. Prieiga per internetą: <<http://www.ibe.unesco.org/publications/EducationalPracticesSeriesPdf/prac12e.pdf>>
60. Plentaitė V., Marcelionienė E. (2008). Skaitymas – svarbi kalbinio ugdymo dalis: komentuojame naują programą. *Žvirblių takas*, 4, p. 53-60.
61. Plentaitė V., Marcelionienė E. (2009). Dalykinio teksto skaitymo 1-4 klasėse problemos, *Žvirblių takas*, 6, p. 31-36.
62. Plentaitė V., Marcelionienė E. (2004). Prozos kūrinio skaitymas pradinėse klasėse. *Žvirblių takas*, 1, p. 28-37.
63. Plentaitė V., Marcelionienė E. (1997). *Lietuvių kalba pradžios mokykloje: sisteminame, planuojame, siūlome*. Kaunas: Šviesa.
64. *Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosios programos* (2008). [Žiūrėta 2010-10-22]. Prieiga per internetą: <<http://www.pedagogika.lt/index.php?-469374926of>>
65. *Pradinio ugdymo metodinės rekomendacijos* (2009). [Žiūrėta 2009-10-22]. Prieiga per internetą: <<http://www.pedagogika.lt/index.php?1215831742>>
66. *Psichologijos žodynas*. (1993). Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
67. Pūtytė, R. (2006). I-II klasės mokinių skaitymo lygmenys. *Žvirblių takas*, 5, p. 45-45.
68. Raguotienė G. (2008). *...atversta knyga: kai kas apie skaitymą*. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka.
69. Raguotienė G. (sud.). (2004). *Skaitymo testai: vidiniam vertinimui pradinėse klasėse: mokytojo vadovas*. Vilnius: Kronta.
70. Raguotienė G. (1998). *Žodžiai apie knygą: skaitytojo kraitė*. Vilnius: Vyturys.
71. Rajeckas V. (1999). *Mokymo organizavimas: vadovėlis aukštosioms mokykloms*. Kaunas: Šviesa.
72. Ramonaitė V. (2000). *Literatūros mokslo įvado pagrindai*. Šiauliai: K. J. Vasiliausko įmonė.
73. Rodzevičiūtė (2006). *Vidurinės mokyklos mokytojo pedagoginio kompetentingumo turinio ir struktūros pagrindimas. Daktaro disertacija*. [žiūrėta 2011-01-12]. Prieiga per internetą:

- <http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2006~D_20091223_133923-85923/DS.005.0.01.ETD>
74. Rupšienė L. (2007). *Kokybinio tyrimo duomenų rinkimo metodologija*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
 75. Saugėnienė N. (2002). *Ugdymo programų planavimas ir realizavimas*. [Žiūrėta 2011-01-19]. Prieiga per internetą: <www.limk.lt/konfer/2002/nsaugeniene.ppt>
 76. Schoroškienė V. (2008). Apie skaitytojo teisę...neskaityti. *Žvirblių takas*, 4, p. 42-46.
 77. Scull J. (2010). *Embedding comprehension within reading acquisition processes*. [Žiūrėta 2011-03-19]. Prieiga per internetą: <<http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?hid=15&sid=806cba27-33d1-43a8-88e8-fd7b167af3ce%40sessionmgr10&vid=4>>
 78. Simonaitienė B. (2003). *Mokykla – besimokanti organizacija: monografija*. Kaunas: Kauno technologijos universiteto leidykla.
 79. *Skaitymo mastas kryptingumas ir poreikiai. Sociologinio tyrimo ataskaita* (2005). [Žiūrėta 2010-01-29]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=440&p_d=40090&p_k=1>
 80. *Skaitymo skatinimo programa* (2006). [Žiūrėta 2010-01-29]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=440&p_d=40090&p_k=1>
 81. Skunčikas R. (2005). Grožinis kūrinys ir vaiko estetinio ugdymo galimybės. *Žvirblių takas*, 6, p. 28-30.
 82. Staniunaitienė, R. (2008). Puoselėkime vaiko meilę knygai. *Žvirblių takas*, 6, p. 37-43.
 83. Startienė K. (2008). Teksto skaitymas: prasmės suvokimas, apmąstymas, refleksija ir vertinimas. *Žvirblių takas*, 6, p. 44-48.
 84. Startienė, K. (2007). Knygos skaitymas kaip galimybė plėtoti komunikavimo ir kūrybingumo kompetencijas. *Žvirblių takas*, 1, p.18-24.
 85. Stoner J. A. F., Freeman R. E., Gilbert D. R. (2001). *Vadyba*. Kaunas: Poligrafija ir informatika.
 86. Šavareikienė D. (2008). *Motyvacija vadybos procese: mokomoji knyga*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
 87. Šiaučiukėnienė L., Visockienė O., Talijūnienė P. (2006). *Šiuolaikinės didaktikos pagrindai: vadovėlis*. Kaunas: Technologija.
 88. Šventickas A. (2002). Mokinių mokymosi rezultatų vertinimo psichopedagoginiai pamatai. *Vilnius: Acta Paedagogica Vilnensia*, 9, p. 276-290.

89. Takahashi A. (2004). *Module. Teaching reading in primary schools. UNESCO*. [žiūrėta 2011-01-30]. Prieiga per internetą: <<http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001351/135162eo.pdf>>
90. Targamadžė V. (2001). *Švietimo vadyba: efektyvumas, struktūra, valdymas, strategija, konfliktai*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
91. Targamadžė V. (1996). *Švietimo vadybos įvadas: vadovėlis*. Kaunas: Technologija.
92. Tidikis R. (2003). *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras.
93. Tijūnėlienė O. (2006). Skaitymas kaip ugdymosi veiksnys. *Žvirblių takas*, 3, p. 14-19.
94. Tumėnienė V. Janiūnaitė B. (2004). Pedagogų veiklos pokyčiai pasaulinių ir europinių švietimo dimensijų kontekste. *Pedagogų rengimas Lietuvoje: pertvarkos, pastangos*. Vilnius: Danielius.
95. Urba K. (2009). Rekomendacinių skaitymo sąrašų papildymai. *Rubinitis*, 4 (52), p. 42-44.
96. Večkienė N. (1996). Švietimo vadyba – šiuolaikinio ugdymo dalis. *Švietimo vadybos įvadas*. Kaunas: Kauno technologijos universiteto leidykla.
97. Vygotsky L. M. (1987). *Mind and Society. The Development of Higher Psychological processes*. Cambridge: Harvard University Press.
98. Želvys R. (2003). *Švietimo organizacijų vadyba: mokomoji priemonė*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
99. Žydžiūnaitė V. (2007). *Tyrimo dizainas: struktūra ir strategijos: mokomoji knyga*. Kaunas: Technologija.
100. *Žurnalas RUBINAITIS* (2010). [žiūrėta 2010-10-19]. Prieiga per internetą: <<http://rubinitis.lnb.lt/index.php?542190011>>
101. Оганесян, Н. Т. (2007). Библиотерапия как средство коррекции и регуляции психических состояний личности. *Библиотекосведение*, 4, p. 71-74.

PRIEDAI

Interviu, skirtas vaikams, lankantiems IV klasę

I Klausimas, atskleidžiantis vaikų demografinę padėtį (amžiu):

1. Kiek Tau yra metų?

II Klausimai, orientuoti į vaikų nuomonę apie skaitymą ir jo reikšmę vaikams:

1. Kas, Tavo manymu, yra skaitymas?
2. Kuo skaitymas yra reikšmingas Tau?
3. Kuo skaitymas reikšmingas kitiems vaikams?

III Klausimai, atskleidžiantys vaikų nuomonę apie jų, kaip savarankiškų skaitytojų, veiklą, skaitymo įpročius, nuostatas:

1. Ar tau patinka skaityti?
2. Kodėl tau patinka/nepatinka skaityti?
3. Ką tu labiausiai mėgsti skaityti?

IV Klausimas, orientuotas į vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymo proceso aspektus:

1. Kokios skaitymo užduotys, kurias skiria mokytoja, tau labiausiai patinka?

Interviu, skirtas pradinių klasių mokytojams

I Klausimai, atskleidžiantys *demografinius duomenis* apie informantų amžių, pedagoginio darbo stažą, įgytą kvalifikacinę kategoriją, klasę, kuriai šiuo metu vadovauja:

1. Koks Jūsų amžius?
2. Koks jūsų pedagoginio darbo stažas (metais)?
3. Kokia Jūsų turima kvalifikacinė kategorija?
4. Kokiai klasei šiuo metu vadovaujate?

II Klausimai, orientuoti į mokytojų nuomonę apie *skaitymą, savarankišką skaitymą ir jo reikšmę jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikams*.

1. Kaip, Jūsų nuomone, galima apibrėžti skaitymo sąvoką?
2. Kaip, Jūsų nuomone, galima apibūdinti savarankiško skaitymo sąvoką?
3. Kokia, Jūsų nuomone, yra savarankiško skaitymo reikšmė jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikams?

III Klausimai, atskleidžiantys informantų nuomonę apie *jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymo procesą mokytojo edukacinės-vadybinės veiklos kontekste*.

1. Kokie veiksniai, anot Jūsų, sąlygoja jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymo procesą?
2. Su kokiomis problemomis susiduriate ugdydami savarankiškus skaitytojus?
3. Kaip planuojate jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, kaip savarankiškų skaitytojų, ugdymo procesą?
4. Kaip organizuojate savarankiškų skaitytojų ugdymo procesą?
5. Kaip vadovaujate savarankiškų skaitytojų ugdymo procesui?
6. Kaip vertinate savarankiškų skaitytojų ugdymo procesą ir jo rezultatus?

IV Klausimas, orientuotas į *mokytojų pasiūlymus, rekomendacijas kitiems mokytojams, ugdantiems jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikus*.

1. Kokių siūlymų, rekomendacijų galite pateikti mokytojams, ugdantiems savarankiškus skaitytojus?